

Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021

En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens
verksamhet

2021-12-01

Innehåll

1	Inledning	5
1.1	Rapportens disposition	6
2	Utvecklingsstrategi.....	7
2.1	Förstärkningsområden i fokus.....	7
2.2	Systematiskt kvalitetsarbete	8
2.2.1	Former för huvudmannens kvalitetsarbete	8
2.2.2	Huvudmannens generella och riktade stöd	9
3	Verksamhetens förutsättningar	11
3.1	Utgångspunkter	11
3.2	Resursfördelning och resurseffektivitet	11
3.2.1	Utvärdering av resursfördelningsmodellen	11
3.2.2	Utvecklingsarbete	12
3.2.3	Analysstöd till skolor	13
3.3	Mot en ny skolenhetsorganisation.....	14
3.1	Legitimerade lärare och förstelärare	15
3.1.1	Fokus på fritidshem och grundsärskola.....	16
3.1.2	Summering	17
3.1.3	Förstelärare	18
3.2	Personal- och elevstabilitet	18
3.3	Summering	20
4	Verksamhetens processer	22
4.1	Undervisningens kvalitet.....	22
4.1.1	Framgångsfaktorer för god undervisning	23
4.1.2	Förvaltningens strategi för kollegialt lärande	24
4.1.3	Elever i grundskolan beskriver god undervisning	25
4.1.4	Upplevelser av undervisning.....	27
4.2	Studiero	29
4.2.1	Framgångsfaktorer för studiero.....	30
4.2.2	Elevers upplevelser av studiero	32
4.3	Extra anpassningar och särskilt stöd.....	32
4.3.1	Om tillgängliga lärmiljöer och skolframgång.....	35
4.3.2	Uppföljning av läsa-skriva-räkna-garantin	36
4.3.3	Uppföljning av utökad timplan i årskurs fyra.....	36
4.3.4	Lågstadieelevers upplevelser	37

4.3.5	Mellanstadieelevers upplevelser	38
4.3.6	Högstadieelevers upplevelser	39
4.3.7	Redovisning av klagomålsärenden	40
4.3.8	Åtgärdsprogram och elevers kunskapsresultat	40
4.3.9	Rektorers erfarenheter.....	42
4.3.10	Specialpedagogers erfarenheter.....	43
4.3.11	Kartläggning av tillgänglig lärmiljö.....	44
4.3.12	Aktuella arbetsområden för övergripande team elevhälsa 45	
4.3.13	Skolinspektionens kvalitetsgranskningar.....	45
4.4	Fokus på tidiga insatser	47
4.4.1	Rektorers erfarenheter av tidiga insatser	47
4.4.2	Specialpedagogers erfarenheter av tidiga insatser	48
4.4.3	Tidiga insatser och skolframgång	49
4.5	Trygghet och frihet från kränkande behandling och diskriminering	50
4.5.1	Framgångsfaktorer för trygga elever.....	50
4.5.2	Förvaltningens insatser.....	51
4.5.3	Lågstadieelevers upplevelser	51
4.5.4	Mellanstadieelevers upplevelser.....	52
4.5.5	Högstadieelevers upplevelser.....	54
4.5.6	Kränkningsärenden.....	55
4.5.7	Planer mot diskriminering och kränkande behandling ..	55
4.5.8	Klagomålsärenden.....	57
4.6	Delaktighet och inflytande.....	57
4.6.1	Framgångsfaktorer för elevers delaktighet och inflytande 57	
4.6.2	Förvaltningens insatser.....	59
4.6.3	Rektorers upplevelser.....	60
4.6.4	Delaktighet i arbetet mot kränkande behandling	60
4.6.5	Lågstadieelevers upplevelser	61
4.6.6	Mellanstadieelevers upplevelser.....	62
4.6.7	Högstadieelevers upplevelser.....	63
4.6.8	Ett exempel från Önneredsskolan.....	65
4.7	Främjande av skolnärvaro	66
4.7.1	Faktorer som främjar skolnärvaro	66
4.7.2	Förvaltningens arbete	67

4.7.3	Registreringsfrekvens	69
4.7.4	Elevnärvaro	69
4.7.5	Frånvaroanmälningar till huvudman.....	71
4.8	Summering	71
4.8.1	Undervisningens kvalitet.....	72
4.8.2	Studiero	72
4.8.3	Extra anpassningar och särskilt stöd	72
4.8.4	Tidiga insatser	73
4.8.5	Trygghet och frihet från kränkande behandling.....	74
4.8.6	Delaktighet och inflytande.....	74
4.8.7	Främjande av skolnärvaro	75
5	Verksamhetens resultat	76
5.1	Bedömning i förskoleklass	76
5.2	Studieresultat i grundskolan.....	77
5.2.1	Läs- och skrivförmåga i årskurs ett	78
5.2.2	Uppnådda kunskapskrav i årskurs tre	79
5.2.3	Uppnådda kunskapskrav i årskurs sex.....	80
5.2.4	Gymnasiebehörighet i årskurs nio	85
5.3	Studieresultat i grundsärskolan.....	87
5.4	Summering	88
6	Analys, slutsatser och vägen framåt.....	90
6.1	Ett ovanligt läsår	90
6.2	Kvalitetsarbete med fokus på undervisning.....	92
6.2.1	Rekommendationer inför 2022.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.3	Kompetensförsörjning.....	94
6.3.1	Rekommendationer inför 2022.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.4	Behov av tidiga insatser.....	96
6.4.1	Rekommendationer inför 2022.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.5	Mot ökad likvärdighet.....	98
6.5.1	Rekommendationer inför 2022.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7	Referenser.....	100

1 Inledning

Skolans systematiska kvalitetsarbete regleras i skollagen¹. Enligt lagen ska huvudmannen, rektorer och medarbetare på skolorna arbeta systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen. Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet ska vara att de mål som finns för utbildningen i skollagen och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls. Av lagen framgår vidare att detta kvalitetsarbete ska dokumenteras.

Grundskoleförvaltningen sammanfattar för varje läsår det systematiska kvalitetsarbetet i en kvalitetsrapport till huvudmannen, som omfattar skol- och verksamhetsformerna grundskola, förskoleklass, fritidshem och grundsärskola. I denna rapport beskrivs strategier och utvecklingsinsatser. Vidare analyseras och bedöms måloppfyllelsen inom centrala områden med koppling till de nationella målen. Rapporten har således inte fokus på mål och uppdrag från kommunfullmäktige, kommunstyrelse och grundskolenämnd. Sådana mål och uppdrag följs och rapporteras istället i grundskoleförvaltningens övriga uppföljningsrapporter.

Syftet med rapporten är att ge en lägesbedömning av kvaliteten i verksamheten som kan utgöra en utgångspunkt för prioriteringar och fortsatt utvecklingsarbete. På så sätt är rapporten som dokumentation av det systematiska kvalitetsarbetet en del i förvaltningen planerings- och uppföljningsprocess och fungerar i det sammanhanget som utgångspunkt för budget och verksamhetsplan.

Rapporten bygger på en mängd olika kvantitativa och kvalitativa underlag. Bland annat har statistik använts för att beskriva och analysera verksamhetens förutsättningar och resultat. För att ge bredd följs vissa basindikatorer upp varje år i syfte att följa utvecklingen över tid – exempelvis lärares behörighet, elevernas trivsel och studieresultat. Enkätresultat har analyserats för att belysa elevers uppfattningar om utbildningen. Dokumentation från alla de kvalitetsdialoger som ägt rum under läsåret har analyserats för att ge en kvalitativ bild av skolors dilemman och framgångsfaktorer. Därtill har underlag sammanställts för att beskriva de olika aktiviteter och insatser som förvaltningen genomfört för att stödja skolorna.

I årets rapport kommer följande antal teman att beskrivas och värderas avseende verksamhetens förutsättningar, processer och resultat. Urvalet av dessa teman utgår till stor del från de ställningstagande och bedömningar om fortsatta insatser som presenterades i förra årets kvalitetsrapport.

- Förutsättningar – kompetensförsörjning och resursfördelning/resurseffektivitet
- Process – elevers delaktighet och inflytande, elevhälsa och särskilt stöd
- Resultat – kunskapsresultaten i årskurs 6 med fördjupning på Matematik och Svenska

¹ Skollagen (SFS 2010:800), 4 kap 2-8 §§

1.1 Rapportens disposition

Kapitel 1, *Inledning*, ger en bakgrund till varför grundskoleförvaltningen tagit fram en kvalitetsrapport och vilket syfte denna rapport har.

Kapitel 2, *Utveckling i fokus*, beskriver förvaltningens utvecklingsstrategi och de prioriterade förstärkningsområdena samt förvaltningens systematiska kvalitetsarbete. I detta kapitel återges också i korthet de viktigaste ställningstagandena från förra årets rapport.

Kapitel 3, *Verksamhetens förutsättningar*, beskriver på ett översiktligt sätt de ramfaktorer som kan tänkas ha betydelse för skolors kvalitet och därmed utgör förutsättningar för verksamheten. Här beskrivs på kommunnivå bland annat sådant som socioekonomi, skolledningsorganisation och lärarbehörighet. Variationen avseende sådana förutsättningar mellan stadens grundskolor kommer särskilt belysas. I årets rapport har en fördjupad analys gjorts inom områdena kompetensförsörjning och resurseffektivitet.

Kapitel 4, *Verksamhetens processer*, handlar om hur väl verksamheten når upp till de nationella målen. I kapitlet beskrivs och analyseras de olika uppföljningar som genomförts och sätts i relation till uppställda mål. I årets rapport har elevers delaktighet och inflytande, elevhälsa och särskilt stöd varit i fokus.

Kapitel 5, *Verksamhetens resultat*, beskriver verksamhetens resultat i form av de kunskaper som eleverna utvecklar. En fördjupad analys av betygen i årskurs 6 finns redovisat i årets rapport.

Kapitel 6, *Analys, slutsatser och vägen framåt*, ger en sammanfattande analys och ställningstaganden om prioriterade insatser framöver.

2 Utvecklingsstrategi

2.1 Förstärkningsområden i fokus

Sedan bildandet 2018 har grundskoleförvaltningen haft fokus på de områden som utredningen som föregick bildandet pekade ut som särskilt viktiga. Det är områden som såväl nationellt som i Göteborgs stad visat sig vara problematiska. Otydlighet vad gäller ansvar, styrning och ledning samt brister i undervisningens kvalitet och likvärdighet är sådana problem som identifierats. Förvaltningen arbetar för att lösa dessa problem genom ett systematiskt utvecklingsarbete och insatser utifrån följande tre förstärkningsområden:

- Ökad kvalitet i undervisningen för att öka elevernas lärande
- Tydligare ansvar, styrning och ledning för att öka elevernas kunskapsresultat
- Ökad likvärdighet mellan skolor för att alla elever ska få tillgång till undervisning av hög kvalitet och kompensera för elevers olika förutsättningar

Förstärkningsområdena utgör också ett generellt stöd i huvudmannens strävan att nå de nationella målen i högre grad. Under läsåret fortsatte redan påbörjade utvecklingsinsatser och nya initierades och genomfördes under 2020/2021.

Prioriteringar och kraftsamling har skett inom ramen för förstärkningsområdena. Den grundläggande strategin är att tydligare ansvar, styrning, ledning och stöd förväntas ge ökade förutsättningar för rektorer och lärare att förbättra kvalitet och likvärdighet så att elevernas kunskap och lärande ökar.

I förra årets rapport gavs en lägesbedömning om hur långt arbetet kommit och om vägar framåt inom förstärkningsområdena. Här följer i korthet de viktigaste ställningstagandena.

Undervisningens kvalitet

- Fortsatt prioritering av insatser som syftar till att öka rekryteringen av behöriga lärare till stadens grundskolor och särskilt till skolor med störst utmaningar.
- Förutom att säkra lärarförsörjningen är professionsutveckling en viktig förutsättning för att undervisningen ska kunna utvecklas. Kollegialt lärande är därför ett centralt inslag i grundskoleförvaltningens fortsatta utvecklingsstrategi.
- Elevhälsans förebyggande och främjande uppdrag behöver stärkas ytterligare genom att det tydligare blir hela skolans angelägenhet och ingår i det systematiska kvalitetsarbetet.
- Fortsatt fokus på uppföljning av elevers kunskapsutveckling i de tidigare skolåren och tidigare stödinsatser.

Ökad likvärdighet

- När det gäller förvaltningens styrning och stöd till skolorna innebär det att variation i verksamhetens förutsättningar, kvalitet och resultat också kräver variation i resurser och andra insatser för att uppnå likvärdighet.
- Fortsatt utvecklingsarbete och samordning utifrån rutiner för ökad närvaro och frånvarouppföljning.
- Utvärdera resursfördelningsmodellen för att få kunskap om vilka effekter den givit.
- Utveckla nätverk för rektorer.

Styrning och ledning

- Arbeta med att omsätta skolenhetsutredningens organisationsprinciper i syfte att skapa effektiva ledningsteam och kunna avlasta rektorer och lärare med administrativa uppgifter för att skapa möjlighet för skolor att få utrymme för pedagogiskt ledarskap och utveckling av undervisningens kvalitet.
- Förvaltningen behöver tydligare hitta sin roll som effektiv stödorganisation som skapar förutsättningar för rektor, biträdande rektor och utbildningschefer att ha fokus på pedagogiska ledarskapet.
- Kvalitetsarbetet behöver ske med större delaktighet av lärarna och sätta tydligare fokus på det som händer i klassrummet. Det pedagogiska ledarskapet behöver därför stärkas.

Under läsåret 2020/21 har utvecklingsarbetet fortsatt och insatser har genomförts inom ramen för förstärkningsområdena. De utvecklingsstrategier som angivits för varje förstärkningsområde har varit vägledande för vilka insatser som genomförts. Flera av dessa insatser återges i sitt sammanhang i denna rapport.

2.2 Systematiskt kvalitetsarbete

Grundskoleförvaltningens prioriterade förstärkningsområden berör stora och komplexa frågor och för att nå förväntad effekt krävs en gemensam kraftsamling och tro på att ett långsiktigt arbete leder till en märkbar utveckling och högre måluppfyllelse. Att de förvaltningscentrala arbetsprocesserna följs upp och förbättras utgör grunden för att skolorna skall ges de förutsättningar som krävs för att kunna utveckla undervisningens kvalitet och resultat.

2.2.1 Former för huvudmannens kvalitetsarbete

Vilket framgått ur tidigare kvalitetsrapporter utgår grundskoleförvaltningens generella stöd till skolor från ett årshjul. Årshjulets struktur och innehåll bygger i huvudsak på läroplans- och förstärkningsområdena och syftar till att stödja rektorer och biträdande rektorer i arbetet med att följa upp, analysera och utveckla undervisningens kvalitet. Årshjulet innefattar också obligatorisk dokumentation i form av en nulägesanalys, verksamhetsplan och plan mot

diskriminering och kränkande behandling. Primärt verkar planerna som stöd i det lokala utvecklingsarbetet men de utgör också ett viktigt underlag för Grundskoleförvaltningens uppföljning och säkerställande av att skolornas systematiska kvalitetsarbete dokumenteras i enlighet med skollagen.

Mot bakgrund av skolenhetsutredningen och den förändrade skolorganisationen i Göteborg Stad beslutade förvaltningsledningen under vårterminen 2021 att skolorna skulle genomföra en förstärkt nulägesanalys inför läsåret 2021/22. Syftet var att stödja en eventuell överlämningsprocess mellan gamla och nya skolledningsteam och att ge en fördjupad bild av skolans nuläge som stöd för prioritering av insatser inom ramen för skolenhetens verksamhetsplan. Därtill skall den också utgöra ett underlag för den enskilda kvalitetsdialogen mellan rektor, biträdande rektor och huvudman. Under föregående läsår granskades ett urval av planer mot diskriminering och kränkande behandling vilket påvisade att identifierade utvecklingsområden korrelerade väl med de utmaningar som framkommit i samband med kvalitetsdialogerna. Detta gav huvudmannen en tydligare bild av skolors stödbehov.

Kvalitetsdialogerna inrättades i samband med uppstarten av förvaltningen och är en modell för att stödja skolledningsteamerna i analys av verksamhetens kvalitet. Kvalitetsdialogerna är en del av förvaltningens uppföljningsmodell och sker såväl i grupp som i enskild form. De hålls i regel mellan rektorer, biträdande rektorer, utbildningschefer, verksamhetsutvecklare och andra nyckelpersoner på skolenheten. Kvalitetsdialogerna ska stimulera det kollegiala lärandet i ledningsteamerna men också stärka kommunikationen och tilliten mellan styr- och stödkedjans olika roller. Kvalitetsdialogernas utgör också ett viktigt uppföljnings- och analysunderlag i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete.

Liksom föregående år har kvalitetsdialogernas innehåll tagit en tydlig ansats i förvaltningens identifierade utvecklingsområden och under 2021 har fokus bland annat legat på tidiga stödinsatser och elevers delaktighet. Som ett led i att utveckla huvudmannens systematiska kvalitetsarbete såg grundskoleförvaltningen behovet av att vidga kvalitetsdialogerna till att omfatta fler målgrupper än rektorer och biträdande rektorer. Under våren genomfördes därför kompletterande kvalitetsdialoger med både specialpedagoger och elever. Även om det ägt rum parallella kvalitetsdialoger med grundsärskolans rektorer kvarstår faktum att både grundsärskolans, förskoleklassens och fritidshemmens verksamheter inte synliggörs och följs upp i tillräcklig utsträckning.

2.2.2 Huvudmannens generella och riktade stöd

Med huvudmannens ansvar följer att rektorer och biträdande rektorer har och får tillräcklig kompetens för att kunna utöva ett pedagogiskt ledarskap och utveckla skolenhetens systematiska kvalitetsarbete. Ett exempel på detta är Grundskoleförvaltningens månatliga rektorsverkstäder, vilka har en direkt koppling till innehållet i rektors årshjul. Genomförda utvärderingar påvisar att årets rektorsverkstäder uppskattats både till innehåll och form. Rektoreorna lyfter bland annat värdet av att få ta del av kollegornas kompetens och erfarenheter

kopplat till rektorsverkstädernas teman och tydligt är att den digitala formen av rektorsverkstäder tilltalat många. Ett annat exempel på stöd som huvudman ger är utbildningsinsatser kopplat till årshjulets olika delar.

Som ett led i att stödja det pedagogiska ledarskapet har Grundskoleförvaltningen inrättat en rektorsakademi och en lärarakademi med syftet att ge rektorer, biträdande rektorer och lärare tillgång till kompetensstärkande insatser. Bland annat i form av olika ledarsatsningar, månatliga rektorsverkstäder och lärande nätverk. För nya rektorer och biträdande rektorer finns numera både ett introduktions- och mentorsprogram och inom ramen för lärarakademin har de lärande nätverken både utvecklats och utökats under året, bland annat i form av mötesplatser för grundsärskolans lärare.

Skollagen föreskriver att huvudmannen ska se till att vidta nödvändiga åtgärder om det vid uppföljning framkommer att det finns brister i en verksamhet. I syfte att tillgodose stöd till skolor med särskilt stora utvecklingsbehov samlar Grundskoleförvaltningen resurser i form av ett team som kan bistå skolor med ett riktat och operativt stöd. En sådan åtgärd kallas för "Huvudmannens extraordinära insatser" (HEIS) och syftar till att kartlägga och analysera orsakerna till bristerna för att därefter kunna skraddarsy stödinsatser utefter den enskilda skolans behov. Under vårterminen 2021 har två skolor tagit del av huvudmannens extraordinära insatser efter beslut i förvaltningsledningen.

3 Verksamhetens förutsättningar

3.1 Utgångspunkter

Kvalitet i skolverksamhet är inte enbart en fråga om vad som sker i skolan och vad det leder till. Det handlar också om de förutsättningar som verksamheten har till förfogande. Kvalitet som helhet ska därför förstås som skolverksamhetens alla delar, där förutsättningar och processer förenklat kan antas leda till elevernas resultat. Vid en analys och bedömning av kvaliteten mot uppsatta mål behöver därför samtliga dessa egenskaper finnas med.

I detta kapitel kommer några centrala förutsättningar redovisas och som kan tänkas ha betydelse för verksamhetens kvalitet.

3.2 Resursfördelning och resurseffektivitet

Grundskoleförvaltningens resursfördelningsmodell syftar till att fördela de ekonomiska resurserna till stadens skolor på ett sätt som tar hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns på så sätt en strävan efter att modellen ska kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och därmed skapa möjligheter för en mer likvärdig skola genom att styra resurserna dit behoven är som störst.

Bland Göteborgs Stads grundskolor finns en stor variation och spridning vad gäller socioekonomiskt index. Skolorna kan delas in i tre grupper; lågindex (0-100), medelindex (101-200) och högindex (201-300). Skolor med låga index är de skolor där eleverna statistiskt har socioekonomiskt sett bäst förutsättningar och för högindexskolorna är det tvärtemot. Denna indelning används löpande i denna rapport. Läsåret 2020/2021 fanns det 69 stycken lågindexskolor, 47 medelindexskolor och 12 högindexskolor. På skolhusnivå är variationerna i socioekonomiskt index mycket stora, från det lägsta värdet 32 till det högsta 298. Sammantaget innebär denna indexering alltså att skolor med högt index kompenseras resursmässigt i jämförelse med skolor med lågt index. I jämförelse med andra kommuner så har Göteborgs stad ett relativt stort inslag av kompensatorisk resursfördelning.

3.2.1 Utvärdering av resursfördelningsmodellen

Under hösten 2020 påbörjades en utvärdering resursfördelningsmodellen av en extern part och som redovisades under våren 2021. Utvärderingen bestod bland annat av en uppföljning av modellen ur ett verksamhetsperspektiv med avseende på följande frågeställningar: Finns förståelse för modellen hos rektorer och chefer? På vilket sätt har rektorer använt strukturbeloppet? Hur har skolor anpassat sin verksamhet utifrån den nya modellen? Kan vi i nuläget säga att modellen bidrar till en ökad måluppfyllelse?

Utvärderingen visar att rektorerna har förståelse för resursfördelningsmodellen och det finns en god acceptans och legitimitet för modellen i verksamheten. Den generella uppfattningen är att resursfördelningsmodellen är begriplig och har bidragit till såväl ökad tydlighet kring hur resurserna fördelas som ökad förutsägbarhet i resurstilldelningen.

Utvärderingen visar på stora skillnader i hur den interna resursfördelningen hanteras - vissa rektorer ser resursfördelningen som en helhet och fördelar medel efter behov utan spårbarhet till de olika delarna i fördelningen. Medan andra rektorer fördelar resurserna mellan verksamheter och årskurser baserat på resurstilldelningen. I utvärderingen konstateras att det inte finns någon uppföljning av hur medlen används.

Utvärderarna bedömer vidare att det är svårt att avgöra om den nya resursfördelningsmodellen bidragit till en ökad måluppfyllelse eftersom flera andra faktorer spelar in. Mot den bakgrunden rekommenderas att förvaltningen tar fram modeller för att på ett kontinuerligt, systematiskt och samlat sätt kunna följa upp resursanvändning, ekonomiskt utfall och kvalitet.

3.2.2 Utvecklingsarbete

Med utgångspunkt från utvärderingens slutsatser och rekommendationer ser förvaltningen det som angeläget att kunna utveckla formerna för att värdera effektiviteten i verksamheten. Effektivitet är ett begrepp inom ekonomi och organisationsteori som beskriver hur väl en organisation kan omvandla resurser till produkter och tjänster. Med andra ord hur resurser används och hur effektivt det sker och vad det leder till för resultat. Det vill säga används samtliga resurser optimalt, exempelvis elevpengen och kompetens. För att närma sig frågan om effektivitet behöver sedan olika sätt att omvandla resurser sättas i relation till utfall och kvalitet. Förvaltningen ser att en sådan systematisk analys behöver kunna utvecklas både på förvaltningsnivå och skolnivå utifrån tanken ”det mesta och det bästa till eleven utifrån befintliga resurser”.

På övergripande nivå finns effektivitetsmått för grundskolan som tillhandahålls av Rådet för främjande av kommunala analyser, RKA. Rådet är en ideell förening som bildats i samarbete mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner. Rådets uppdrag är att underlätta uppföljning och analys av olika verksamheter i kommuner och regioner genom att ge analysstöd och utbildningar och tillhandahålla statistik i databasen Kolada. Statistik avseende olika mått för grundskolan redovisas i Kolada med ett halvår till ett års eftersläpning, 2019 års effektivitetsmått avseende grundskolan offentliggjordes exempelvis i december 2020. Måtten visar grundskoleförvaltningen som helhet och är inte uppdelad per skola eller område. Både effektivitetsindex och resursindex i Kolada visar förhållandet mellan elevernas kunskaper i relation till elevkostnaden efter att strukturjusteringar har gjorts.

Grundskoleförvaltningen följer RKAs effektivitetsmätningar av grundskolan och analyserar dessa. Svagheter i dessa mätningar är att jämförelsen kan bli missvisande på grund av att förutsättningarna att bedriva grundskolan i skiljer

sig avsevärt mellan kommunerna. Anvisningarna för inrapporteringarna kan också tolkas på olika sätt vilket kan ge missvisande data.

I syfte att säkerställa grundskolans kostnadsfördelning har ekonomienheten gjort en översyn inom och mellan de olika skolformer inför SCB-inrapportering. En inrapportering som ligger till grund för databasen Kolada. Det har funnits brister i tidigare års inrapporteringar, bl a kan nämnas att kostnader för elevassistenter bokförts som undervisningskostnader istället för övriga kostnader samt fördelningen av lokalkostnader mellan skolformerna. Likaså gjordes en översyn av skolkortskostnaderna, viktning av kostnader för ledning och administration samt kommungemensamma kostnader.

3.2.3 Analysstöd till skolor

För att underlätta för skolor att kunna följa upp och analysera och värdera effektiviteten i verksamheten har förvaltningen tagit fram två olika verktyg. Resursplaneringsverktyget har tagits fram för att underlätta för rektorer att resursplanera sin verksamhet. En resursfördelning utifrån detta verktyg gör det också möjligt för rektor att följa upp resursfördelningen.

En översiktlig analysmodell i form av ett spindeldiagram har också tagits fram. Diagrammen för varje skola visar olika resultatnyckeltal där man ser hur verksamhetens delar hänger samman och hur de bildar en helhet. Förutom mått på elevernas kunskaper finns även mått kring elevenkäter, medarbetarnas åsikter kring ledning och styrning samt mått för sjukfrånvaro och andel lärare. I skolornas kvalitets- och utvecklingsarbete kan jämförelse även göras med andra skolor med liknande strukturella förutsättningar, sk ”skolkompisar”.

Med dessa verktyg är tanken att det ska underlätta för skolorna att analysera sin verksamhet utifrån frågor som: Använder vi våra resurser på ett effektivt sätt? Hur kan vår verksamhet förbättras?

Viktigt att ha i beaktan i skolornas effektivitetsarbete/kvalitetsarbete är följande:

- Höjd kvalitet innebär alltid en effektivisering, *om resurserna inte ökar och volymen inte minskar.*
- Mindre resurser innebär alltid en effektivisering *om inte kvalitet och volym minskar.*
- En ökad volym innebär alltid en effektivisering *om inte kvaliteten sjunker eller resurserna öka.*

Dessa punkter påvisar att respektive skola är helt unika i sitt sätt att ta sig an skolans effektivitet/kvalitetsarbete. Vissa skolor har ekonomi i balans med låga kunskapsresultat, andra skolor har höga kunskapsresultat men ekonomiska underskott samtidigt som skolornas elevtal (volym) påverkar.

Även om skolor kan befinna sig i en unik situation kräver ofta ett arbete kring effektivitet och kvalitet, samverkan med andra. Här kan de skolområden/skolenhetskluster och tillhörande rektorsteam utgöra en sådan samverkansytta där rektorer kan stödja varandra i analyser och utvecklingsarbete. Även förvaltningen behöver kunna fungera som en samtalspartner till skolor som behöver stöd och hjälp till analys och tillämpning av de verktyg som tillhandahållits.

På förvaltningsnivå finns det anledning att följa upp särskilda satsningar. Eftersom resurser prioriterats till årskurs fyra till sex kan det finnas anledning att följa dessa grupper extra noga för att se om prioriteringen gett önskad effekt. På förvaltningsnivå är en förhoppning att spindeldiagrammen kan vara ett stöd i att visa hur effekten blir av riktade insatser i verksamhet och hur det påverkar skolans verksamhet ur ett helhetsperspektiv.

3.3 Mot en ny skolenhetsorganisation

Grundskolornas organisatoriska uppbyggnad har sett mycket olika i staden. Det som ett resultat av stadsdelarnas olika styrning av grundskolan. Det har bland annat lett till att skolornas storlek, sett utifrån antalet elever, har varierat kraftigt. Under läsåret 2020/2021 fanns det en variation från några få elever upp till ca 1000 elever. 64 procent av skolorna ligger i intervallet 150 och 350 elever. 25 procent har fler än 350 elever och 11 procent har färre än 150 elever.

Sammantaget innebär denna stora variation att också antalet medarbetare varierar kraftigt mellan skolor. Det innebär att det finns en stor variation avseende hur skolledningsorganisationerna ser ut och omfattningen av administrativa resurser samt antalet medarbetare per rektor. Rektors möjligheter att kunna leda det pedagogiska arbetet har därför sett mycket olika ut.

I syfte att skapa likvärdiga organisatoriska förutsättningar för stadens skolor och utjämna de organisatoriska skillnaderna tillsattes en skolenhetsutredning 2019 och som under våren 2020 presenterade en slutrapport. Beslut om nya principer för hur skolenheterna beslutades utifrån denna rapport. Med anledning av detta beslut har förberedelser för en ny skolenhetsorganisation pågått sedan hösten 2020. Den nya organisationen har därefter införts stegvis. Det första steget genomfördes 1 januari 2021 och innebar att varje skolenhet fick tillhöra ett nytt så kallat utbildningsområde som följer Göteborgs Stads nya stadsområden: Centrum, Hisingen, Nordost och Sydväst.

Nästa steg genomfördes inför höststarten 2021 då skolenheterna blev större och färre än förut. Skolenheter på samma adress har slagits samman till en skolenhet. Alla skolenheter ingår i så kallade skolområden - kluster av skolor. Skolområdena består av en eller flera skolenheter och har en gemensam rektor och skolledning. Förändringarna gällde även grundsärskolan, som i de flesta fall kommer att ingå i en skolenhet. Grupperna i grundsärskolan har inte förändrats, utan finns kvar som förut. Även elevhälsans organisation har ändrats – det vill säga skolsköterska, kurator, skolpsykolog och specialpedagog. Förändringarna av elevhälsan genomförs för att elevhälsan ska vara så tillgänglig som möjligt och en del av skolans förebyggande arbete med hälsa och en god miljö för elevernas lärande.

I den nya organisationen behöver eleverna inte byta skolenhet lika ofta vid läsårets slut. Några elever fick en ny rektor och en eller flera nya biträdande rektorer från höstterminen 2021. I övrigt har inte organisationsförändringen inte påverkat undervisningen – den har pågått som vanligt. Däremot har förändringen på sikt, just fokus på undervisningen och kvaliteten på denna. Det

övergripande syftet med organisationsförändringen syftar i grunden till att skapa en bättre undervisning för eleverna. Genom att förändra grundskolornas organisation förväntas bättre förutsättningar skapas för skolorna att bedriva utvecklingsarbete med sikte på att förbättra undervisningen. Genom att skapa större skolenheter är tanken med förändringarna att skolenheterna ska bli mer likvärdiga och bärkraftiga. Det innebär att de ska ha större möjligheter än idag att samverka och dela resurser för att möta elevers olika behov av stöd. Tanken är också att medarbetarna ska få större möjligheter att utbyta erfarenheter och kompetens och på så sätt utveckla kvaliteten på undervisningen.

En annan central tanke är att ledningsroller förändras. Från förste januari tillträdde fyra utbildningschefer och fyra biträdande utbildningschefer som ska leda arbetet med att forma skolledningsteam till den nya skolenhetsorganisationen som infördes höstterminen 2021. Efter årsskiftet startade arbetet med rekrytering av rektorer och biträdande rektorer. Att stärka förutsättningarna för rektorerna är en huvudinriktning för den nya skolenhetsorganisationen. Större skolenheter förväntas ge större möjligheter för mer robusta skolledningar med tillhörande administrativa resurser. Det handlar såväl om att få en mer likvärdig fördelning av antal medarbetare per chef som att skapa förutsättningar för lokala ledningsorganisationer och stärka det administrativa stödet för rektorer.

3.1 Legitimerade lärare och förstelärare

Förvaltningen följer upp andelen legitimerade lärare med behörighet i minst ett ämne. Från juni 2020 till mars 2021 har andelen legitimerade månadsavlönade lärare ökat med 5,8 procentenheter till 87,1 procent. Ökningen förklaras till största del med att andelen visstidsanställda med legitimation har ökat. Andelen legitimerade med visstidsanställning har ökat från 15 procent till 30,3 procent under motsvarande tidsperiod. Bland de tillsvidareanställda lärarna är andelen i stort sett oförändrad, 96,2 procent jämfört med 96,3 procent 2020.

Skolor med högt socioekonomiskt index följer samma mönster och andelen tillsvidareanställda med legitimation är nu 95,5 procent. Behörighetsgraden bland de visstidsanställda lärarna i dessa skolor är däremot 17 procentenheter lägre jämfört med lågindexskolor.

Om eleverna undervisas av legitimerade och behöriga lärare avgörs till stor del av lärarens anställningsform. Den låga andelen legitimerade lärare bland förvaltningens visstidsanställda är en konsekvens av bristen på och konkurrensen om examinerad lärare. Tydligast märks detta i skolor med högt socioekonomiskt index.

Införandet av IT-stödet Stratsys resursplanering kan, när det är fullt implementerat, ge fördjupade underlag kring hur stor andel av den undervisade tiden som bedrivs av lärare med legitimation och behörighet för de ämnen de undervisar i. I dagsläget saknas aktuella uppgifter från en tredjedel av förvaltningens skolor. De uppgifter som finns att tillgå indikerar att lägst andel undervisning av behöriga lärare ges i fritidshem och i ämnen teknik, spanska, slöjd, fysik, samhällskunskap och religion. Undervisningen av obehöriga i

teknik, fysik, samhällskunskap och religion beror sannolikt på att få lärare har behörighet i samtliga ämnen i SO-respektive NO-blocket, men eleverna har samma lärare i alla ämnen i blocket. Lärare i moderna språk och inte minst i spanska är en svårrekryterad grupp.

Andelen med legitimation i förskoleklass är 90,5 procent. Bland de tillsvidareanställda har 96 procent legitimation. Skillnaden mellan hög- och lågindexskolor är 9,1 procentenheter. Personalgruppen kan komma att stå inför en stor förändring om skolformen förskoleklass förvinner enligt förslagen om en tioårig grundskola. För att bli behöriga att undervisa enligt liggande förslag behöver gruppen komplettera sina utbildningar med kurser i svenska och matematik. Dessa utbildningar har lärosätena redan börjat erbjuda trots att formellt beslut ännu inte är fattat. Det är viktigt att förvaltningen tar tillvara den erfarenhet och kompetens som finns i personalgruppen när grundskolan blir 10-årig.

Inom kompetensförsörjningsområdet pågår generellt en rad aktiviteter, till exempel samordning och utveckling av VFU-frågor, inrättandet av bemanningsenhet, samordnade processer för rekrytering samt marknadsföringsinsatser för att stärka förvaltningens arbetsgivarvarumärke. Aktiviteter som syftar till att kvaliteten på verksamheten och undervisningen ska öka genom att:

- varje medarbetare har ett tydligt uppdrag och den kompetens som uppdraget innebär.
- varje skola har legitimerade och behöriga lärare i tillräcklig omfattning för att ansvara för undervisningen i enlighet med läroplansmålen.

3.1.1 Fokus på fritidshem och grundsärskola

Av personalen som arbetar i fritidshem är 53 procent legitimerade lärare. Denna andel har ökat med sju procentenheter sedan mars 2020. Däremot kan det konstateras att legitimationsgraden på skolor med högt socioekonomiskt index har minskat. Det pågående arbetet med att se över befattningsstrukturen för fritidshem påverkar dock andelen behöriga på fritidshemmen vilket skapar en viss osäkerhet kring denna statistik.

Förvaltningen har sedan 2019 genomfört en rad aktiviteter för att stärka behörigheten i fritidshemmen, bland annat med aktiviteter för att stödja vidareutbildning av fritidsledare till lärare i fritidshem, öka antalet VFU-placeringar för studenter och genomfört marknadsföringsaktiviteter gentemot sistaårsstudenter på lärarprogrammet för fritidshem. Förvaltningen arbetar med att säkerställa arbetsgången för ekonomiskt stöd för skolor som har medarbetare som läser behörighetsgivande utbildning till fritidshem parallellt med arbete. Där framgår att skolor med låg andel behöriga lärare och högt socioekonomiskt index prioriteras.

Därtill pågår många aktiviteter inom kompetensutvecklingsområdet, vilka är generella och då även gynnar fritidshemmen. En förutsättning för att kunna genomföra flera av aktiviteterna är att det finns utvecklare för fritidshem i varje

utbildningsområde. Utvecklarna utgör även grunden för nätverksstrategin vilket bidrar till att grundskoleförvaltningen är en attraktiv arbetsgivare med fokus på kompetenshöjning genom kollegialt lärande. Utvecklarna har under året genomfört insatser på enskilda skolor. Det har skett i samtal med ledning men även längre insatser i arbetslag tillsammans med ledningen.

Nya och pågående kompetensförsörjande insatser behöver prioriteras till skolor med låg andel behöriga lärare i fritidshem. Insatser som genomförs av fritidshemsutvecklare skall i första hand riktas till skolor med högt socioekonomiskt index och låg behörighet, vilket endast skett i låg utsträckning.

Målet med kompetensförsörjningsarbetet är att successivt höja såväl kompetens som behörighet hos olika personalkategorier. För de som arbetar med elever som läser i enlighet med grundsärskolans kursplan gjordes det en behörighetsanalys för drygt ett år sedan som visade att legitimerade grundlärare i grundsärskolan är 75 procent, varav 29 procent även har en speciallärarutbildning (jämfört med 13 procent i riket). Analysen visade att andelen utbildade speciallärare skilde sig åt mellan utbildningsområdena. Den skillnaden kvarstår. Med stöd av kompetensutvecklingsanslaget har fler utbildats till speciallärare med inriktning utvecklingsstörning och takten för att öka behörigheten har upprätthållits under läsåret. Andelen behöriga lärare är avsevärt mycket högre inom inriktningen ämnesområden än ämnen.

För att stimulera till behörighetsgivande studier har grundskoleförvaltningen tilldelat kompetensförsörjningsanslag till de grundsärskolor som har studerande lärare inom Lärarlyftet. Inför hösten-21 har rektorer i grundskolan, som har integrerade elever, samt grundsärskolerektorer prioriterat följande två utvecklingsinsatser att arbeta vidare med under höstterminen-21:

- Riktade kompetenshöjande insatser för rektor/biträdande rektor med ansvar för elever som läser efter grundsärskolans kursplan.
- Stöd till lärare som studerar till speciallärare med inriktning utvecklingsstörning

3.1.2 Summering

Sammantaget kan vi konstatera att andelen behöriga lärare ökat. Även sett till antalet behöriga lärare har det skett en ökning i jämförelse med förra året. Det får ses som en positiv utveckling totalt sett. När det gäller måttet andelen behöriga lärare behöver detta också kunna relateras till antalet lärare totalt sett. Vid en sådan jämförelse för de olika skolformerna framgår det att antalet anställda varierar mellan åren vilket då också kommer att påverka andelen behöriga lärare. Antalet anställda påverkas av olika samverkande faktorer så som frånvaro och därmed färre visstidsanställda, minskning av personal till följd av krav på anpassning mot budget och att visstidsanställda olegitimerade lärare kan ha avslutats och legitimerade i större utsträckning kunnat rekryteras. Därtill kan det handla om ett skifte till andra yrkeskategorier.

Relativt sett kan vi se att förändringarna avseende antalet lärare är ganska små och kan påverkas av vald tidpunkt för jämförelsen. Det vi kan konstatera är att antalet tillsvidareanställda lärare inte minskat utan endast visstidsanställda. Även detta skulle kunna påverka antalet på totalen då vi kan förvänta oss att en utbildad och legitimerad lärare i högre utsträckning kan hantera utmaningarna i uppdraget.

Som redovisats ovan är dock skillnaden mellan lågindex och högindexskolor fortsatt stor, där högindexskolor har ca 10 procent lägre andel legitimerade lärare än övriga skolor. Denna skillnad har inte förändrats de senaste tre åren. För lärare i grundskola och grundsärskola skiljer det nästan tio procent mellan lågindexskolor och högindexskolor och nästan samma skillnad återfinns gällande förskoleklass. Inom fritidshemsverksamheten är skillnaderna ännu större men statistiken något mer osäker på grund av pågående arbete med befattningsstrukturer.

3.1.3 Förstelärare

När det gäller antalet elever per förstelärare är bilden den motsatta i jämförelsen med andel legitimerade lärare, avseende fördelningen mellan lågindex- och högindexskolor. Detta är ett resultat av den strategi som Göteborgs Stad haft sedan 2014 och som inneburit att man från stadens sida har styrt förstelärartjänsterna till skolor med låga resultat, vilket i praktiken nästan uteslutande sammanfaller med skolor med högt socioekonomiskt index. Nedan följer en tabell som visar förstelärartäthet.

Indexgrupp	Antal elever per förstelärare
[0–100]	110,6
[101–200]	92,0
[201–300]	60,3

Figur 1. Antal elever per förstelärare fördelat för respektive indexgrupp

Antal elever per förstelärare är också ojämnt fördelat mellan skol- och verksamhetsformerna. I fritidshem och förskoleklass finns några enstaka förstelärare medan det inom grundskolan finns cirka 80 elever per förstelärare och i grundsärskolan cirka 40 elever per förstelärare. Vad gäller den låga andelen i fritidshem är det ett resultat av att inga statsbidrag beviljas för förstelärare i fritidshem.

3.2 Personal- och elevstabilitet

Både kontinuiteten i personal- och elevgruppen kan påverka förutsättningarna för elevernas kunskapsutveckling. Kontinuitet i detta avseende bidrar till tillitsfulla relationer mellan såväl lärare och elev, som elever emellan, vilket är viktigt för såväl elevernas trygghet som deras motivation och förmåga att lära

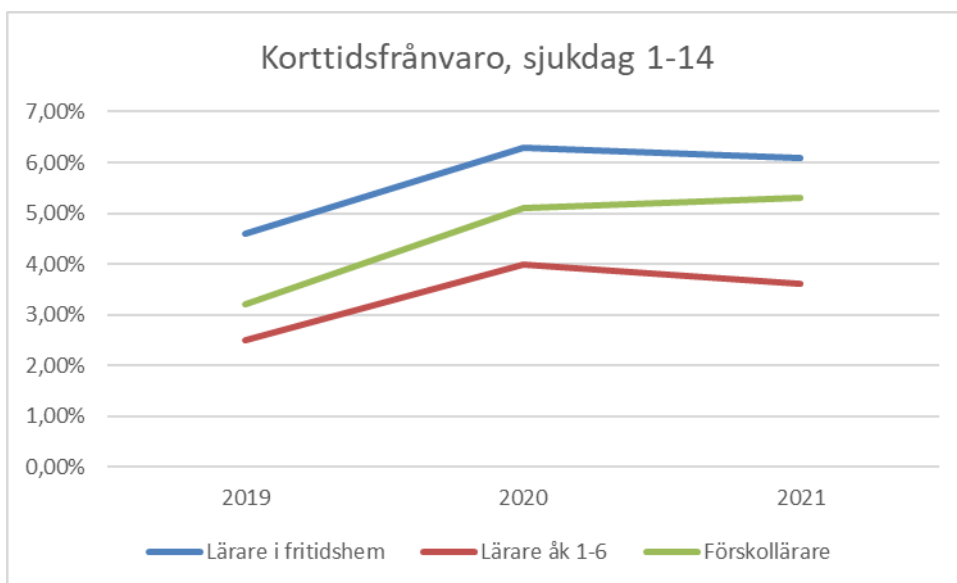
sig². Skolinspektionen³ har funnit mönster där skolor med många brister ofta har en hög omsättning av personal inklusive rektorer.

Totalt sett har antalet som slutat och antalet rekryteringar ökat jämfört med tidigare år. En större delförklaring handlar om att förvaltningen vid årsskiftet tagit över städ, måltid, vaktmästeri och kulturskola. Dessa verksamheter är inte inkluderade i tidigare års siffror och gör att antalet rekryteringar och avgångar ökar totalt i förvaltningen i och med att personalvolymen är större.

De förvaltningsexterna avgångarna av ledningspersonal har ökat något under första halvåret 2021. Den risk som identifierats att omställningen till den nya skolenhetsorganisationen skulle öka omsättningen har hittills i endast ringa grad realiserats. Rekryteringen av ledningspersonal har ökat till och med halvårsskiftet. Utvecklingen behöver fortsatt följas framåt.

Elevhälsan har omorganiserats inför hösttermin 2021. Ett större antal psykologer har slutat jämfört med tidigare år. Avseende skolsköterskor, kuratorer och specialpedagoger syns inget tydligt samband utan är för juni 2021 inte avvikande jämfört med tidigare år.

Personalstabiliteten är ett mått på hur stor andel av medarbetarna som är kvar på samma arbetsplats efter ett år. Mätt på detta sätt har personalstabiliteten ökat till 80 procent i juli 2021 i förhållande till 75,4 procent i juli 2020. Däremot är både korttids sjukfrånvaron och VAB högre under pandeminåren 2020 och 2021 än 2019. För korttidsfrånvaron illustreras nedan.

Figur 2. Korttidsfrånvaro 1-14 dagar för lärare i fritidshem, lärare årskurs 1-6 och förskollärare

² Hattie, J (2009) Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, New York: Rothledge.

³ Skolinspektionen (2019) Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten.

Personalkontinuiteten i förvaltningen har således ökat även om variationen mellan olika skolor och verksamheter är stor. Fler medarbetare är kvar på sina arbetsplatser och fler och en större andel är tillsvidareanställda. När det gäller personalstabilitet, så finns ingen skillnad mellan skolor sett till socioekonomiskt index.

Att skapa karriärvägar är ett sätt att få medarbetare att vilja stanna och utvecklas i arbetet. De riktlinjer som utarbetats för förstelärare ska också ses i det sammanhanget. Vi inväntar också beslut om ett nationellt meriteringssystem för förskollärare, lärare och rektorer som bland annat har till syfte att öka attraktionskraften för respektive yrke och peka på olika karriärvägar.

När det gäller elevstabiliteten så har förvaltningen sedan tidigare kunnat konstatera att det generellt är gynnsamt för elevers måluppfyllelse om de gått på samma skola från årskurs sex till nio, jämfört med elever som bytt skola. Elevrörligheten påverkar även skolors ekonomi och arbetsmiljö. Det finns också fall då skolbyten kan vara positivt för den enskilda eleven.

I Göteborgs kommunala grundskolor var elevstabiliteten läsåret 2019/20 i snitt 96,3 procent. Läsåret 2020/2021 visar i jämförelse med förra året en marginell minskning till i snitt 95,9 procent. Men i likhet med många andra indikatorer visar tabellen nedan att det finns en variation mellan skolor sett till socioekonomi. Som tabellen nedan visar så har skolor med högt socioekonomiskt index en lägre elevstabilitet än skolor med lägre socioekonomiskt index. Detta har inte förändrats sedan förra året.

Indexgrupp	Elevstabilitet
[0–100]	98,0 %
[101–200]	93,6 %
[201–300]	91,2 %

Figur 3. Elevstabilitet i olika indexgrupper, läsåret 20/21.

3.3 Summering

Detta kapitel inleddes med att ett konstaterande om att kvalitet i skolverksamhet inte enbart är en fråga om vad som sker i skolan och vad det leder till. Det som sker i skolan påverkas också av de förutsättningar som verksamheten har till förfogande.

Av sammanställningen ovan kan konstateras att skolornas förutsättningar varierar. Den mest påtagliga skillnaden mellan skolor är att deras elevers behov och förutsättningar skiljer sig åt på ett markant sätt. Att denna skillnad finns innebär att grundskolenämnden och förvaltningen styr resurserna till skolor på ett kompensatoriskt sätt. Denna modell har utvärderats och utvärderaren anger i sina rekommendationer att förvaltningen behöva tar fram modeller för att på ett kontinuerligt, systematiskt och samlat sätt kunna följa upp resursanvändning,

ekonomiskt utfall och kvalitet. Ett sådant utvecklingsarbete har påbörjats med inriktning på effektivitet.

Som beskrivits ovan har en omfattande organisatorisk förändring skett avseende skolenhetsorganisationen och deras organisering i utbildningsområden. Det har skett i syfte att skapa likvärdiga organisatoriska förutsättningar för stadens skolor. De organisatoriska skillnader mellan skolor, som är ett resultat av stadsdelarnas olika styrning av skolan under många år, har nu utjämnats. Att skolor nu har mer likvärdiga möjligheter att forma en effektiv inre organisation är centralt för denna förändring.

När det gäller lärares behörighet märks sammantaget en försiktigt positiv utveckling i förvaltningen sedan förra terminen. Andelen legitimerade månadsavlönade lärare av personalen som arbetar i fritidshem har ökat. Skillnaden mellan lågindex- och högindexskolor är dock fortsatt stor. Framförallt märks detta på så sätt att skolor med högst socioekonomiskt index har en högre andel visstidsanställda och därmed färre lärare med behörighet. Det har i Göteborg likt övriga kommuner med samma socioekonomisk struktur sedan länge kunnat konstateras att de skolor som har störst utmaningar också har svårast att rekrytera behöriga lärare.⁴ När det gäller antalet elever per förstelärare är bilden den motsatta i jämförelsen med andel legitimerade lärare, avseende fördelningen mellan lågindex- och högindexskolor.

Eftersom erfarenheten visar att både kontinuiteten i personal- och elevgruppen kan påverka förutsättningarna för elevernas kunskapsutveckling så följer förvaltningen upp detta. Personalstabiliteten är ett mått på hur stor andel av medarbetarna som är kvar på samma arbetsplats efter ett år. Mätt på detta sätt har personalstabiliteten ökat med fem procent sedan juli 2020 till juli 2021. Däremot är både korttids sjukfrånvaro och VAB högre under pandeminåren 2020 och 2021 än 2019.

Elevstabiliteten har minskat marginellt i jämförelse med föregående termin. Men i likhet med många andra indikatorer så skiljer det sig mellan skolor utifrån socioekonomiskt index och där skolor med högt socioekonomiskt index har lägre elevstabilitet.

⁴ Se till exempel Finansdepartementet (SOU 2019:40) Långtidsutredningens bilaga 7. Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan

4 Verksamhetens processer

Kvaliteten på undervisningen i skolan är avgörande för hur väl elever lyckas med sina resultat, men också deras utveckling till medborgare i ett demokratiskt samhälle. Elevhälsans personal har viktiga funktioner i det främjande och förebyggande arbetet som ska utgöra grunden för både en undervisning av hög kvalitet men också en trygg lärmiljö.

Det *främjande* arbetet innebär ett aktivt arbete med faktorer som kan bidra till generella vinster för alla barns och ungas rätt till fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Avsikten är att stärka deras möjlighet till delaktighet och tilltro till den egna förmågan och att främja elevens lärande (motivation), utveckling och hälsa. Det främjande arbetet bör vara systematiskt och långsiktigt, rikta sig till alla samt vara en naturlig del i det vardagliga arbetet. I praktiken kan detta handla om aktivt värdegrundsarbete och likabehandlingsarbete (trygghet, trivsel), samarbete mellan hem och skola, övergång och samverkan, betyg och bedömning, elevers delaktighet och inflytande, att utveckla lärmiljöer och undervisning som är stödjande för alla elever (tillgänglighet, språkutvecklande arbetssätt, grupputveckling etc.) samt inte minst arbete kring kost, motion, hälsa (exempelvis drogförebyggande arbete).⁵

Det *förebyggande* arbetet innebär att förhindra eller påverka situationen för barn och unga där det finns en identifierad faktisk eller teoretisk risk och samtidigt stärka skyddsfaktorer. Vanliga risker som identifierats är till exempel psykisk ohälsa, skolmisslyckanden kopplat till olika funktionsvariationer, omfattande skolfrånvaro, studieövergångar och droganvändning. Skyddsfaktorer kan innebära tidiga insatser och sambandet mellan kunskapsresultat och hälsa.⁶

Under flera år har det konstaterats, såväl nationellt som i Göteborg, att det förebyggande och främjande uppdraget behöver ta större plats i skolan så att fler elever slipper att hamna i svårigheter längre fram. Det handlar alltså till stor del om att skapa ett så tillitsfullt, positivt klimat i klassrummet så att elever vill gå dit, känner att undervisningen är tillfredsställande, att deras klasskamrater och lärare är snälla mot dem och att de utvecklas både färdighetsmässigt och socialt.

4.1 Undervisningens kvalitet

Synen på kunskap och lärande förändras över tid beroende på hur samhället ser ut men också beroende på det politiska styret och olika pedagogiska metoder som är aktuella. Skolans och läroplanernas grundläggande syfte är att eleverna erhåller de kunskaper som styrdokumentet fastslår. Det är lärare som profession som har uppgiften att bedriva undervisning och ansvara för att utveckla undervisningen medan det är rektors skyldighet att ge förutsättningar för detta.

Med tillit och förtroende har lärare och rektorer stor frihet att utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet hitta metoder och arbetsformer som

⁵ Skolverket och Socialstyrelsen (2016) *Vägledning för elevhälsan*,

⁶ Ibid.

på bästa sätt möter elevers olika behov och förutsättningar. Det är dock sällan så att vetenskap eller beprövad erfarenhet ger enkla lösningar på de utmaningar som finns i en skola eller har bestämda svar på hur man ska handla i en undervisningssituation. Det finns inga speciella metoder som har effekt för alla elever i alla undervisningssituationer - det går helt enkelt inte att bedriva undervisning "på recept".

4.1.1 Framgångsfaktorer för god undervisning

Det finns forskning som visar på betydelsen av lärares sätt att arbeta i klassrummet om man sätter det i relation till studieresultat. Senare års forskningsresultat ger stöd för att lärarens drivande roll tidigare underskattats, och att frågan om hur läraren undervisar hamnat i skymundan. Faktorer inne i klassrummet har visat sig ha större effekt och då specifikt sådant som har att göra med hur läraren undervisar, vilket bland annat framgår av John Hatties metastudie *Visible Learning* som fått stor spridning i världen.

Hur ser då en god undervisning ut och är det möjligt att definiera några grundläggande faktorer för som karakteriserar en sådan undervisning?

I de allmänna råden betyg och bedömning skriver Skolverket mer allmänt att:

"God undervisning bygger på att läraren både följer och stödjer elevernas kunskapsutveckling. Läraren planerar och genomför undervisningen så att eleverna får möjlighet att utveckla de kunskaper som läroplanen anger. Det är läraren som avgör hur syftets och det centrala innehållets delar väljs ut och kombineras i ett arbetsområde i undervisningen. Dessa ämnesdidaktiska val ligger till grund för hur undervisningen genomförs, och påverkar därmed vilka kunskaper eleverna får möjlighet att utveckla. För att på bästa sätt stödja elevernas kunskapsutveckling behöver läraren identifiera elevernas styrkor och utvecklingsbehov. Det är utifrån den informationen som läraren planerar den fortsatta undervisningen".

Inom den didaktiska forskningen⁷ har det gjorts ett antal försök att ringa in vad som kännetecknar god undervisning, de skiljer sig givetvis något åt, men ett antal faktorer återkommer. Dessa generella faktorer ska dock betraktas utifrån resonemanget ovan om att man inte kan bedriva undervisning på recept. Undervisning är i högsta grad sammanhangsbundet och det finns därför inga speciella metoder som har effekt för alla elever i alla klassrum. Listan nedan innehåller också sådant som kan betraktas som övergripande faktorer och förhållningssätt som behöver sin praktiska tillämpning utifrån varje lärares lokala sammanhang.

⁷ Allmänna råd om betyg och betygssättning (2018). Stockholm: Skolverket. Håkansson, J & Sundberg, D (2012). Utmärkt undervisning. Stockholm: Natur & Kultur. Kornhall, P (2018). Läraren en handbok. Stockholm: Natur & Kultur. Skaalvik, E och Skaalvik, S (2016). Motivation och lärande. Stockholm: Natur & Kultur. Skolinspektionen <https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/undervisning/> Wallberg, H (2013). Formativ bedömning i praktiken. Stockholm: Gothia fortbildning. Zimmerman, F (2019). Vad lärare och andra vuxna behöver veta för att fler pojkar ska lyckas i skolan. Stockholm: Liber.

- Organisation och strukturering av undervisningen
- Variation
- Stärkande av elevers motivation och engagemang
- Stärkande av elevernas möjlighet och vilja att ta ansvar för det egna lärandet
- Tydlighet kring mål, undervisningsinnehåll och vad eleverna förväntas utveckla
- Återkoppling av lärande
- Ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd
- Elevers inflytande och delaktighet

4.1.2 Förvaltningens strategi för kollegialt lärande

Undervisning är komplext och det finns dessvärre inga manualer i världen som en lärare kan följa som ger ett direkt likhetstecken till god undervisning. Det kollegiala lärandet är därför av central betydelse att ge utrymme till att samtala om sådant som inte alltid kan landa i rätt eller fel. Samarbete mellan lärare i form av kollegiala samtal och lärande är en viktig förutsättning för att utveckla undervisningen. Ett skolsystem där kollegor gemensamt tar ansvar för utveckling och ser till att flytta vunna erfarenheter mellan olika lärmiljöer på egna skolor och andra skolor kan skapa möjligheter att utjämna skillnader och skapa likvärdighet. Det är en viktig strävan att skapa lika bra skolor med lika bra undervisning. Sammantaget leder det till att samtliga aktörer som befinner sig längs den så kallade styrkedjan också förmår att stödja och ge förutsättningar för skolor och lärare kan utveckla ett sådant kollegialt lärande. På den enskilda skolan är det rektor som har detta som särskilt viktigt uppgift. Men också på huvudmannanivå finns en uppgift att skapa möjligheter för både rektorer och lärare från olika skolor att träffas.

I regi av grundskoleförvaltningen finns det nätverk för förskoleklassutvecklare, fritidshemsutvecklare, läs- och skrivutvecklare, matematiklärarnätverk. För att i högre grad kunna bemanna dessa utvecklaruppdrag med rätt kompetens har förändringar gjorts under läsåret. Tidigare har tillsättande skett genom rektorerna, men från våren 2021 ges lärare möjlighet att i samråd med sin skolledare lämna intresseanmälan till utvecklaruppdragen. Därtill finns ett nätverk för grundsärskolerektorer. Dialog pågår på förvaltningsnivå mellan nätverksledarna tillsammans med Center för skolutveckling för att utveckla detta samarbete.

I varje utbildningsområde finns nätverk för lärare i förskoleklass, fritidshem och grundsärskola. Vissa nätverk samlar deltagare från hela staden medan andra är kopplade till utbildningsområden. När det gäller nätverken har förvaltningen uttalat att nätverksinnehållet ska utgå från det nationella uppdraget och de utvecklingsbehov som ligger i linje med arbetet med förvaltningens förstärkningsområden. Förvaltningen har följt upp hur arbetet i dessa nätverk fungerat under 2020/2021 genom dialoger och enkäter. Grundskoleförvaltningen arrangerar även fler forum kollegialt lärande exempelvis forum för förstelärare.

Uppföljningen av nätverken visar sammantaget visar att nätverken upplevs som en arena för lärande och att det finns förutsättningar att de kan bidra till undervisningen kan förbättras. Nätverken har gett deltagarna möjlighet till stöttning av varandra, utbyte av och utveckling av idéer, de har gett nya kunskaper om både innehållsliga frågor och om strukturella frågor. I nätverken kan utmaningar i undervisningen lyftas och utvecklingsområden kan identifieras. Detta upplevs stärka lärarna och det ger en ökad förståelse för hur undervisningen kan utvecklas.

De lärare som finns i de olika nätverken har också ett uppdrag att bistå med insatser som bidrar till kollegiala insatser på olika skolor.

I förvaltningens antagna rutin för arbetet med förstelärare ingår att upprätta forum för förstelärare. Nätverk för förstelärare finns nu etablerat i ett av de nuvarande utbildningsområdena. De nya utbildningsområdena har startat ett arbete med att utforma försteläraryorum efter områdenas behov, i samband med att övriga organisatoriska delar formas, exempelvis ledningsteam, skolområden och övriga nätverk.

4.1.3 Elever i grundskolan beskriver god undervisning

Inom ramen för årets kvalitetsdialoger har förvaltningens representanter fört samtal med elevrådsrepresentanter på högstadiet om undervisning och deras uppfattningar om vad som kännetecknar en bra undervisning. Syftet har varit att få elevperspektivet på undervisning som en komplettering till lärares och rektorers syn på undervisning. Med samtalen har också en förhoppning varit att kunna se bortom statistik som erhålls genom Göteborgsregionens (GRs) och Skolinspektionens elevenkäter och få en ökad förståelse varför elever svara som de gör.

De två huvudfrågor som samtalen kretsade kring var följande och som är hämtade från Åsa Hirshs studie ("Relationellt ledarskap, 2020):

- *Ni har gått i skolan i många år och mött många lärare. Hur märker ni om ni har en bra lärare i klassrummet?*
- *Ni har också varit med om ett enormt stort antal lektioner. Hur skulle ni beskriva en riktigt bra lektion?*

Sammantaget ger elevrådsrepresentanterna en bild av vad god undervisning kan innebära i praktiken. På så sätt har också de faktorer som forskningen kunnat identifiera fått en mer konkret innebörd. Vad säger våra elever? Här följer en kortfattad sammanfattning av vad de tänker kring god undervisning.

Jo, en bra lärare skapar en tydlighet kring mål, innehåll och förväntad utveckling. De skapar lektioner med tydliga delar och ser till att brygga till nästa för att stödja eleven att se den röda tråden. En riktigt bra lärare har extra kunskap om sitt ämne som sträcker sig utanför det som står i läromedlen och undervisar inte bara om fakta, utan kan förklara hur saker hänger samman. Extra hjälpsamt blir det med exempel på hur kunskaper hänger samman med ungdomars vardag.

”Läraren behöver vara tydlig med vad man ska göra och vad man ska kunna.”

”En bra lektion har en tydlig början, mitt och slut”

Den förväntade utvecklingen återger en bra lärare genom en tät återkoppling. En bra lärare pratar mycket med sina elever och ger återkoppling på rätt nivå anpassad för just den eleven. Men en bra lärare tar också emot återkoppling från sina elever. Studiero och stämningen i klassrummet påverkar mycket huruvida undervisningen blir bra eller inte. Även en välplanerad lektion kan behöva komma att förändras beroende på hur energin är i klassrummet. Och det gör en bra lärare.

”En person som fått F som också får stöd i hur man kan utvecklas, kan motiveras. Att få en motivering motiverar oavsett högt eller lågt betyg på ett prov.”

En bra lärare ser till att ge elever så mycket kraft att de får en vilja av att ansvara för det egna lärandet. Men med tillägget att bra lärare delar till viss del på ansvaret med eleverna. En lärare som ser att ansvaret ligger delat är nämligen mer aktiv och finns nära. En bra lärare stämmer kontinuerligt av med eleverna och tar hjälp av dem till att finna lösningar.

”I nian borde eleverna förberedas mer för gymnasiet som innebär mer ansvar och självständighet, skulle underlätta övergången. Självständighet motiverar.”

Elever involveras i deras individuella utvecklingsplaner eller planerande av undervisning på gruppnivå. Bra lärare låter elever ha ett inflytande över undervisningen. Till bra lärare vågar elever framföra kritik för lärarna visar sig genuint intresserad av att lyssna till elevers förslag och tankar. En bra lärare är inte rädd för att visa att det kan bli fel, utan lär av sina misstag och visar eleverna att det är okej att allt inte blir rätt meddetsamma.

”Jag gillar lektioner där jag som elev har frihet inom en ram att skapa variation för mig själv.”

En bra lärare ser till att det finns en variation i arbetssätt, -former och uppgifter för att se till att elever har olika behov och för att skapa en glädje i lärandet. En bra lärare vågar bjuda in eleverna i lärandet på olika sätt. Det kan innebära att läraren använder elevernas erfarenheter i undervisningen eller visar att man på olika sätt kan lära tillsammans.

”En bra lärare undervisar inte bara om fakta, utan förklarar hur saker hänger ihop, dels i olika delar av undervisningen, dels hur det hänger ihop med elevernas egna liv.”

En bra lärare har organiserat sin undervisning så den passar den elevgrupp den har framför sig. En bra lärare har förståelse för att alla inte är likadana i klassen. Hen har på förhand tagit reda på vad eleverna kan och planerar sin undervisning efter det. En bra lärare ser alla elevers behov och arbetar aktivt i undervisningen genom att leda och stimulera lärande och stötta elever som behöver extra. En bra lärare får det att kännas som att hen känner alla personligt och är genuint intresserad av att lära ut och att det ska gå bra för eleverna. Möten i och utanför klassrummet kännetecknas av respekt. Det märks tydligt att alla elever är lika

värda oavsett hur duktig man är i ämnet. En bra lärare visar att den tror på sina elever och strävar efter att få med sig alla elever oavsett om man har särskilda behov eller behov av utmaningar.

Sist men absolut inte minst, en bra lärare är engagerad, både i sitt ämne och i sina elever. Och det gör läraren framförallt genom ett relationellt ledarskap. Läraren balanserar på ett gott sätt mellan att vara pedagog och personlig. I en bra lärares klassrum får man ha roligt tillsammans men under tydliga former för vad som är acceptabelt. Om någon bryter mot de överenskommelserna så tar en bra lärare tillbaka kontrollen. En lärare med en positiv energi är mycket motiverande. Det är tydligt att läraren brinner minst lika mycket för alla sina elever som av sitt ämne.

”En bra lärare får eleven att känna sig glad. Läraren ska visa sin personlighet och lyssna på varje elev, och lära sig namn till exempel. Humor är ett plus!”

”En bra lärare ska kunna prata med oss elever även utanför den direkta undervisningen”

”Det är motiverande om läraren pratar lite om sitt liv och också frågar efter elevernas liv.”

Elevernas bilder av vad som utmärker bra lärare och bra undervisning kan utöver sammanställningen ovan sammanfattas med att bra lärare vet varför de är där och för vem. Bra lärare arbetar med att anpassa sin undervisning utifrån elevers olika behov och strävar efter en att skapa en undervisning som tillgodose alla elevers behov. För att lyckas med lyssnar de på eleverna om vad de tycker om undervisningen och gör dem delaktiga för att utveckla den.

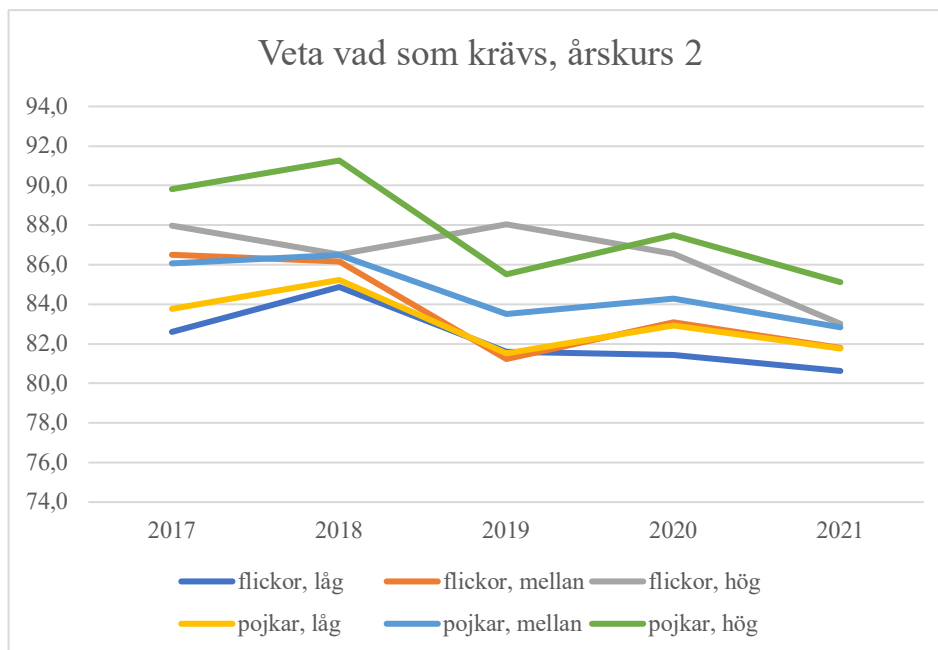
Bra lärare bär också ett gemensamt förhållningssätt. Att elever lär sig och utvecklas är ett gemensamt ansvar för lärare och elev. Bra lärare förskjuter inte det ansvaret enbart till eleverna.

4.1.4 Upplevelser av undervisning

De områden som berörts ovan gällande undervisning av hög kvalitet stämmer också väl överens med de frågor som ställs i den elevenkät Göteborgsregionen (GR) och Skolinspektionen genomför regelbundet. Frågeområdena samlar ett antal påståenden om undervisningen som eleverna i årskurs två, fem och nio får ta ställning till årligen.

Under frågeområdet *veta vad som krävs* – handlar det om påståenden som: Lärarna berättar för mig hur det går i skolan, Mina lärare förklarar för mig vad vi ska göra i skolarbetet så att jag förstår, Jag vet vad jag behöver kunna för att nå kunskapskraven i skolan, Jag tycker det är svårt att veta vad jag ska klara av i skolan

Att veta vad som krävs utgör en av grundförutsättningar för elevers lärare. Av enkätresultatsammanställningar kan det utläsas för årskurs två att indexvärdena mellan 2017 och 2021 visar en något minskad upplevelse bland eleverna av att veta vad som krävs.

Figur 4. Jämförelse av elevers upplevelser av vad som krävs, årskurs två.

Av figuren framkommer också att elever i högindexskolor i något större utsträckning upplever sig veta vad som krävs. Någon skillnad mellan kön i detta sammanhang är inte märkbar.

För årskurserna fem och nio råder inte det ingen större skillnad i upplevelse över tid. För samtliga årskurser visar enkätresultaten att pojkar i lite större utsträckning upplever sig veta vad som krävs. Elever på högindexskolor upplever sig i större utsträckning veta vad som krävs i jämförelse med elever på lågindexskolor. Vid en jämförelse mellan årskurserna är det tydligt att elever i årskurs nio svarar att de mindre utsträckning vet vad som krävs.

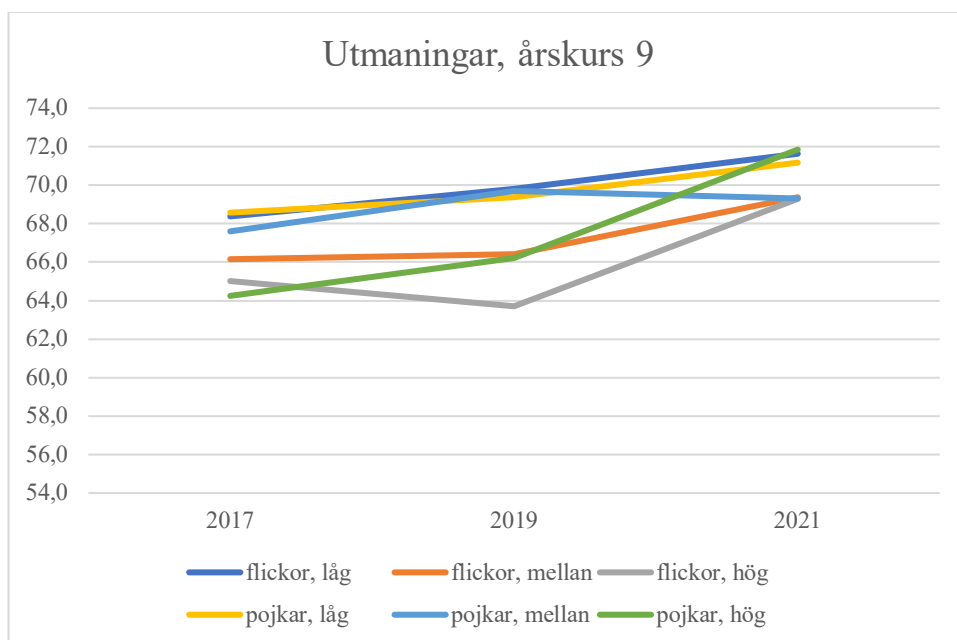
Stimulans i undervisningen är ett annat frågeområde i enkäten. Här handlar det om påståenden som: Skolarbetet är intressant, Skolarbetet är roligt, Skolarbetet stimulerar mig att lära mig mer, Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer, Det är roligt att lära sig nya saker i skolan

För detta frågeområde för årskurs två finns samma negativa mönster över tid som visat sig i ovanstående frågeområde. Elevernas upplevelse av stimulans generellt minskar. För årskurs fem och nio är inte mönstret detsamma. För alla elever oavsett årskurs är det eleverna i högindexskolor som upplever störst stimulans. Generellt uppfattar eleverna i årskurs fem och nio en lägre grad av stimulans i jämförelse med eleverna i årskurs två.

I nära anslutning till frågor om stimulans ligger frågorna om *utmaningar*. Det handlar då om eleverna upplever att de kan arbeta med extra uppgifter eller svårare uppgifter. Eleverna får ta ställning till påståenden som Jag kan få svårare uppgifter om jag vill, I min skola finns det extrauppgifter när man är klar, Jag får för lite utmanande arbetsuppgifter i skolan.

I årets enkät som genomfördes under våren finns ett resultat som sticker ut i årskurs fem. Flickorna i högindexskolor upplever i mindre utsträckning

utmaning i undervisningssituationen. Dessa frågor riktar sig till eleverna i årskurs fem och nio. För årskurs nio förefaller upplevelser av utmaning i undervisning öka över tid.

Figur 5. Jämförelse av upplevelser av utmaningar i undervisningen, årskurs nio.

4.2 Studiero

Att uppleva studiero är en grundläggande förutsättning för allt lärande i skolan. Skollagen fastslår att utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.⁸ Studiero kan emellertid se olika ut mellan olika skolämnen och mellan olika moment, och de bästa förutsättningarna för lärandesituationen kan variera mellan olika skol- och verksamhetsformer, åldrar, liksom mellan elevers preferenser och behov.

Förra läsårets kvalitetsrapport återgav rektorernas identifierade framgångsfaktorer för studiero. Dessa kan sammanfattas i form av gott ledarskap i klassrummet som präglas av tillit och relationsbyggande, samsyn, gemensamma lektionsstrukturer, trygga övergångar och raster liksom en undervisning av hög kvalitet som är meningsfull för eleverna. Utmaningar för att kunna arbeta ändamålsenligt beskrevs framför allt som en alltför hög elev- och personalomsättning liksom på vissa håll obehöriga lärare, samt behov av kompetensutveckling för att möta elever med utmanande beteenden. Förvaltningen har inte genomfört specifika insatser för ökad studiero under läsåret 20/21.

⁸ Skollag 2010:800, 5 kap 3 § .

4.2.1 Framgångsfaktorer för studiero

Rektorernas nulägesbild och analys från förra läsårets rapport har stöd i aktuellt forskningsläge.⁹ Det är lärares ledarskap i klassrummet som i stor utsträckning villkorar elevernas trygghet och studiero. Förutom att vara specialist på det egna ämnet och hur man bäst undervisar i det behöver lärare också kunna utöva ett ledarskap i klassrummet. Det kan handla om hur man hanterar till exempel otrygghet i gruppen, elever som stör andra elever, återkommande sen ankomst eller passivitet på lektioner. Lärare behöver kunna skapa positiva relationer till och mellan sina elever, men också att ha tydliga förväntningar och normer. Likaså behöver läraren ha en tydlig undervisningsstruktur som når eleverna på rätt nivå. Både att skapa tillitsfulla, fungerande relationer till sina elever, och att stå för en tydlighet och en nolltolerans mot kränkande behandling, är alltså viktiga delar här.

Om studiero skriver Skolinspektionen¹⁰ om betydelsen av ett samlat arbete, vilket innebär att det bland lärare och skolans ledning finns en gemensam förståelse för vilka strategier och förhållningssätt som är framgångsrika för att upprätthålla eller förbättra studieron, och att lärarna också agerar utifrån denna gemensamma förståelse, de fastslagna rutiner eller de överenskommelser som har gjorts. I detta kan ingå att skolan har analyserat hur lärares ledarskap och genomförandet av undervisningen påverkar studieron. Elevernas delaktighet har också betydelse. Här kan det handla om att eleverna får komma till tals om hur de upplever studieron och undervisningen, vad de upplever som störande, hur de tror att studieron kan förbättras eller vara med och påverka vilka regler som ska gälla. Slutligen uppmärksammas hur lärare hanterar eventuella ordningsproblem som uppstår och i vilken mån de vidtar åtgärder för att förebygga sådana.

Sveriges regering har tagit initiativ till att ta krafttag mot den försämrade studieron i svensk skola. Under våren 2021 skickade utbildningsdepartementet därför en nationell plan för ökad trygghet och studiero¹¹ på remiss till ett flertal svenska skolhuvudmän och andra aktörer. Grundskoleförvaltningen har yttrat sig över planen till stadsledningskontoret (som har det övergripande ansvaret att svara på remissen till departementet), och bedömde de huvudsakliga förslagen som väl avvägda och positiva för studieron i skolan.

Den nationella planen för ökad trygghet och studiero föreslår bland annat att begreppet studiero bör definieras i skollagen: *Det förekommer att studiero uppfattas som likställt med frånvaro av ordningsstörningar. Det finns även andra uppfattningar som innebär att studiero är när eleverna har goda möjligheter att fokusera på det som är syftet med undervisningen. I det kan förekomsten av ordningsstörningar vara en del, men det öppnar även upp för att andra aspekter som påverkar elevernas lärande ingår. Frånvaron av ordningsstörningar är en viktig aspekt av studiero. Det behövs väl förankrade ordningsregler på skolan och ett gemensamt arbetssätt hos personalen för att*

⁹ Se till exempel (Skolforskningsinstitutet, 2020) *Lärares ledarskap för att främja studiero i klassrummet*

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Nationell plan för trygghet och studiero*, Ds 2021:13, Utbildningsdepartementet

upprätthålla dessa. Elevers möjlighet till studiero påverkas dock av flera processer på skolan, och är tätt förknippat med faktorer som undervisningens kvalitet, lärarens ledarskap och skolas arbete med stöd. Dessa aspekter riskerar att inte fångas upp om skolan eller huvudmannen använder en snäv definition av studiero. En bredare definition av studiero kan bidra till att skolan arbetar med ett mer omfattande spektrum av åtgärder som utgår från att ge eleverna bästa möjliga förutsättningar till ett effektivt lärande. Det kan t.ex. leda till att skolan arbetar mer aktivt och långsiktigt med att identifiera elevernas behov och möta dessa med anpassningar, utmaningar eller stöd i stället för att riskera att hamna i ett åtgärdade och kortsiktigt arbete med disciplinära åtgärder. Ett arbetssätt som utgår från elevernas behov minskar sannolikt även förekomsten av ordningsstörningar då elever som är fokuserade på lärande tenderar att i mindre utsträckning störa andra. Hur skolor definierar studiero kan därmed påverka hur det systematiska kvalitetsarbetet inom området bedrivs, t.ex. vilket underlag som samlas in samt vilka analyser och åtgärder som genomförs.

/.../ Utifrån ovanstående föreslås att det i skollagen ska framgå att med studiero avses att det finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen. Denna definition omfattar att undervisningen ska vara fri från ordningsstörningar, men knyter även an till flera delar av skolans arbete som handlar om att säkerställa att varje elev tillförsäkras goda förutsättningarna för lärande. Att elever har goda förutsättningar för lärande innebär att de möter en lärmiljö som när så behövs är tyst och lugn. Men tysta klassrum är inte ett mål i sig och behovet av detta beror på vilken undervisning som bedrivs. Även om det t.ex. behövs en hög grad av tystnad för att eleverna ska kunna koncentrera sig vid läsning, så förutsätter arbetssätt där eleverna diskuterar frågor och arbetar i grupp en acceptans för en något högre ljudnivå. Vidare bör det inte ses som att en undervisning där eleverna är tysta men överksamma innebär studiero. Det betyder att skolans arbete för studiero inkluderar att se till att eleverna möter en välplanerad och strukturerad undervisning som ger dem stöd, stimulans och utmaningar.¹²

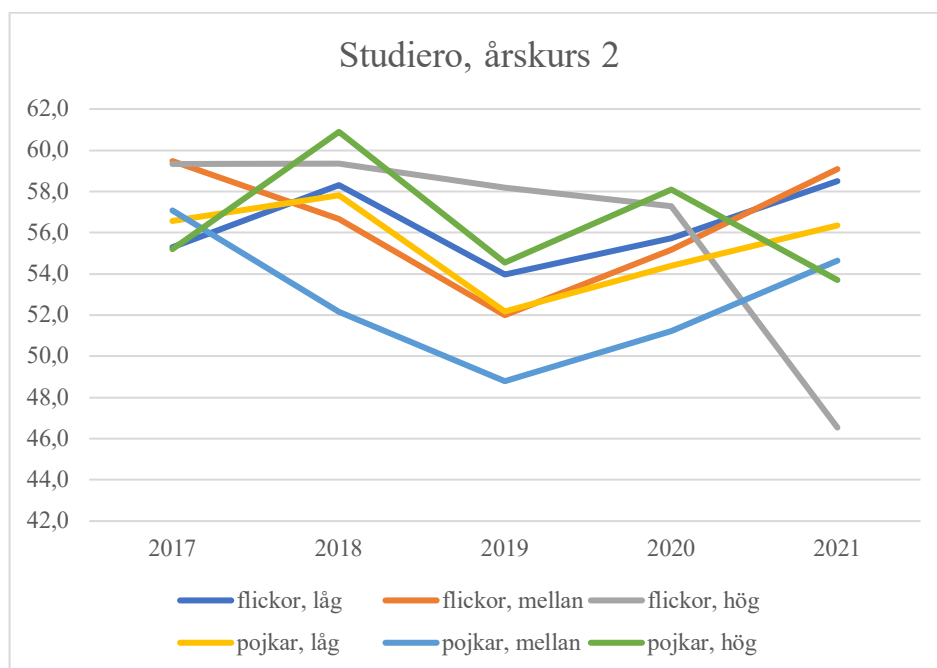
Den nationella planen för trygghet och studiero bekräftar också betydelsen av lärarkompetens och undervisningens kvalitet: *En välplanerad undervisning kan kännetecknas av att läraren inleder lektionen med en presentation av innehållet och ett samtal med elever om vad de ska lära sig och varför. Läraren förklarar för eleverna hur lektionens olika delar förhåller sig till varandra och hur både innehåll och arbetsuppgifter ska förstås i ett större sammanhang. Detta jämför Skolinspektionen med hur undervisning med bristande planering ser ut. Det kan exempelvis vara att läraren skriver på tavlan vilka sidor i boken eleverna ska arbeta med eller att eleverna bara får instruktionen att "arbeta vidare". Sådana lektioner saknar struktur och ofta förväntas eleverna dessutom arbeta med samma typ av uppgift under ett långt pass. Läraren har inte förklarat eller diskuterat varken syfte eller val av arbetssätt med eleverna. /.../ För att eleverna ska orka hålla fokus under ett långt arbetspass behöver det finnas*

¹² Ibid, s. 123.

varierade arbetsformer. Det kan vara att varva teori med praktik eller att växla mellan eget arbete och grupparbete.¹³

4.2.2 Elevers upplevelser av studiero

GR-enkäten för årskurs två visar att elever i lågindex- respektive mellanindexskolor upplever en förbättrad studiero de senaste två åren, medan flickor och pojkar i högindexskolor upplever en försämring det senaste läsåret.

Figur 6. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av studiero över tid, årskurs två

Resultatet av GR-enkäten visar att de flesta elever i årskurs fem upplever en förbättrad studiero jämfört med för två år sedan, då enkäten senast genomfördes. Pojkar i högindexskolor verkar inte uppleva någon förbättring, men heller inte någon betydande försämring.

GR-enkäten för årskurs nio visar att pojkar ur alla indexkategorier upplever en något förbättrad studiero sedan enkäten senast genomfördes (2019). Bland flickorna verkar upplevelsen däremot vara mer konstant, förutom vad gäller högindexkategorin där en tydlig förbättring kan utläsas.

4.3 Extra anpassningar och särskilt stöd

Elevhälsans uppdrag är både att bidra till skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete, men också att arbeta åtgärdande (kompensatoriskt) med elever i behov av stöd i undervisningen eller behöver annan psykosocial hjälp. Undervisningen ska anpassas utifrån varje enskild elevs förutsättningar och behov. Om en elev är i behov av stöd för att utvecklas i enlighet med kunskapskraven ska eleven ges ett sådant i form av extra anpassningar inom

¹³ Ibid, s. 69.

ramen för den ordinarie undervisningen. Om dessa anpassningar inte är tillräckliga har eleven rätt till vad som i skollagen benämns som särskilt stöd som dokumenteras i form av ett åtgärdsprogram.

Förra läsårets kvalitetsrapport kunde konstatera att elever i alla uppmätta årskurser upplevde skolarbetet som svårare än tidigare, och i synnerhet pojkar i lågindexskolor upplevde en försämring. Det bedömdes därmed fortfarande finnas behov av att utveckla undervisningen på många enheter till att bli mer inkluderande för alla elever. Ju fler elever som klarar skolan inom ramen för den ordinarie undervisningen, desto färre får behov av extra anpassningar eller i förlängningen särskilt stöd. Kvalitetsrapporten identifierade att det fortfarande fanns brister vad gäller att utveckla främjande lärmiljöer utifrån elevernas behov, samt att sätta in adekvat stöd för de elever som behöver. Resultaten visade också att övergångar mellan stadier och skolbyten behöver förbättras ytterligare framför allt för elever med särskilt stöd. En kulturförändring måste ske där fokus flyttas från eleven som problembärare till skolans kunskande att genomföra anpassningar i undervisningen och lärmiljön, samt till skolans förmåga att möta olikheter.

Förvaltningen bedömdes dock var på god väg när det gäller att upptäcka skolsvårigheter tidigare. De obligatoriska bedömningsstöden hade hjälpt till med detta, och skolenheternas registreringsfrekvens hade ökat under senare år avseende elever som klarar läsning och skrivning i årskurs ett samt kunskapskraven i årskurs tre. Resultaten från elevenkäten indikerade vidare att lärare i högindexskolor i lågstadiet arbetade mer kompensatoriskt än andra; eleverna upplevde i högre utsträckning här att lärarna förklarade så att de förstod och att de fick hjälp. Andelen elever med åtgärdsprogram i förhållande till andelen elever som inte klarade kunskapskraven var dock fortfarande långt ifrån tillfredsställande, men högre än läsåret 18/19, vilket antogs kunna bero på en större benägenhet att dokumentera dessa i rätt IT-stöd.

Kvalitetsrapporten identifierade vidare några organisatoriska hinder för fortsatt utveckling av det förebyggande och främjande arbetet, bland annat att elevhälsoresursen på mindre enheter blir mer sårbar och inte lika lätt kan anpassas till de områden där de största behoven finns. Vidare uttrycktes att organiseringen av elevhälsans personal under elevhälsoschef, istället för rektor, försvårade helhetssynen där det förebyggande och främjande arbetet ska prägla undervisningen från start (istället för att ägnas åt sidoordnade insatser för elever i skolsvårigheter). Från och med juli 2021 är grundskoleförvaltningen omorganiserad och antalet skolenheter har minskat från 180 till 130 stycken. Dessutom har alla skolenheter organiserats i skolområden. Rektor är numera också chef över elevhälsans personal. Detta bidrar sammantaget sannolikt på sikt till en ökad flexibilitet för rektor att kunna nyttja elevhälsoresursen mer proaktivt och samtidigt kunna prioritera de områden som bedöms som angelägna.

Genomförandet av kartläggningsarbetet för kunskapsresultat i förskoleklass har fortsatt under läsåret, i första hand genom att nätverket för förskoleklass har givit fortsatt stöd åt pedagoger. Ett nytt stödmaterial från Skolverket har använts, som är inriktat på flerspråkiga elevers behov. Kartläggningsmaterialet

upplevs dock som ensidigt inriktat och viktiga delar av förskoleklassens uppdrag fångas inte in, exempelvis att bygga elevers lärandeidentitet. För elever i skolstartsåldern är deras lärandeidentitet kanske det allra viktigaste, att känna tilltro till sig själv som en lärande individ. Nätverken har därför samtidigt stöttat lärare i att med systematik synliggöra, undervisa om och följa upp elevers lärandeidentitet.

För att fortsatt stötta skolorna i att uppfylla läsa-skriva-räkna-garantin har skolledare under läsåret erbjudits att under rektorsverkstaden i april delta i föreläsning och samtal på temat tidig samverkan kring läsa-skriva-räkna-garantin. Samma innehåll presenterades under våren genom professionsnätverken för skolornas specialpedagogiska kompetens. I två utbildningsområden har nätverken för förskoleklass samverkat med matematik- och/eller språk-, läs- och skrivutvecklare för att skapa en större förståelse för hur lärare kan planera den fortsatta undervisningen med utgångspunkt i kartläggningsresultaten.

Behovet av stöd kring bedömning av elevers läsförmåga och registrering av relevanta observationspunkter har uttryckts som stort bland förskoleklasslärarna. I nätverken har lärare därför haft kollegiala samtal kring vad läsförmåga är, hur olika elevresultat kan bedömas och i vilket syfte resultaten följs upp av grundskolenämnden. Två filmer togs fram under våren med liknande fokus, en samverkan mellan grundskoleförvaltningen, Center för skolutveckling/förskoleklass och språk-, läs- och skrivutvecklarna. Filmerna syftade till att stödja kollegiala samtal för förskoleklass- och grundlärare på skolorna kring elevers läsförmåga.

Förvaltningen har också genomfört en omorganisering av skolenheterna. Som ett led i detta har även elevhälsans organisering setts över. Elevhälsan är numera, i huvudsak, organiserad under respektive rektors ansvar och elevhälsochef finns organiserad under utbildningschef i varje utbildningsområde för att säkra samordning och professionsutveckling inom utbildningsområdet och i grundskoleförvaltningen som helhet. De professioner som flyttats är skolsköterskor, kuratorer och skolpsykologer. Övergripande personal som övergripande specialpedagoger, professionsutvecklare för alla fyra professionerna i elevhälsan samt skolläkarna organiseras under elevhälsocheferna i de nya utbildningsområdena.

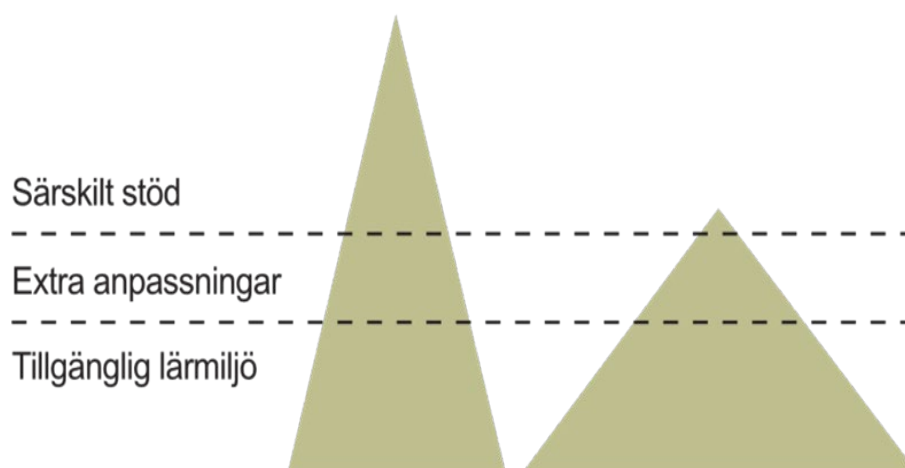
Under läsåret har vidare den centrala elevhälsan drivit utvecklingsarbete genom så kallade professionsmöten för skolsköterska, psykolog och kurator, med främsta fokus att förtydliga respektive professions uppdrag och säkra kvalitet. En gemensam kompetensutvecklingsdag kring sekretess har genomförts. Elevhälsan har också haft introduktion för nya medarbetare både generellt och specifikt för respektive yrkeskategori. Utbildningar har hållits kring genomförande av bedömning inför inskrivning i grundsärskola, samt utbildningar kring pedagogiska utredningar och åtgärdsprogram.

4.3.1 Om tillgängliga lärmiljöer och skolframgång

Tillgänglighet är ett begrepp som beskriver hur väl en organisation, verksamhet, lokal eller plats fungerar för barn och elever oavsett funktionsförmåga.

Tillgänglig utbildning, när det gäller skolverksamhet, handlar om att alla elever ges tillgång till och har möjlighet att ta del av gemenskap och lärande i alla sammanhang och under hela dagen. Om lärmiljön inte är tillgänglig är det svårt för eleven att vara delaktig fullt ut. En tillgänglig lärmiljö ger verksamheten förutsättningar för att öka måluppfyllelsen och skapa en likvärdig utbildning

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, uttrycker att lärmiljön behöver ses i sin helhet och alla faktorer som påverkar elevers möjligheter till lärande och kunskapsutveckling behöver vägas in. En tillgänglig lärmiljö kan minska behovet av särskilt stöd, vilket sparar tid på alla nivåer i verksamheten. Tid är en viktig faktor som behöver nyttjas till ett aktivt och systematiskt arbete för att ge varje elev bästa förutsättningar att nå så långt som möjligt i sitt lärande.¹⁴ SPSM:s illustration synliggör vinsten med att arbeta för en tillgänglig lärmiljö samt relationen till extra anpassningar och särskilt stöd:

Figur 7. Samband mellan tillgängliga lärmiljöer och elevers benägenhet att undvika skolsvårigheter, Specialpedagogiska skolmyndigheten.

I en tillgänglig lärmiljö kan varje barn och elev utvecklas så långt som möjligt, utifrån målen för utbildningen. Verksamheter som främjar en tillgänglig lärmiljö identifierar och undanröjer hinder. Det innebär att de aktivt åtgärdar, utvecklar och förbättrar lärmiljön så att alla elever kan ta del av lärande och gemenskap. Med ett aktivt arbete ökar verksamhetens kunskaper om förutsättningar för lärande kopplat till den pedagogiska, sociala och fysiska miljön. Arbetet med tillgänglighet är en ständigt pågående process mot en likvärdig utbildning som tar hänsyn till barns och elevers behov och förutsättningar och till deras lika värde. Tillgänglighet kan ingå som en del i verksamhetens systematiska kvalitetsarbete, det är en del i det pedagogiska utvecklingsarbetet och ett stöd för likabehandlingsarbetet.

¹⁴ SPSM, Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning

Helhetsperspektivet på barns och elevers utveckling och lärande måste kopplas till hela lärmiljön. För att leva upp till rätten till utbildning för alla barn och elever ska skolor och fritidshem vara tillgängliga utifrån att:

- barn och elever får rätten till en utbildning som är anpassad efter deras förutsättningar och där de får sina behov tillgodosedda.
- barn och elever får möjligheter att vara delaktiga i en gemenskap.
- barn och elever får tillgång till pedagogiska strategier och stödstrukturer, alternativa lärverktyg och andra anpassningar.
- barn och elever får tillgång till rum för lärande som är anpassade utifrån olika förutsättningar och behov, både inne och ute.¹⁵

Specialpedagogiska skolmyndigheten har arbetat fram en tillgänglighetsmodell som tar ett helhetsgrepp på lärandet i pedagogiska verksamheter som omfattas av skollagen. Modellen består av fyra områden (förutsättningar för lärande, social-, pedagogisk, och fysisk miljö) och synliggör hur de samspelar med varandra. Samspelet påverkar hur långt individen kan nå i sin utveckling och sitt lärande. En funktionsnedsättning kan få större eller mindre konsekvenser för lärandet beroende på anpassningar i omgivande miljö. Kunskapen om konsekvenserna för lärande ligger till grund för val av pedagogiska strategier. Att utveckla sin verksamhets tillgänglighet innebär att anpassa den pedagogiska, den fysiska och den sociala miljön i relation till elevers lärande.

4.3.2 Uppföljning av läsa-skriva-räkna-garantin

En uppföljning har gjorts via en enkät till samtliga rektorer, över hur arbetet med läsa-skriva-räkna-garantin i de yngre åldrarna har genomförts. 45 rektorer har svarat. Ur enkäten framkommer att en knapp tredjedel av de svarande rektorererna endast delvis har genomfört momenten *Bedömning i samråd* samt *Undervisning och stödinsatser* (övriga svarande uppger att momenten genomförts helt). De flesta skolor genomför bedömningarna tillsammans med specialpedagog, men färre uppger att en diskussion om åtgärder eller insatser för elever med stödbehov förs vidare eller leder till faktiska stödinsatser. De allra flesta lämnar över informationen till blivande lärare i årskurs ett via en resultatkonferens eller liknande. (Skolinspektionen har visat att garantin ännu inte är fullt ut implementerad i landet. Flera skolor har ännu inte lyckats flytta det specialpedagogiska stödet lägre ner i åldrarna.)

4.3.3 Uppföljning av utökad timplan i årskurs fyra

Skillnaderna i skolresultat mellan elever i områden med socioekonomiska utmaningar, och mer välmående områden, är stora. Kvalitetsrapporten för läsåret 19/20 visade bland annat på skillnader i upplevd trygghet och skolresultat. När det gäller resultaten i årskurs 6¹⁶ bedömdes dessa som alltför låga. Den fördjupade analysen visade att förvaltningen behövde göra satsningar inom framför allt matematik och svenska som andraspråk. Förvaltningen initierade därför en satsning på utökad timplan med fokus just på svenska som

¹⁵ Prop. 1999/2000:79 25 Brodin, 2011 26 SFS 2010:800, 1 kap 4 §.

¹⁶ Kvalitetsrapport för läsåret 19/20, grundskoleförvaltningen, s. 65ff.

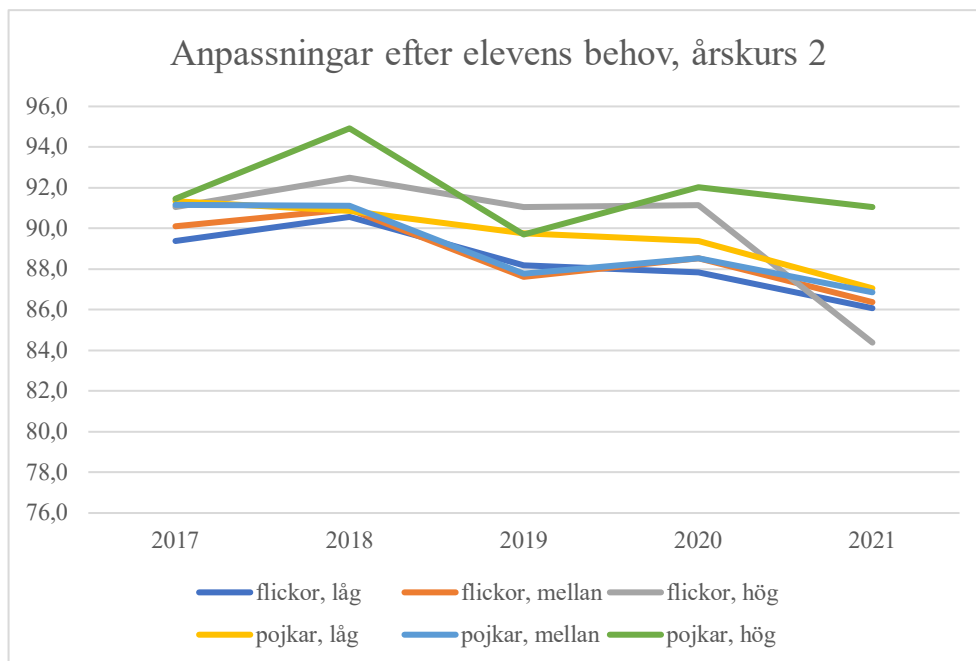
andraspråk, matematik och idrott, där eleverna får en extra timmes undervisning om dagen. Syftet med satsningen var också att öka elevernas tid i skolan i miljöer där brist på fritidssysselsättningar kan innebära risker för socialt nedbrytande beteenden.

I mars 2020 fattade grundskolenämnden beslut om att utöka timplanerna för mellanstadierna på Lövgårdesskolan, Björkåsskolan, Svartedalsskolan och Utmarksskolan. Tre av dessa skolor (alla utom Lövgårdesskolan) utökade sina timplaner för en årskurs med start i augusti 2020, och har fullföljt planen under hela läsåret 20/21. Redan efter ett par månader kunde rektorer för skolorna se att satsningen givit goda resultat för studiesvaga elever. Bland annat har simkunnighet kunnat tränas upp för ett flertal elever, elever i behov av särskilt stöd har upptäckts tidigare och mer tid har funnits för att traggla och repetera grunder inom matematik och svenska, framför allt genom lästräning. Elever och föräldrar upplever satsningen som positiv. Rektorerna är eniga om att det i första hand är en kompensatorisk åtgärd som gynnar elever med svagast studieförutsättningar.

Sedan november 2020 ingår utökad timplan som ett insatsområde inom grundskolenämndens plan för meningsfull fritid. Planen riktar sig till mellanstadieelever i skolor med socioekonomiska index högre än 150. Grundskolenämnden har fattat beslut om att ytterligare sex skolor får utöka sina timplaner, vilket de också har gjort vid läsårsstarten 21/22. Satsningen är en tydligt kompensatorisk åtgärd för elever i framför allt socioekonomiskt utsatta miljöer som kan göra skillnad på sikt. Förvaltningen avser att följa upp satsningen bredare under kommande läsår. Det är dock viktigt att satsningen kombineras med ett ändamålsenligt systematiskt kvalitetsarbete, där lärdomar omhändertas och kan spridas samt vidareutvecklas inom och mellan skolenheter.

4.3.4 Lågstadieelevers upplevelser

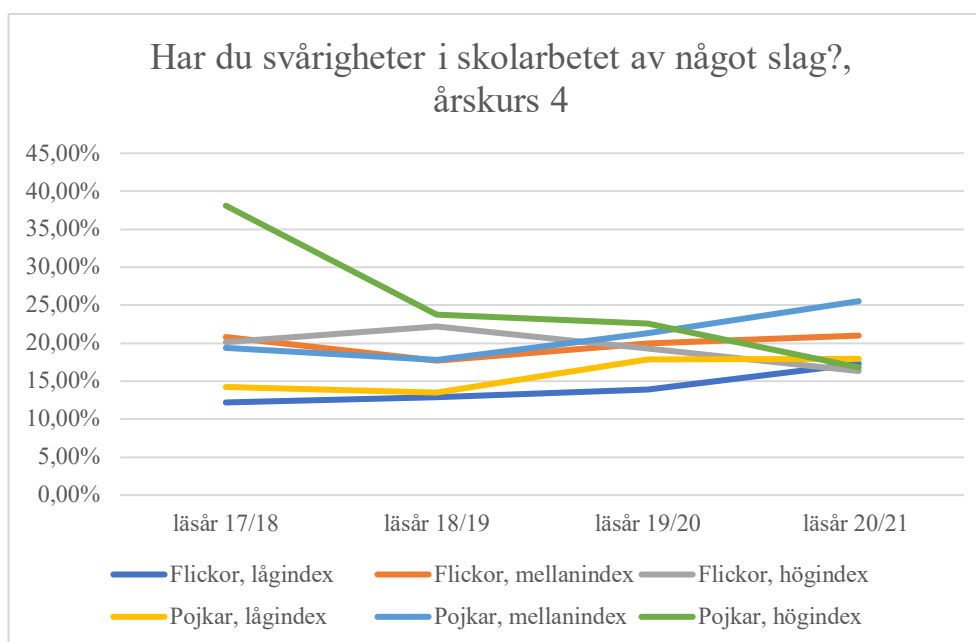
Ett sätt att mäta hur bra förvaltningen är på att möta elevers behov av stöd i undervisningen, är att fråga dem om deras upplevelser. GR-enkätens kluster Anpassning efter elevens behov för årskurs två innehåller påståendena *Lärarna hjälper mig*, och *Lärarna förklarar så att jag förstår*. Det är en svagt nedåtgående trend som kan identifieras över tid, och sedan förra läsåret har särskilt flickor i högindexskolor en tydligt negativ utveckling, vilket är bekymmersamt.

Figur 8. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av anpassning efter elevens behov, läsåret 20/21, årskurs två.

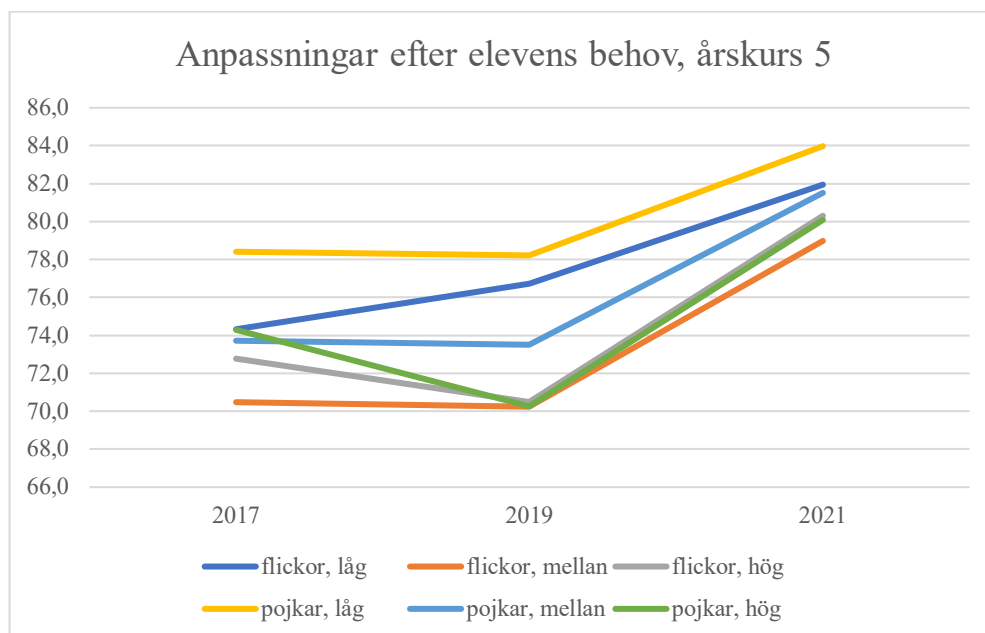
4.3.5 Mellanstadieelevers upplevelser

I årskurs fyra genomförs hälsosamtal inom ramen för skolhälsovården för alla elever. Inom ramen för detta ingår frågan om eleven har svårigheter i skolarbetet. Det verkar som att elever i mellanindexskolorna i störst utsträckning upplever att de har svårigheter i skolarbetet, medan det har skett en utjämning mellan låg- och högindexelever under det senaste läsåret.

Figur 9. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av svårigheter i skolarbetet, läsåret 20/21, årskurs fyra.

I årskurs fem verkar resultaten entydigt positiva, om man får tro GR-enkäten. Klustret Anpassningar efter elevens behov innehåller påståendena *Skolarbetet är för svårt för mig* (beräknas omvänt) samt *Mina lärare hjälper mig i skolarbetet när jag behöver det*. Elever i lågindexskolor upplever i störst utsträckning att undervisningen anpassas efter deras behov.

Figur 10. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av anpassning efter elevens behov, läsåret 20/21, årskurs fem.

4.3.6 Högstadiееlevs upplevelser

Hälsosamtal genomförs även i årskurs åtta, med samma frågor som i årskurs fyra. När det gäller upplevelser av skolsvårigheter är det tydligt att elever i mellan- och högindexskolor i större utsträckning än andra alltså upplever större grad av skolsvårigheter. Upplevelsen av att få hjälp i skolan ser däremot lite annorlunda ut – här är det i synnerhet pojkar i lågindexskolor som upplever detta i störst utsträckning.

Klustret Anpassningar efter elevens behov för årskurs nio innehåller påståendena *Skolarbetet är för svårt för mig* (beräknas omvänt), *Jag kan få extraundervisning om jag skulle behöva det*, och *Mina lärare hjälper mig i skolarbetet när jag behöver det*. Även i denna mätning är det pojkar, och i synnerhet pojkar från lågindexskolor, som i högst utsträckning upplever att undervisningen anpassas efter dem.

Förra året identifierade kvalitetsrapporten att flickor i mellanindexskolor var en grupp elever som genomgående värderade sin skolsituation sämre än andra. Denna tendens är tydlig även i år, när det gäller alla åldrar – denna grupp flickor upplever sig i störst utsträckning ha skolsvårigheter samtidigt som de i lägst utsträckning upplever att undervisningen anpassas efter dem. Pojkar i lågindexskolor däremot är istället överrepresenterade i fråga om att uppleva att undervisningen anpassas efter dem och att de klarar sig i skolan. Dessa resultat behöver sättas i relation till kunskapsresultat och andra mätningar i denna

rapport för att kunna analyseras djupare såväl utifrån ett genus- som socioekonomiskt perspektiv.

4.3.7 Redovisning av klagomålsärenden

Av 217 inkomna klagomålsärenden till grundskoleförvaltningen utgjorde 50 stycken klagomål kring rätten till stöd eller särskilt stöd, vilket utgör en andel på 23%. Denna andel är i linje med tidigare läsårs. Totalt sett har antalet klagomålsärenden i alla kategorier ökat sedan föregående läsår, sannolikt som en konsekvens av en förbättrad klagomålsrutin i förvaltningen. De ärenden som överlämnats från Skolinspektionen har dock inte ökat nämnvärt i antal.

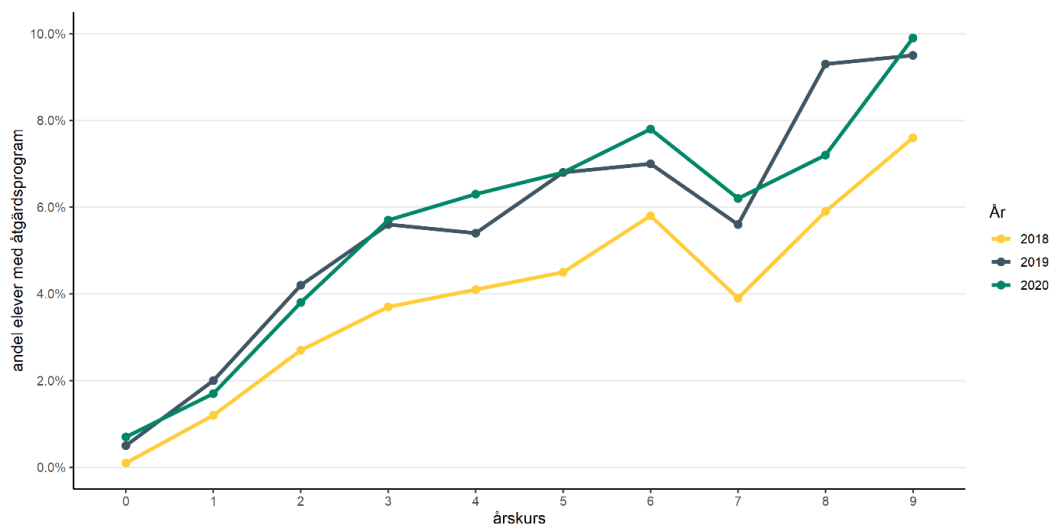
Läsår	18/19	19/20	20/21
Antal klagomålsärenden som berör särskilt stöd	15 st	38 st	50 st
Andel klagomålsärenden som berör särskilt stöd	21%	23%	23%

Figur 11. Inkomna klagomålsärenden inom kategorin särskilt stöd.

4.3.8 Åtgärdsprogram och elevers kunskapsresultat

Det har under flera år pågått ett löpande utbildningsarbete i förvaltningen för att åstadkomma att fler rektorer och personal i elevhälsan dokumenterar elevers åtgärdsprogram i PMO, som är det avsedda IT-stödet för detta. När personal dokumenterar åtgärdsprogrammen på ett rättssäkert sätt minskar risken för brott mot sekretessregler, och dokument kan eftersökas och bevaras för framtiden. Sannolikt bidrar också dokumentationen i PMO till att det är lättare att ha överblick över antalet åtgärdsprogram på skolan, och att den statistik som årligen redovisas till SCB över detta därmed blir mer rättvisande. Utbildningsinsatser för alla rektorer och biträdande rektorer fortlöper under hösten 2021.

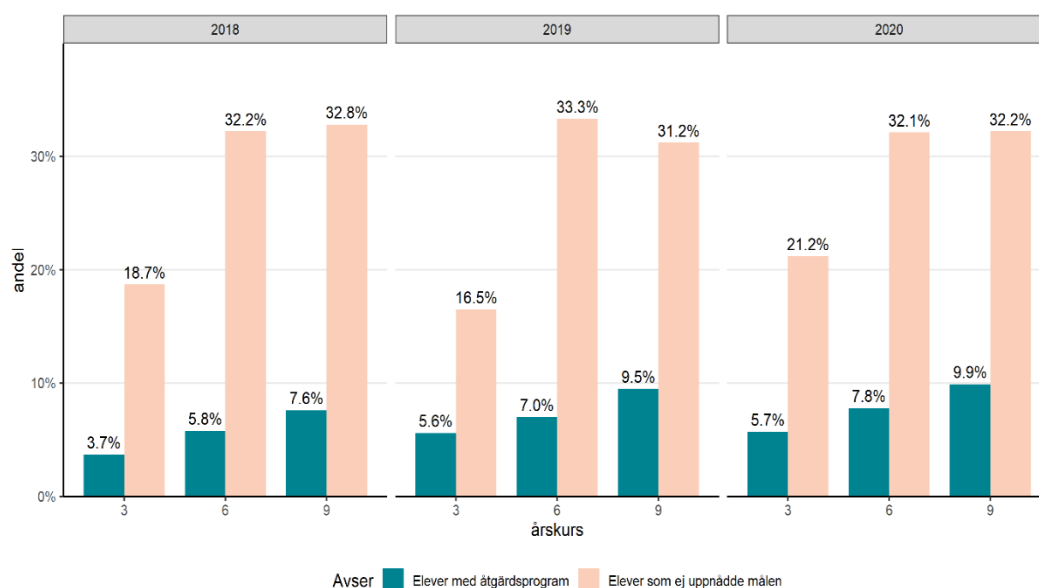
Förvaltningen har begärt ut antalet redovisade åtgärdsprogram och jämfört dem enligt nedan. Det mönster som tidigare identifierats återkommer tydligt även för läsåret 20/21, det vill säga att skolan tenderar att uppmärksamma och åtgärda elevers stödbehov allt senare genom skolåren. Det kan även identifieras ett glapp mellan årskurs sex och årskurs sju, som sannolikt beror på skolbyten där överlämning av information om elevers stödbehov brustit.

Figur 12. Jämförelse av andelen elever med åtgärdsprogram per årskurs, läsåren 18/19, 19/20 och 20/21.

För att kunna dra slutsatser kring hur förvaltningen jobbar med att upptäcka och åtgärda faktiska stödbehov, kan jämförelser göras mellan andelen elever med åtgärdsprogram och hur stor andel av samma elevgrupp som inte når kunskapskraven i alla ämnen. När en elev inte når kunskapskraven i ett ämne ska skolan vidta åtgärder, i första hand genom extra anpassningar. Om dessa visar sig inte vara tillräckliga ska stödbehovet utredas och ett åtgärdsprogram upprättas, om eleven har det behovet. Förvaltningens sammanställning utgår från kunskapskraven i årskurs tre, sex och nio. I årskurs tre har förvaltningen bara kännedom om måluppfyllelsen i SO, NO, svenska/svenska som andraspråk och matematik – i övriga ämnen dokumenterar skolans personal detta på egen hand.

Förvaltningens sammanställning visar att den tidigare positiva trenden för årskurs tre är bruten. Läsåret 19/20 fick en större andel elever åtgärdsprogram i årskurs tre i förhållande till de som inte nådde kunskapskraven än läsåret 20/21. För läsåret 20/21 har andelen elever som inte når kunskapskraven ökat, men andelen av dessa som får åtgärdsprogram ökar inte i motsvarande utsträckning. (För en redovisning av elevernas kunskapsresultat hänvisas till kapitel 5, *Verksamhetens resultat*.) För årskurs sex verkar dock utvecklingen gå åt rätt håll, och årskurs nio är jämförbar med föregående år.

Figur 13. Jämförelse av andelen elever som inte når kunskapskraven i alla ämnen och andelen elever med åtgärdsprogram i årskurs tre, sex och nio, tre läsår.

Elever med svårigheter i skolan får oftast allt större problem ju äldre de blir, om inte rätt insatser sätts in i tid och följs upp på ett adekvat sätt. Föreliggande avsnitt visar att skolsvårigheter upplevs i större utsträckning ju äldre eleverna blir, samtidigt som andelen elever med åtgärdsprogram ökar. På högstadiet blir det språkliga innehållet i undervisningen mer avancerat, genom komplexa begrepp och så vidare. Det ställs i allmänhet högre krav på eleverna själva att hålla ihop sin skoldag och att själva ta ansvar för sin studieteknik och kunna överblicka sin studiesituation, vilket kan medföra att stödbehoven ökar för de elever som inte fått tillräckligt och rätt stöd tidigare som förberedelse för detta. Detta bekräftar förvaltningens och nämndens uppfattning om att förflyttningar måste göras för att bli bättre på att sätta in insatser för elever med skolsvårigheter tidigare i skolgången.

4.3.9 Rektors erfarenheter

Resultatet av förra läsårets kvalitetsrapport tydliggjorde behovet av att synliggöra elevhälsan som en resurs för hela skolan. Det förebyggande och främjande uppdraget behövde förstärkas och involvera all skolpersonal, inte bara de professioner som utgör elevhälsoteamet (rektor, specialpedagog, kurator, skolsköterska och skolpsykolog). Som en del i att fokusera detta utvecklingsområde, har kvalitetsdialogerna med rektorsgrupperna i maj 2021 belyst temat ”elevhälsa som hela skolans angelägenhet”. Rektorerna har i dialogerna utgått från frågeställningen *Beskriv på vilket sätt din elevhälsa är en naturlig del i kärnverksamheten och hur du leder arbetet för att elevhälsoarbete ska bli hela skolans angelägenhet. Hur ser du på din roll med att leda elevhälsans arbete på hela skolan?* Resultaten av dialogerna har kunnat delas upp i kategorierna organisation och strukturella förändringar, kultur/förhållningssätt samt ansvar och roller.

Rektorerna framhåller att det är viktigt att bygga en organisation som gynnar möten mellan elevhälsans professioner och lärare, såväl vad gäller spontana som planerade möten. Att de organiserade mötena sker med viss kontinuitet och har en tydlig struktur med uppsatta mål, ett genomtänkt innehåll och en bred representation från olika skolformer, fritidshem och personalkategorier är en viktig förutsättning. Huruvida en rektor ges möjlighet att skapa dessa förutsättningar är många gånger beroende av skolans storlek då det i sin tur avgör tilldelningen av elevhälsoresurs. Vid låg tilldelning uppstår dilemmat att rektorerna får hitta lösningar och kompensera för detta lokalt. En annan utmaning är personalomsättning – om personal byts ut för ofta hotas kontinuiteten, oavsett om det handlar om lärare eller personal inom elevhälsan.

Att lärarna är positiva till att ta emot stöd från EHT/elevhälsans professioner och att de får det när behov uttrycks är en viktig framgångsfaktor och förutsättning men här ser kulturen olika ut på olika skolor. Ibland uppstår en kultur där lärarna vill ”lämna över” ansvaret till elevhälsans professioner alternativt att elevhälsan ”tar över” processerna från lärarna. Här krävs en balans och skolan behöver präglas av en ansvarskultur. Det behöver finnas en gemensam vision och värdegrundsbas med ett gemensamt fokus på det förebyggande och främjande arbetet mer än på det åtgärdande. Samtidigt är det en utmaning att odla en kultur där fokus flyttas från individ till grupp.

Rektorerna framhåller att det är en framgångsfaktor att elevhälsans professioner ges möjlighet att möta eleverna och att de är närvarande i undervisningsmiljöerna. För att lyckas i det gemensamma arbetet är det viktigt att organisationen skall bygga på funktion och inte person och att det finns ett förtroendefullt, prestigelöst och kommunikativt samarbete med tydliga roller och ansvar baserat på profession och kompetens. Rektorerna ser en problematik i att elevhälsans personal har varierande kompetens, deltagande och engagemang i verksamheten. Viktigt är då att rektor är tydlig med förväntningarna på elevhälsans arbete och insatser och att det finns tydliga uppdragsbeskrivningar och rutiner för det gemensamma arbetet. Ytterligare en framgångsfaktor är att det på skolan finns en gemensam förståelse för och begrepps bild kring vad elevhälsoarbetet är.

4.3.10 Specialpedagogers erfarenheter

Kvalitetsdialogen med specialpedagoger genomfördes i maj 2021 och leddes av professionsutvecklare för respektive utbildningsområde. Samtliga specialpedagoger deltog.

Specialpedagogerna menar att en övergripande framgångsfaktor för att arbetet ska bli hela skolans angelägenhet är att ledningen har en tydlig vision om vilken riktning elevhälsoarbetet på skolan ska ta, och att denna riktning inkluderar all personal på skolan. En annan framgångsfaktor är när man använder sig av konferenser och dokument som underlag för ett samarbete och en dialog om en förbättrad undervisning och lärmiljö. I samarbetet och dialogen deltar då all personal. Det är också viktigt att rektorerna är med på elevhälsans möten för att kunna ta beslut och vara delaktiga i elevhälsans arbete.

Det är vidare en framgångsfaktor när rektor organiserar för att arbetslag och elevhälsans personal får tid för samarbete. Rektor behöver organisera både för löpande elevhälsofrågor och samarbete med specialpedagoger i det systematiska kvalitetsarbetet och skolutvecklingsfrågor. I de nya ledningsteamerna ser specialpedagogerna att det är viktigt att rektor organiserar så att specialpedagoger både får träffas inom enheten och tillsammans med hela skolområdet för att få likvärdighet. Det är viktigt att rektor organiserar för samarbete mellan specialpedagoger och lärare. I det här sammanhanget kan årshjul vara ett sätt att organisera och tydliggöra, och i så fall synkroniserat med rektors årshjul. Att avsätta tid på elevhälsomöten också för främjande och förebyggande, inte endast åtgärdande, arbete är en framgångsfaktor som specialpedagogerna pekar på. Rollerna behöver vara tydliga, och att man har ett gott samarbete utifrån rollerna. Man behöver också fundera över vilka ärenden som behöver avhandlas tvärprofessionellt.

Vad som däremot upplevs som utmanande idag, är att lärare och specialpedagoger har förväntningar på och bilder av varandras roller och arbetssituation som inte alltid stämmer. Detta innebär att lärare upplever att de inte får stöd på "rätt" sätt och att specialpedagogerna upplever att lärarna blir frustrerade. Här lyfter specialpedagogerna som en utmaning att lärarna inte alltid ser eleven som sitt eget ansvar. Det är också en utmaning att alla i verksamheten inte alltid har fokus på lärmiljö och undervisning utifrån ett gemensamt ansvar, i stället för på elevens tillkortakommanden. Elevhälsan med dess olika professioner blir därmed en egen instans, vilket påverkar samarbetet med lärare. Det blir då också en utmaning att få till samsyn och samarbete: inom elevhälsoteamet, mellan elevhälsoteamet och lärare, och mellan stadier och verksamheter. I vissa fall upplever specialpedagogerna också en utmaning i samsyn och samarbete med skolledning. I vissa fall, till exempel när det gäller fritidshem, kan det handla om tid.

Specialpedagogerna ser det också som en utmaning att bemanna med behörig personal med adekvat kompetens. Det saknas på många skolor kompetens exempelvis när det gäller tydliggörande pedagogik.

4.3.11 Kartläggning av tillgänglig lärmiljö

Utöver de kvalitetsdialoger som pågår regelbundet i förvaltningen inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet, har förvaltningen genomfört datainsamling inför framtagandet av riktlinjen för tillgängliga lärmiljöer. Riktlinjen har bakgrund i ett uppdrag från grundskolenämnden från hösten 2020 och har ett särskilt fokus på anpassning av undervisningsmiljöerna för elever med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF). Kartläggningen har bland annat bestått i en enkät till all elevhälsopersonal, dock med låg svarsfrekvens (20%). Ur enkätsvaren framkommer att graden av kompetens om hur tillgängliga lärmiljöer utformas liksom kompetens inom NPF skiljer sig åt stort mellan skolenheter. På vissa enheter är man omedveten om hur kompetensen kring detta ser ut, medan man på andra enheter arbetar medvetet med kompetensutveckling, vilket också leder till utvecklade arbetsätt och lärmiljöer för eleverna. Faktorer som försvårar ett utvecklingsarbete, utöver

kompetensbrist, uppges vara brist på tid för samverkan, en kultur där ansvaret för att utforma lärmiljöerna läggs på ”någon annan” (ofta specialpedagogen) samt otydlig styrning och ledning. Utöver kompetensutveckling upplever man behov av en tydlig arbetsledning, där tid prioriteras för arbetslaget och elevhälsoteamet att samlas och samverka kring utvecklingen av lärmiljöerna.

4.3.12 Aktuella arbetsområden för övergripande team elevhälsa

Den centrala elevhälsans chefer har kartlagt aktuella arbetsområden för sina medarbetare, och utifrån detta arbete kunnat utläsa tendenser och mönster över vilka områden skolorna behöver mest stöd inom.

När det gäller enskilda elever, är typiska områden elever med problematisk frånvaro och hur skolan ska kunna arbeta för att få tillbaka eleven till skolan. Skolbyten – exempelvis övergången mellan förskola och förskoleklass, stadier eller klasser – är också kritiska för vissa elever. Vidare är elever med autism eller annat neuropsykiatriskt funktionshinder (NPF)¹⁷, utåtagerande elever, elever med språkstörning liksom grundsärskoleelever som är integrerade i grundskolan, elevgrupper som föranleder behov av stöd av den centrala elevhälsan. Inte sällan behöver förfrågningar om placering i särskild undervisningsgrupp också hanteras kopplat till dessa elever.

Stödet från den centrala elevhälsan handlar därför ofta om att organisera för elever med denna typ av problematik, organisera särskilda undervisningsgrupper och handleda dess personal, bidra med organisering av särskilt stöd utifrån många pedagogiska utredningar som påvisar behov, föreläsa om extra anpassningar och särskilt stöd samt om elevhälsans processer, ge handledning till arbetslag, specialpedagog och rektor kring utmanande grupper av elever och lärmiljöer.

Den centrala elevhälsans samlade bild är att rektor ofta önskar stöd i att arbeta mer förebyggande och främjande, stöd i att ”hålla i och hålla ut” kring elevhälsans processer, det vill säga arbeta mer strukturerat för att kunna möta många olika behov, samt i att organisera för barn i behov av särskilt stöd inom exempelvis matematik, svenska, svenska som andraspråk och elever med autism. Detta är en analys som bekräftar rektorers, specialpedagogers och andra kartläggningars bild av nuläget i förvaltningen.

4.3.13 Skolinspektionens kvalitetsgranskningar

Skolinspektionen har genomfört kvalitetsgranskningar av huvudmäns och rektorers arbete i 28 skolor med långvarigt låga kunskapsresultat i Sverige. Av dessa ingår fem grundskolor i Göteborg. Syftet har varit att granska kvaliteten i huvudmännens och rektorernas långsiktiga arbete för att öka kunskapsresultaten på grundskolor med långvarigt låga kunskapsresultat. Granskningarna utfördes

¹⁷ Eleverna har ofta svårigheter inom kognition, perception, exekutiva funktioner och motorik.

under perioden 3–26 november 2020 och omfattar även en dokumentationsstudie för perioden 2010–2019.

Fyra av de fem skolorna har haft en hög omsättning av rektorer under granskningsperioden och skolornas kvalitetsarbete har blivit lidande i flera fall. Skolinspektionen beskriver att en förutsättning för varaktigt ökad måluppfyllelse på skolorna är att de insatser som genomförs grundar sig på goda analyser av tidigare insatser. I Skolinspektionens beslut återkommer att både lärare, rektorer, utbildningschefer och huvudman på de granskade skolorna inte har fått information från sina föregångare/tidigare anställda gällande insatsers effekter och resultat. Skolinspektionen anser att det är viktigt att dokumentation görs vid alla insatser så att om personalbyte sker så kan en utförlig överlämning ges.

Skolinspektionen anser att omorganisationen 2018 har medfört bättre struktur, en kulturförändring samt en bättre fördelning av ekonomiska resurser för skolorna. Generellt anser man att rektorerna har fått mer stöd i sitt arbete från det att granskningen började men att det är upp till varje enskild rektor att söka stödet som de behöver. De gemensamma iakttagelser som Skolinspektionen gjort för de aktuella skolorna kan sammanfattas som följer.

De insatser som huvudmannen har genomfört för att höja skolors resultat har ofta varit generella och inte anpassade efter de enskilda skolornas behov. Utifrån detta anser Skolinspektionen att huvudmannen inte har haft tillräcklig insikt i de enskilda skolornas specifika behov när det kommer till stöd och insatser. Skolinspektionen anser i samtliga beslut att huvudmannen behöver vara mer aktiv i analyser av skolornas nulägen för att i högre utsträckning kunna ge stöd. Huvudmannen behöver också verka för att de insatser som genomförs bygger på de enskilda skolornas behov och att de följs upp och utvärderas.

I flera fall har Skolinspektionen ansett att det saknas eller har saknats stabilitet och kontinuitet i skolornas ledningar, och att rektorerna behöver avlastas så de kan få större möjlighet att arbeta förebyggande och med att leda utvecklingsarbetet på skolorna.

På de skolor som har haft ett stort ombyte av rektorer har det medfört att förbättringsarbetet på skolorna har avstannat för att sedan startas upp på nytt vid flera tillfällen. Det har saknats dokumentation om de insatser som gjorts på skolor vilket har försvårat överlämning när personalbyte har skett. Utifrån detta har det funnits låg kännedom om vad som påverkar elevernas kunskapsresultat och vilka utvecklingsbehov som finns på de enskilda skolorna.

Det framkommer att hög omsättning av lärare och personal på skolorna har drabbat eleverna negativt. Det finns eller har funnits brister gällande att lärarna inte har tillräckligt höga förväntningar på eleverna samt att elever inte fått förklarat för sig vad som krävs för att få godkända betyg. Det framkommer också att skolor haft svårigheter att få elever motiverade och känna mening med sina studier och att studiero i klassrummen brister eller har brutit.

4.4 Fokus på tidiga insatser

Grundskolenämnden beslutade i juni 2021 om att förvaltningen särskilt skulle identifiera orsaker till bristande kunskapsresultat i de yngre åldrarna, samt komma med förslag på åtgärder för hur kunskapsresultaten i de yngre åldrarna kan förbättras. Kvalitetsrapporten för föregående läsår identifierade också att insatser behöver göras. Kvalitetsdialogerna som genomfördes i maj 2021 med rektorer och specialpedagoger har därför haft ett fokus på tidiga insatser.

4.4.1 Rektors erfarenheter av tidiga insatser

Rektorerna har även belyst arbetet med tidiga insatser utifrån föregående läsårs identifierade behov. Temat har belysts utifrån frågeställningarna *Vad innebär begreppet tidiga insatser för dig?*, *Hur organiserar du för att följa elevers kunskapsutveckling?*, samt *Hur gör du rent konkret för att organisera tidiga insatser utifrån uppföljning av elevers kunskapsutveckling?*. Resultaten av dialogen kan sammanfattas som vikten av organisation och strukturella förutsättningar, systematiskt kvalitetsarbete samt tydliga ansvar och roller.

I dialogerna blir det märkbart att det är stora variationer gällande framgångar och utmaningar i arbetet kring tidiga insatser – det som är framgångsrikt på en skola är samtidigt en utmaning på en annan. Några rektorer framhåller att det är mycket prat men att inget händer, samtidigt som andra ser att man går direkt på lösningen utan att se vad behovet är. Gemensamt för alla rektorer är att de vill arbeta mer främjande på ett strukturerat sätt.

Rektorerna framhåller att det är av yttersta vikt att organisera för samtal om undervisning, till exempel via strukturerade konferenser där uppföljning av åtgärdsprogram, närvaro, sociala mönster och kunskapsresultat kan diskuteras på ett kontinuerligt vis. Lärarna behöver ges möjlighet att föra kollegiala samtal kring hur de kan anpassa undervisningen för att bäst möta varje elevs behov samt vilka underlag som krävs för att kunna göra mer djupgående analyser. Analyserna blir som bäst när flera professioner arbetar och reflekterar tillsammans utifrån sin specifika kompetens, men flera rektorer menar att detta inte sker idag. I dagsläget arbetar skolorna mer förebyggande än främjande, vilket rektorerna vill ändra på, samtidigt som de påtalar att det är svårt att jobba långsiktigt.

Det framkommer också att det finns ett stort behov av att kartlägga elevens utveckling i ett tidigt skede för att möjliggöra att rätt insats ges, och att kunna vara flexibel i att följa upp och justera stödet. Men det handlar även om att i övergångar ta tillvara vad som redan framkommit. Det behövs därför tydliga strukturer för övergångar, samverkan mellan skolformer, skolenheter och stadier men också vårdnadshavare.

Flera rektorer påtalar vidare att kommunikationen mellan professioner i skolan brister och att det behövs ett bättre samarbete. Svårigheten i det är att det råder olika inställning till samarbete men även förutsättningar i form av fysisk närhet och tydlighet i ansvar och roller.

När det gäller yngre elever finns en tydlig utmaning i att komma vidare, från att fastna i att bara fokusera på struktur och förhållningssätt till att också prata om konkret innehåll. Här är det viktigt att kunna fördela resurser efter behov, och att kunna använda de skickligaste lärarna för de elever som har störst behov, exempelvis förstelärarna.

4.4.2 Specialpedagogers erfarenheter av tidiga insatser

Dialogen med specialpedagogerna strukturerades utifrån följande frågeställningarna *På vilket sätt involveras du som specialpedagog i elevernas kunskapsuppföljning (måluppfyllelse, bedömningsstöd av olika slag, et cetera) och i planering av insatser på organisations-, grupp- och individnivå?, På vilket sätt är du som specialpedagog med i analysarbetet? Hur använder ni analysen för att samtala om hur undervisningen kan utvecklas utefter resultaten?, Utifrån obligatoriska bedömningsstöd/kartläggningmaterial i förskoleklass och årskurs ett, hur arbetar ni med att identifiera elever med utmaningar i sin läs- och skrivinlärning?, Vilka insatser genomförs utifrån identifierade behov på individ- och gruppnivå? Hur avgör ni vilken insats som behövs och hur följer man upp insatserna?*

Ur dialogerna framkom att mycket av de tidiga insatserna handlar om systematisk analys av elevernas skolresultat och behov i förhållande till verksamhetens förutsättningar, till exempel hur lärare och specialpedagoger tillsammans arbetar med analys av kartläggningar, bedömningsstöd och screeningar. Dessa analyser utgör sedan ett viktigt underlag i de kollegiala samtalen om undervisningen och om elevernas behov, till exempel av extra anpassningar och särskilt stöd. När man formar åtgärder menar specialpedagogerna att det är viktigt att man inte enbart formar dem på individ-, utan också på skol- och gruppnivå. När man byggt upp system där man har metoder både för screening och färdighetsträning undviker man att stressa organisationen.

Ett tydligt årshjul för specialpedagogens och lärares gemensamma arbete är viktigt för att synliggöra och arbeta in hållbara rutiner, bland annat när det gäller screeningar, bedömningsstöd etcetera.

Även kontinuerliga samtal om lärmiljö, pedagogisk, social och fysisk är en framgångsfaktor. I dessa samtal identifieras också elevers behov i ett tidigt skede. Detta kan leda till förbättringar inom ordinarie undervisning, ledning och stimulans. Specialpedagogerna lyfter också fram vikten av ett systematiskt arbete för att extra anpassningar ska bli basen i verksamheten. Här poängterar specialpedagogerna också att det inte endast rör sig om de mycket unga eleverna, tidiga insatser är viktiga oavsett årskurs.

Specialpedagogerna uppfattar det som framgångsrikt när behoven får styra stödet och det kan organiseras olika, till exempel genom behovsgrupper eller genom lärare eller speciallärare som har resurstid för att stötta på individ- eller gruppnivå.

En ytterligare främjande framgångsfaktor är ett väl fungerande skolbibliotek med en aktiv bibliotekarie som har förmåga att skapa intresse för läsning i klasserna.

Problemområden har identifierats i form av att bedömningsstöden inte är tillräckligt finmaskiga för att alltid identifiera elever i behov av särskilt stöd. Språkbedömning för elever med annat modersmål än svenska upplevs svår.

Specialpedagogerna tar också upp som en utmaning att rektor inte alltid har förståelse för att det tar tid att genomföra analysarbetet, liksom att det inte finns en likvärdighet kring vilka screeningmaterial som används. De efterlyser ett stadengemensamt material.

4.4.3 Tidiga insatser och skolframgång

Göteborgs stads skolutredning pekar på betydelsen av att skapa ett system i de tidiga skolåren för att fånga upp och sätta in åtgärder för elever som inte når uppsatta mål. I utredningen fastslås att det inte är genom ytterligare mätning och kontroll som utveckling sker, utan genom hur redan tillgängliga underlag används och omhändertaras. Forskning¹⁸ visar också på vikten av att tidigt sätta in stödinsatser i de tidiga skolåren och särskilt viktigt är det att identifiera elevers läs- och skrivsvårigheter för att så snabbt som möjligt sätta in stöd.

Läsförmågan och särskilt läsförståelsen är ofta avgörande för att kunna tillgodogöra sig kunskap och något som varje lärare i de yngre årskurserna lägger vikt vid att följa upp. Det ingår också som del i det obligatoriska kartläggningmaterialet i förskoleklass, bedömningsstödet för årskurs ett och i det nationella prov som eleverna gör i årskurs tre.

På nationell nivå har behovet av att säkerställa tidig uppföljning och tidiga insatser lett till förändringar i skolans författningar. Den 1 juli 2019 började nya bestämmelser i skollagen gälla om en garanti för tidiga stödinsatser. Tidiga stödinsatser till elever ska sättas in i förskoleklassen och lågstadiet i grundskolan, specialskolan och sameskolan. Syftet med garantin är att elever i behov av särskilt stöd, extra anpassningar eller extra utmaningar ska få det tidigt och utformat efter sina behov - rätt stöd i rätt tid. *Hitta språket* är ett obligatoriskt stöd för att kartlägga elevers kunskaper i språklig medvetenhet i förskoleklass, för att tidigt identifiera elever som visar en indikation på att inte nå de kunskapskrav som sedan ska uppnås i årskurs ett och tre i grundskolan eller i årskurs fyra i specialskolan. Läraren ska också kunna få syn på elever som är i behov av extra anpassningar, särskilt stöd eller särskilda utmaningar.

I många utbildningsystem eftersträvas tidiga insatser för att förebygga skolsvårigheter. I det finska systemet med tidiga specialpedagogiska insatser för de elever som till exempel behöver stöd i språkutveckling och läsinlärning, ses detta som en viktig förklaring till finska elevernas goda skolresultat. Det finns

¹⁸ Se till exempel Tjernberg, (2013), *Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*, Stockholms universitet.

dock studier i Sverige¹⁹ som visar att det finns en ”vänta och se-filosofi” i svenskt skolväsende, som visar att elever med skolsvårigheter inte får hjälp varken i tid eller som är adekvat. Detta bekräftar betydelsen av tidiga insatser. Forskarna har studerat framgångsrika och mindre framgångsrika skolor. Studien visar att på de framgångsrika skolorna kartläggs elevernas kunskapsutveckling på ett systematiskt sätt. Kartläggningarna som görs i de tidigare årskurserna och särskilt med fokus på elevernas läsförmåga, används sedan för att anpassa undervisningen till elevernas behov.

4.5 Trygghet och frihet från kränkande behandling och diskriminering

Undervisningen i skolan ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras trygghet och studiero, fastslår skollagen²⁰. Skolans styrdokument innehåller en rad bestämmelser i syfte att stärka tryggheten och ett framgångsrikt arbete präglas av ett aktivt värdegrundsarbete liksom en undervisning som möter varje elevs förutsättningar att lära.

4.5.1 Framgångsfaktorer för trygga elever

Om trygghet beskriver Skolinspektionen²¹ bland annat att det måste finnas ett medvetet arbete, vilket kan handla om att det finns rutiner för exempelvis hur kränkningar ska hanteras. Eleverna ska veta vart de kan vända sig om något har hänt eller om de är oroliga för något. Arbetet måste bygga på en analys av hur eleverna upplever tryggheten och i vilka situationer det finns ökad risk för kränkningar eller annat som kan innebära otrygghet, som omfattar hela skolan. Skolan behöver också vara uppmärksam på nätet som en arena där hot och kränkningar mellan elever kan förekomma. Slutligen behöver eleverna kunna lita på att all personal i skolan agerar på ett likartat sätt och exempelvis säger ifrån eller ingriper om någon elev beter sig olämpligt. De vuxnas närvaro är i sig en viktig aspekt. Personalen ska ha ett gemensamt förhållningssätt som främjar tillit, tolerans och goda relationer såväl elever emellan som mellan lärare och elever.

I *Nationell plan för ökad trygghet och studiero* beskrivs en hög, aktiv vuxennärvaro som en viktig faktor för trygghet i skolan, liksom betydelsen av att bygga upp tillit mellan lärare och elever. ”Tillitsfulla relationer mellan personal och elever är en viktig del för att skolans personal ska kunna vara ett stöd och för att lättare kunna ingripa om det uppstår situationer där det behövs. Skolinspektionen (2018) menar att skolans arbete med relationer och med normer och värden därmed hänger samman med elevernas upplevelse av trygghet. För att arbetet för att öka elevernas trygghet ska få effekt måste det även finnas en samsyn bland lärarna om hur de ska agera vid kränkningar. När

¹⁹ Se exempelvis Ek, U.: *Om någon ändå märkt hur jag hade det....*, Psykisk hälsa, ss. 3-4, 65-78. samt Jarl, Blossing och Andersson (2017), *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*, Natur och Kultur, Stockholm

²⁰ Skollagen 5 kap 3 §, SFS 2010:800.

²¹ Skolinspektionen (2020) *Skolors arbete med trygghet och studiero*, diarienummer: 40-2020:1360, s. 13

skolans personal inte känner till att det förekommer kränkningar beror det ofta på att eleverna inte känner tillit till de vuxna. Odenbring och Johansson (2019) menar att det på många skolor finns ett utbrett tillitsunderskott. Det innebär att eleverna inte vill eller vågar vända sig till de vuxna på skolan och att de inte litar på att de vuxna i skolan kommer att agera. Det leder bl.a. till att eleverna inte berättar om de kränkningar som förekommer och att de försöker hantera konflikter utan stöd av de vuxna. För att öka tillit krävs att de vuxna är aktiva, engagerade och närvarande. Att bygga tillitsfulla relationer tar tid (Benjaminsson 2008). En hög personalomsättning på många skolor är därmed försvårande och en delförklaring till elevernas otrygghet.”²²

4.5.2 Förvaltningens insatser

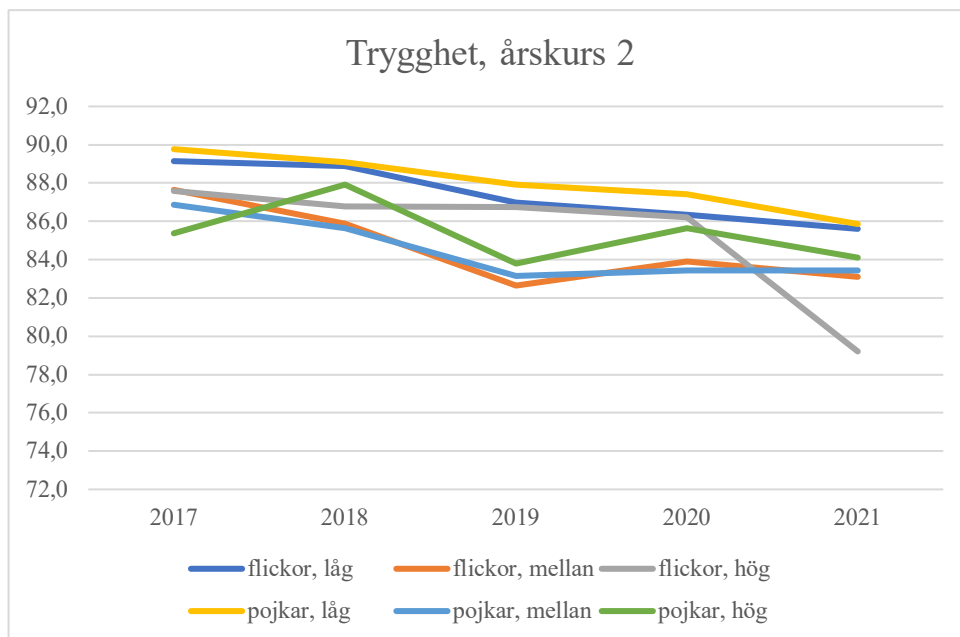
Förra läsårets kvalitetsrapport identifierade framgångsfaktorer i form av gott ledarskap i klassrummet som präglas av tillit och relationsbyggande, samsyn, aktiva raster liksom en undervisning av hög kvalitet som är meningsfull för eleverna. Utmaningar för att kunna arbeta ändamålsenligt kunde framför allt identifieras som en alltför hög elev- och personalomsättning liksom på vissa håll obehöriga lärare samt behov av kompetensutveckling för att möta elever med utmanande beteenden.

Skolenheterna har under läsåret arbetat utifrån sitt breda värdegrundsuppdrag. Utöver fokusområdet delaktighet och inflytande, har förvaltningen också genomfört insatser för att ytterligare stärka jämställdhetsarbetet på skolorna. Dessa har bland annat bestått i en årlig kommunikationsinsats där stödmaterial och goda exempel delats. Samverkan har skett med olika aktörer så som föreningen MÄN, Dialoga och West Pride. En riktad sex- och samlevnadsutbildning utifrån en hederskontext har genomförts med 40 deltagande lärare och elevhälsopersonal.

4.5.3 Lågstadieelevers upplevelser

Göteborgsregionens elevenkät för årskurs två innehåller klustret Trygghet, där påståendena ”Jag är trygg i skolan”, ”Jag har vuxna att prata med i skolan”, ”Jag trivs i skolan”, ”Lärarna är snälla mot mig”, ”Andra barn är snälla mot mig” samt ”Jag har kompisar att vara med i skolan” ingår. I en jämförelse över tid är resultaten för årskurs två generellt höga, men svagt nedåtgående, där flickor och pojkar i lågindexskolor upplever störst trygghet. En större avvikelse i negativ riktning kan utläsas för flickor i högindexskolor mellan åren 2020 och 2021.

²² Nationell plan för ökad trygghet och studiero, DS 2021:13, Utbildningsdepartementet 2021, s. 80.

Figur 14. Jämförelse över olika elevgruppers värdering av trygghet, GR-enkäten, årskurs två

För att få en fördjupad bild av trygghetsarbetet på skolorna kan också klustret Grundläggande värden i skolan studeras. För årskurs två innehåller klustret påståendena ”Vi pratar om hur vi ska vara mot varandra” och ”Vi retar inte varandra”. Det är tydligt att elever i lågindexskolor sett över tid upplever högre sådana värden i skolan än andra. Alla elever upplever en gradvis försämring över tid, men tydligast är den negativa trenden för flickor och pojkar i högindexskolor sedan förra läsåret.

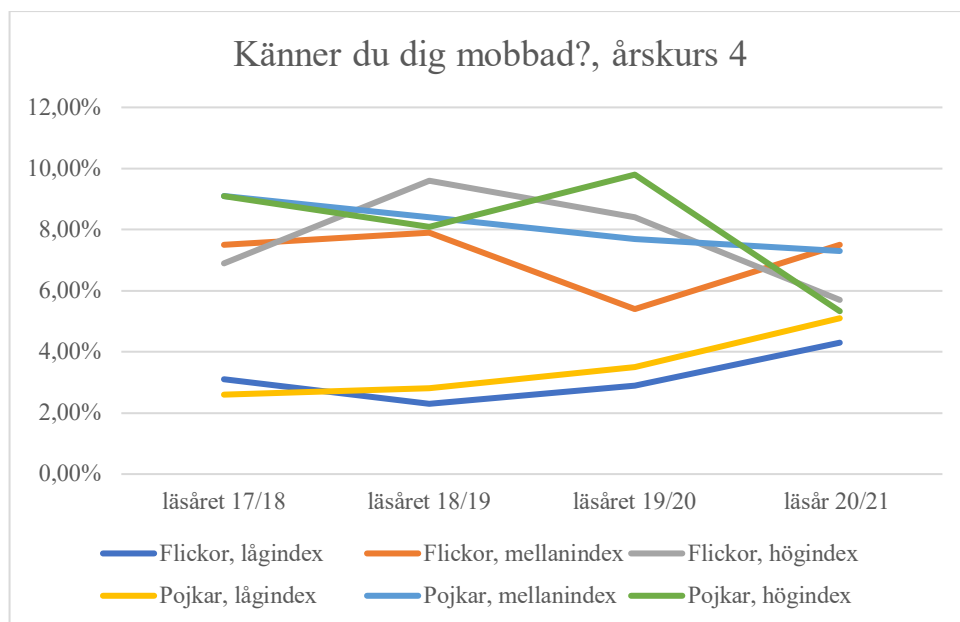
Det är bekymmersamt att eleverna i årskurs två upplever en försämrad trygghet i skolan, i synnerhet elever i högindexskolor som har störst behov av en skola som kompenserar för livsvillkor som kan vara svåra och innebära hinder för att klara skolan. När det gäller fritidshemmets elever i årskurs två, verkar de senaste årens svaga nedåtgående trend dock ha brutits för alla elevgrupper utom för flickor i lågindexskolor. I GR-enkäten värderar eleverna påståendet ”Jag trivs på fritids”.

4.5.4 Mellanstadieelevers upplevelser

Inom ramen för skolhälsovården svarar alla elever i årskurs fyra på ett antal frågor, i syfte att upptäcka om någon elev inte mår bra och behöver stöd. Elevernas svar har sammanställts av förvaltningen. Den övergripande frågan ”Trivs du i skolan?” innehåller många aspekter, och skulle kunna tolkas som en indikation på om eleven är trygg i skolan. Sedan förra läsåret kan en svagt negativ trend utläsas för samtliga elevgrupper utom för flickor i högindexskolor, där trenden istället är positiv.

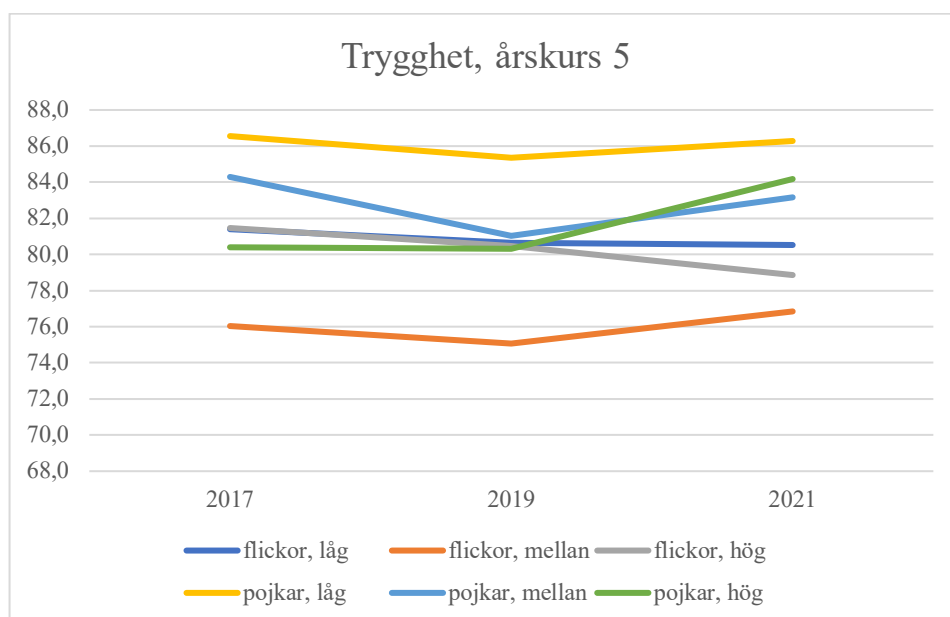
Inom ramen för hälsosamtalen svarar också eleverna på frågan om de känner sig mobbade. Över tid är det tydligt att skillnaderna mellan olika elevgruppers upplevelser minskar; pojkar och flickor i lågindexskolor upplever sig

mobbad i allt högre utsträckning, medan övriga elevgruppers upplevelser av mobbning verkar minska i omfattning.

Figur 15. Jämförelse över olika elevgruppers upplevelser av mobbning, ur sammanställda hälsosamtal i årskurs fyra

Göteborgsregionens enkät för årskurs fem innehåller frågeklustret Trygghet påståendena ”I min skola finns det elever som jag är rädd för”, ”I min skola finns det vuxna som jag är rädd för”, samt ”Jag känner mig trygg i skolan”. Pojkar över tid i alla indexgrupper upplever sig mer trygga i skolan än flickor, och deras upplevda trygghet har dessutom ökat de två senaste läsåren. För flickorna är det endast lågindexgruppen som upplevt en större trygghet under motsvarande tid, och högindexgruppens tendens är istället negativ.

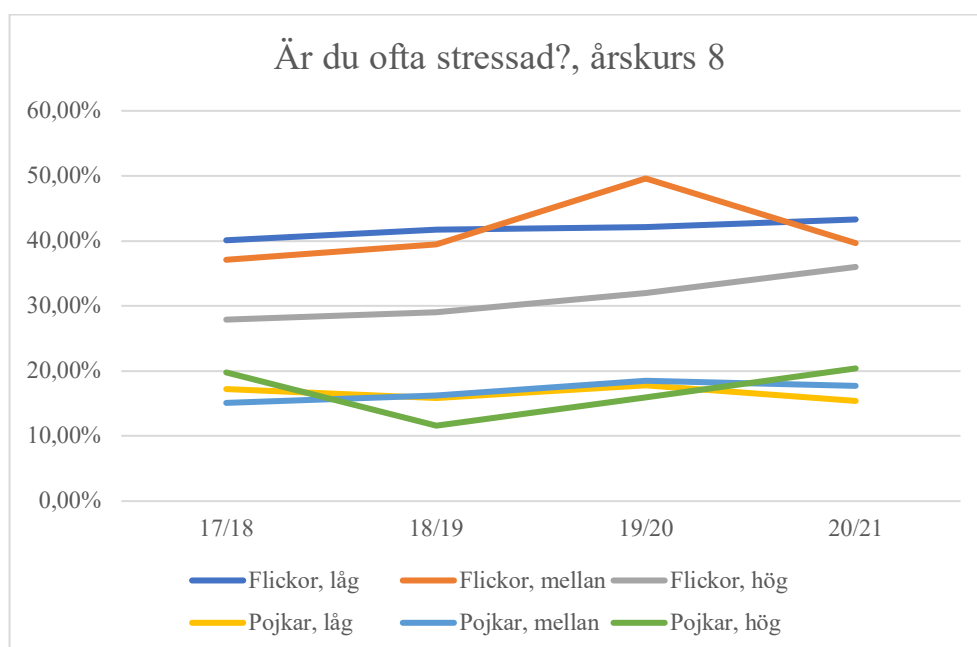
Figur 16. Jämförelse över olika elevgruppers värdering av trygghet, GR-enkäten, årskurs fem

Frågeklustret Grundläggande värden innehåller påståendena ”Mina lärare är rättvisa mot oss elever” och ”I min skola respekterar vi varandra”. Det är generellt uppåtgående tendenser sedan 2019 som kan utläsas, men för flickor i högindexskolor vänder trenden istället svagt ner, det vill säga den liknar föregående frågekluster.

4.5.5 Högstadierelevens upplevelser

Skolhälsovårdens hälsosamtal för årskurs åtta innehåller frågan ”Trivs du i skolan?”. Det kan konstateras att det föregående läsårets uppgång mattats av, och att framför allt flickor i mellanindexskolor upplever en försämrad trivsel sedan förra läsåret.

Hälsosamtalen innehåller också frågor om frekvent upplevd stress, vilket kan vara en indikation på ohälsa eller otrygghet. Det kan, precis som föregående läsår, konstateras att flickor i alla socioekonomiska kategorier upplever en betydligt högre nivå av stress än pojkar, vilket är mycket bekymmersamt.

Figur 17. Jämförelse över olika elevgruppers upplevelser av stress, ur sammanställda hälsosamtal, årskurs åtta

Vad gäller resultatet av Göteborgsregionens enkät för årskurs nio, innehåller frågeklustret Trygghet påståendena ”I min skola finns det elever som jag är rädd för”, ”I min skola finns det vuxna som jag är rädd för”, samt ”Jag känner mig trygg i skolan”. Pojkar i mellan- och lågindexkategorierna värderar sin trygghet högre än flickor i motsvarande kategorier. Utvecklingen sedan 2019 visar att både flickor och pojkar i högindexkategorierna skattar sin trygghet högre nu (2021) och högst av alla elevgrupper. Svarsfrekvensen för årskurs nio är dock lägre än normalt, varför svaren är mer osäkra än vanligt.

4.5.6 Kränkingsärenden

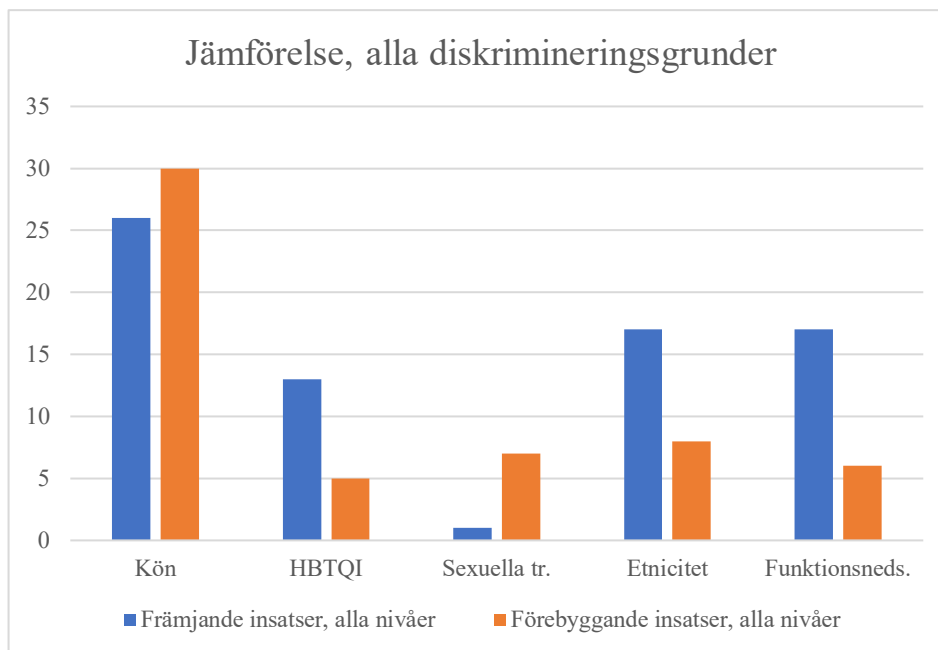
Statistiken för de kränkingsanmälningar om upplevd kränkande behandling som är gjorda för läsåret ligger i linje med föregående läsårs på samtliga områden. Totalt upprättades 9327 ärenden, vilket är något fler än året dessförinnan. Detta kan ha att göra med att rutinen med anmälningar i IT-stödet har etablerats bättre. Andelen ärenden där personal har agerat så att elever har upplevt sig kränkta är jämförbar med föregående år: 3,7%. Andelen ärenden där flickor upplevt sig kränkta utgör 38%.

I likhet med föregående år bedöms 73% av de anmälda kränkningarna utgöra kränkningar i skollagens mening. Tillvägagångssättet när elever upplevt sig kränkta har främst varit av fysisk och verbal karaktär. Upplevda Kränkningar på sociala medier utgör fortfarande endast en bråkdel (drygt 2%), vilket kan antas dölja ett mörkertal.

Precis som föregående år är etnisk tillhörighet den mest frekvent förekommande diskrimineringsgrunden (323 fall), följt av kön (183 fall). Sexuella trakasserier förekom i 444 fall. Raster är kraftigt överrepresenterade som tidpunkter då upplevda kränkningar uppstår, men även på lektioner och vid övergångar mellan lektioner är upplevda kränkningar vanligt förekommande. Upp till årskurs fyra stiger antalet ärenden för varje årskurs för att därefter avta på motsvarande sätt.

4.5.7 Planer mot diskriminering och kränkande behandling

Läsalets planer mot diskriminering och kränkande behandling har sammanställts av förvaltningen utifrån några av diskrimineringsgrunderna. Skolenheternas förebyggande och främjande insatser har kategoriserats utifrån tre nivåer, där nivå ett innebär enstaka insatser, nivå två att insatser sker löpande eller att man har flera olika insatser så att frågan lyfts i olika sammanhang med olika perspektiv, samt nivå tre att insatserna är systematiska och genomsyrar det ordinarie arbetet och kan vara riktade till både elever och personal. Sammanställningen visar att kön är den diskrimineringsgrund som skolorna uppger att de arbetar mest frekvent med inom ramen för sina planer mot kränkande behandling och diskriminering. Det är samtidigt viktigt att vara medveten om att alla skolors hela värdegrundsarbete inte återspeglas i deras planer ännu. Det finns skolor som arbetar mycket aktivt men som inte beskrivit sitt arbete som åtgärder i planen, eller som istället beskrivit det i sin verksamhetsplan.

Figur 18. Jämförelse av beskrivna förebyggande och främjande insatser i skolenheters planer mot kränkande behandling och diskriminering, läsåret 20/21

Genomgången av befintliga planer mot kränkande behandling och diskriminering visar alltså att kön är den diskrimineringsgrund som skolorna väljer att prioritera i beskrivna förebyggande och främjande insatser. Jämställdhet har varit ett område som förvaltningen haft ett extra ljus på de två senaste åren, genom utbildningar, rektorsverkstäder, i kvalitetsdialoger. Detta har givit goda resultat. Det har emellertid visat sig att etnicitet är den diskrimineringsgrund som är mest frekvent förekommande i befintliga kränkningsärenden, samtidigt som sexuella trakasserier förekommer ännu oftare. Det verkar alltså vara motiverat att bredda trygghetsarbetet till att mer aktivt omfatta att motverka rasism och sexuella trakasserier, såväl på huvudmanna- som enhetsnivå. En jämförelse kan göras med rapporten *Vuxna, vad gör de?*²³ från Rädda barnen, som bland annat visar att 48% av alla elever i årskurs fem har sett eller hört något rasistiskt på sin skola. Muslimskt troende barn är särskilt utsatta för rasism.

Förvaltningen kan konstatera att det finns ett utvecklingsarbete att göra när det gäller trygghet och på flera enheter. Att fortsätta systematisera arbetet inom ramen för skolenheternas planer mot diskriminering och kränkande behandling (PDK) är en viktig del som förvaltningen kommer att fortsätta att arbeta med. För tredje året i rad kommer förvaltningen under hösten 2021 att fortsätta erbjuda utbildning kring processen att arbeta fram en plan mot kränkande behandling och diskriminering, där elevers delaktighet belyses i högre grad än tidigare.

²³ [vuxna_vad-gor-dom_webbfil_210708.pdf](#)

4.5.8 Klagomålsärenden

Under läsåret 20/21 inkom 217 klagomålsärenden till förvaltningen, varav 47 berörde kränkande behandling. Antalet överlämnade ärenden från Skolinspektionen var för läsåret 19/20 57 stycken, och för läsåret 20/21 62 stycken. Övriga ärenden är direkt inkomna ärenden till grundskoleförvaltningen. Ökningen i antalet inkomna klagomål utgörs därmed främst av klagomål som inkommit direkt till grundskoleförvaltningen, vilket kan tolkas som en effekt av att klagomålsrutinen blivit allt mer välkänd och når ut till berörda parter. Antalet överlämnade ärenden från Skolinspektionen har en knappt märkbar ökning i antal.

Läsår	18/19	19/20	20/21
Antal klagomål som berör kränkningar	15 st.	25 st.	47 st.
Andel klagomål som berör kränkningar	21% ²⁴	15% ²⁵	22%

Figur 19. Klagomålsärenden inom kategorin kränkande behandling

4.6 Delaktighet och inflytande

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet återger vikten av elevers inflytande och delaktighet under ett eget avsnitt, 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande*. De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. Skolans arbete med demokratiuppdraget har en central roll i elevers lärande, oavsett ämne. Elever som upplever reellt inflytande i undervisningens innehåll engagerar sig mer, tar större ansvar och lär sig bättre. För att kunna ge det stöd och den stimulans som eleverna behöver för sitt lärande är det därför viktigt att lyssna till dem.

4.6.1 Framgångsfaktorer för elevers delaktighet och inflytande

Skolverket återger viktiga förutsättningar för att delaktighet och inflytande ska kunna fungera. Ett klassrumsklimat som kännetecknas av gemenskap främjar elevers delaktighet och allas möjlighet att bli hörda. Det handlar om lärarnas sätt att svara på elevernas initiativ, deras förmåga att lyssna till och tolka elevernas frågor och respons, men även att ge lämpliga och begripliga instruktioner till eleverna. Det handlar också om lärarnas förmåga att skapa relationer till eleverna och deras flexibilitet och pedagogiska fingertoppskänsla, det vill säga att anpassa sig efter studentens krav och den nuvarande situationen. Om lärare ser elever som kompetenta och kunniga främjas delaktighet. Värdegrunden och lärarnas bemötande av eleverna är med andra ord avgörande,

²⁴ För läsåret 18/19 kategoriserades dessa klagomål under kategorin "Trygghet och studiero".

²⁵ För läsåret 19/20 kategoriserades dessa klagomål under kategorin "Trygghet och studiero".

liksom att tid och resurser avsätts för att lärare själva ska kunna reflektera och samtala.²⁶

Skolinspektionen är inne på samma spår, men identifierar också att lärare på en majoritet av de granskade skolorna arbetar aktivt med att främja *tillgängligheten* i undervisningen, vilket är av stor betydelse för elevers möjligheter att vara delaktiga. Tillgänglighet i sig är dock inte tillräckligt för att skapa förutsättningar för delaktighet, och många lärare behöver i större utsträckning organisera undervisningen även utifrån de andra delaktighetsaspekterna. Särskilt i förhållande till elevers möjlighet till *autonomi*, men delvis också *samhandling* och *erkännande*. Vidare har granskningen visat att de anpassningar och prioriteringar som lärare gör är av särskild stor betydelse för vissa elevers möjlighet till delaktighet, däribland elever som har diagnostiserats med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF).²⁷

Utbildningsdepartementet beskriver vidare i Nationell plan för trygghet och studiero, att när lärare arbetar med att främja elevers delaktighet ger de elever möjlighet att vara aktiva. ”I det arbetet ingår att elever får inflytande och blir lyssnade på. Delaktighet handlar också om att undervisningen är anpassad och tillgänglig. Skolverket (2015) har i en kunskapsöversikt inom området sammanställt forskning som visar att delaktighet och inflytande i hög grad påverkar elevers motivation och skolframgång. Samtidigt som elevers delaktighet lyfts fram som betydelsefull visar forskning att den i praktiken är mycket begränsad (Forsberg, 2000).”²⁸

Vidare beskrivs i planen att det är betydelsefullt att elever upplever att de är delaktiga i arbetet med ordningsreglerna. ”För att arbetet med ordningsregler ska bidra till trygghet i utbildningen och studiero i undervisningen är det viktigt att ordningsreglerna är begripliga och överenskomna. Elever som uppfattar reglerna som konstiga eller som inte har förstått syftet med dem, kommer i högre utsträckning ifrågasätta och bryta mot dem (Skolverket, 2018a). Skolans långsiktiga arbete där ordningsreglerna bidrar till att eleverna på sikt själva reglerar sitt beteende, riskerar därmed att inte uppnås. Därför behöver det finnas en dialog där lärare tillsammans med eleverna diskuterar logiken och motiven bakom reglerna.”²⁹

Slutligen visar Forum för levande historia att det framförallt är elever från mindre resursstarka hem som påverkas positivt av demokratistärkande utbildning, då många politiska värderingar formas tidigt i livet och då skolans demokratifrämjande insatser därför kan vara effektiva. Vad gäller hur man bör undervisa tyder forskningen på att det inte framförallt är en viss didaktik som är avgörande utan ett förhållningssätt från läraren om att ha ett demokratiskt klimat i klassrummet. Ett öppet diskussionsklimat där alla kan göra sina röster hörda och argument framföras och jämföras främjar delaktighet.³⁰

²⁶ Skolverket (2015) *Delaktighet för lärande* – en kunskapsöversikt

²⁷ Skolinspektionen (2018) Tematisk kvalitetsgranskning *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen* s. 5.

²⁸ *Nationell plan för trygghet och studiero*, DS 2021:13, Utbildningsdepartementet 2021, s. 71.

²⁹ *Ibid*, s. 88.

³⁰ *Är skolan demokratifrämjande?*, Forum för levande historia, 2019.

4.6.2 Förvaltningens insatser

I förra årets kvalitetsrapport konstaterades att förvaltningen behöver arbeta vidare utifrån de tidigare brister som Skolinspektionen visat på i nära hälften av granskade skolor. Inom ramen för undervisningen bedömdes elevers delaktighet kunna utvecklas betydligt. Positiva tendenser kunde dock under förra läsåret konstateras i fråga om elevers upplevelser av delaktighet, i synnerhet för elever i högindexskolor, jämfört med föregående år.

Under läsåret 20/21 har förvaltningen fortsatt prioritera arbetet med delaktighet och inflytande, även i syfte att skapa en likvärdighet mellan skolorna. Två rektorsverkstäder har genomförts där forskare föreläst i ämnet, och några rektorer delat med sig av sina erfarenheter. Jämställdhetsperspektivet har varit centralt. Den riktlinje som tidigare tagits fram har presenterats för rektorerna och implementeras nu i förvaltningen. Detta har bland annat inneburit att ta fram ett förväntansdokument mellan skola och elever/vårdnadshavare i syfte att stärka samverkan med hemmen, att utveckla samarbetet mellan ungdomsfullmäktige och grundskolenämnden, att skapa förutsättningar för och uppmuntra deltagande i valet till ungdomsfullmäktige och att utveckla barnets röst inom det övergripande kvalitetsarbetet på förvaltningen. För att ta fram en verktygslåda med metoder för delaktighetsarbetet, har förvaltningen också tillsammans med Center för Skolutveckling spridit ett erbjudande om projektet *Charta för demokrati* till alla skolor, och håller på att handla upp en utbildning för elevråd i syfte att stärka elevrådet som forum för inflytande i skolan. I början av höstterminen 2021 har också en digital fortbildning erbjudits rektorer, lärare och elevhälsa på temat elevers delaktighet och inflytande i undervisningen. Slutligen är arbetet med former för elevers och vårdnadshavares dialoger med grundskolenämnden påbörjat.

Förvaltningen bedömer att det fortsatta utvecklingsarbetet bör koncentreras kring att tillsammans med rektorsgrupperna vidareutveckla de goda erfarenheter som redan finns vad gäller att delaktighet och inflytande i undervisningen, parallellt med att fortsätta förvalta och utveckla det mer formella inflytandet. Inte minst är goda strukturer för kollegialt lärande som en del i det systematiska kvalitetsarbetet viktiga här, vilket rektorerna själva efterfrågar. Som exempel på detta kan nämnas lärarakademin som mötesplats, gemensamma kompetensutvecklingsdagar för alla lärare i utbildningsområdet, att låta förstelärare bidra på andra skolor samt avsatt tid på rektorsmöten och -verkstäder.

För att eleverna ska kunna utvecklas till kompetenta och ansvarsännande individer och medborgare i ett demokratiskt samhälle, krävs att undervisningen redan tidigt i elevernas skolgång medvetet stöttar utvecklingen av kompetenser och förmågor som fordras, till exempel en väl utvecklad språklig förmåga, att kunna samspela i dialog, reflektera, föra fram sina tankar och idéer samt lyssna in och förstå andras perspektiv. Eleverna behöver med andra ord inte bara få lära om demokrati, utan också genom demokratiska arbetsformer. Exempel på detta är högläsning och läsning, där till exempel ”bokprat” kan användas i undervisningen för att stärka kunskaps- och värdegrundsuppdraget samtidigt, i synnerhet i de yngre åldrarna. Grundskolenämnden i egenskap av huvudman

kan stötta en utveckling av en sådan undervisning genom att främja kollegialt lärande i de pedagogiska nätverken för lärare i förskoleklass, fritidshem, grundskolan och grundsärskolan. På så sätt kan lärare tillsammans utveckla fördjupade kunskaper. Utvärderingar har visat att för att nätverksarbetet ska ge effekt behöver det finnas en tydlighet i ansvar, styrning och ledning. Sådan tydlighet behöver finnas både på huvudmanna- och skolnivå, liksom strukturella förutsättningar – inte minst i form av mer avsatt planeringstid för förskoleklassen och fritidshemmet. Lärares medverkan i nätverken behöver uppmuntras, och ansvarig skolledare behöver intressera sig och ge förutsättningar för arbetet. Förvaltningen bedömer att en bättre kommunikation mellan huvudman, rektorsgruppen och utvecklarna kring skolornas utvecklingsbehov behövs. I dag varierar det mer än vad som är önskvärt. Det pågår också ett intensivt arbete från förvaltningen med att bemanna uppdragen som utvecklare inom förskoleklass, fritidshem och grundsärskola.

4.6.3 Rektorsers upplevelser

Rektorerna genomför varje läsår kvalitetsdialoger, för att resonera kring sina enheters resultat inom olika delar av kvalitetsarbetet. Detta är en del av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Under våren har kvalitetsdialoger med fokus på delaktighet och inflytande förts, där det framkommit att rektorer på olika sätt arbetar med att utveckla delaktighet och inflytande. Det är framför allt det formella inflytandet som är i fokus för skolornas arbete, så som elevråd och klassråd, men arbetet med detta bedöms ändå kunna prioriteras ännu högre.

Att arbeta med elevernas inflytande över undervisningen, det informella inflytandet, upplevs som mer komplext, men de skolor som arbetat med en gemensam definition av begreppen inflytande och delaktighet liksom med modeller har lyckats bättre. Det kan handla om utvecklingsarbete inom formativ bedömning, kooperativt lärande, elevers delaktighet i lektionsplanering etcetera – det vill säga att utveckla undervisningen. Elever kan också ha inflytande över rast- och fritidshemsaktiviteter, även om det brister i samsyn på många håll på grund av den höga andelen obehörig personal inom fritidshemmet. Rektorer menar att ett lyckosamt delaktighetsarbete inom ramen för undervisningen kräver tid, samsyn och uthållighet. Att utgå från elevens erfarenhetsvärld och sammanhang är en nyckel, liksom relationell kompetens för att bygga förtroenden hos eleverna. Det kan dock vara en utmaning att våga ge eleverna inflytande över undervisningen, menar en del. Områden att utveckla hos lärarkollegiet menar rektorerna är gemensam begreppsförståelse, relationellt ledarskap, utveckla en tillgänglig lärmiljö för alla elever, förmågan att analysera sin undervisning även i ett planeringsskede, samt löpande utvärdering av undervisningen under elevernas medverkan.

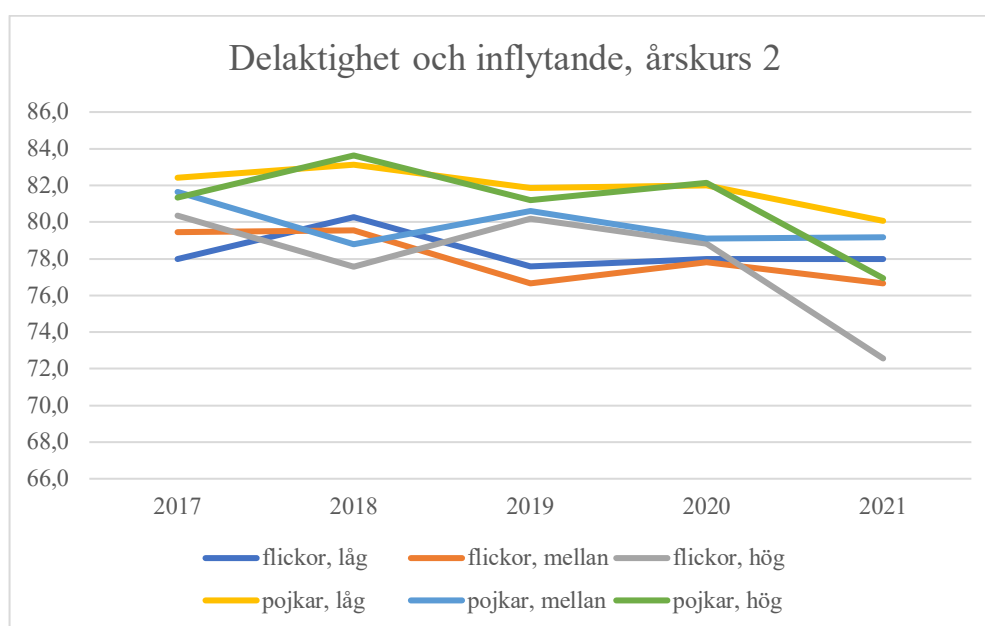
4.6.4 Delaktighet i arbetet mot kränkande behandling

Förvaltningen har även granskat ett slumpmässigt urval (40 stycken) av läsårets upprättade planer mot diskriminering och kränkande behandling, ur perspektivet

delaktighet och inflytande. När det gäller främjande åtgärder, beskrivs elever ofta som deltagare i de aktiviteter som beskrivs ska genomföras. I några fall är elever även med och planerar aktiviteterna, medan det dokumenteras som mer sällsynt att elever deltar i uppföljningen av åtgärderna. Det främjande arbetet beskrivs oftast i elevråd, klassråd och på temadagar. För det förebyggande arbetet bedöms elevdeltagandet bara koncentreras kring aktiviteterna och inte alls i planering och uppföljning. Likaså brister elevdeltagandet i kartläggningen av skolans riskmiljöer, liksom i analysen. Oftast får elever återkoppling på resultat av åtgärder men är inte delaktiga i den löpande processen kring skolans plan mot diskriminering och kränkande behandling.

4.6.5 Lågstadieelevers upplevelser

Göteborgsregionens (GR) elevenkät genomförs årligen för årskurs två³¹. Inom frågeklustret *Delaktighet och inflytande* för årskurs två får eleverna värdera påståendena ”Lärarna lyssnar på mig”, ”Jag kan påverka vad vi gör i skolan”, och ”Jag kan påverka hur vi arbetar i skolan”. Grundskoleförvaltningen har sorterat enkätsvaren utifrån kön och socioekonomiskt index och jämfört dessa över tid. En sammanvägning av frågeklustret visar att delaktighetsupplevelsen i de yngre åldrarna (årskurs två) viker neråt. Särskilt tydlig är tendensen när det gäller både flickor och pojkar i högindexskolor sedan förra läsåret. Generellt sett värderar pojkar sin delaktighet högre än flickor över tid.

Figur 20. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av delaktighet och inflytande i årskurs två.

Utöver att undersöka elevers upplevelser av delaktighet och inflytande, kan även deras upplevelser av argumentation och kritiskt tänkande kopplas till delaktighetsarbetet. GR-enkäten undersöker även detta – i klustret för årskurs två ingår påståendet ”Jag får säga vad jag tycker i olika frågor”. Resultaten visar

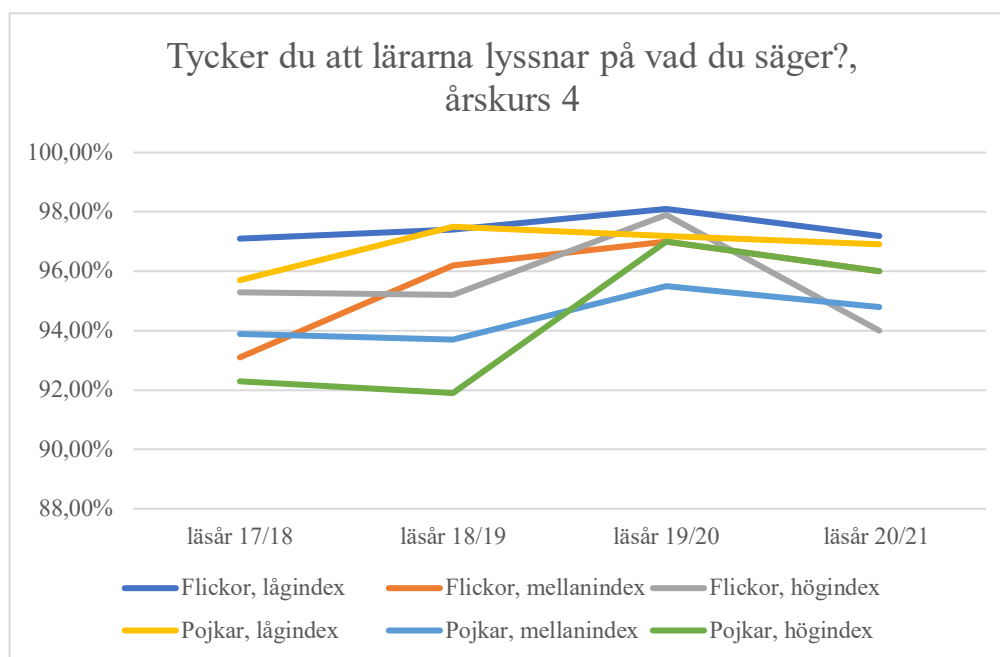
³¹ Svarsfrekvensen 2021 var cirka 75%, vilket kan jämföras med 2019 då den var 83%.

på samma tendens som för föregående kluster, det vill säga en negativ trend över tid, och i synnerhet för pojkar och flickor i högindexskolor under det senaste läsåret.

GR-enkäten visar också hur fritidshemselever i årskurs två värderar sitt inflytande över val av aktiviteter genom att värdera påståendet ”Jag kan påverka vad vi gör på fritids”. Alla elevgrupper upplever ett relativt stort inflytande, sett över tid. Flickor i lågindexskolor upplever en stor försämring sedan ett läsår tillbaka.

4.6.6 Mellanstadielevens upplevelser

Hälsosamtalen som varje läsår genomförs inom ramen för skolhälsovårdsprogrammet för årskurs fyra har sammanställts av förvaltningen. Svaren har delats upp i motsvarande kategorier som GR:s elevenkät, det vill säga efter kön och socioekonomiskt index. Frågan ”Tycker du att lärarna lyssnar på vad du säger?” relaterar till delaktighet och inflytande, och visar på en något sjunkande trend för läsårets samtliga elevkategorier. Det ska dock framhållas att det är generellt höga nivåer för alla elevgrupper över tid.

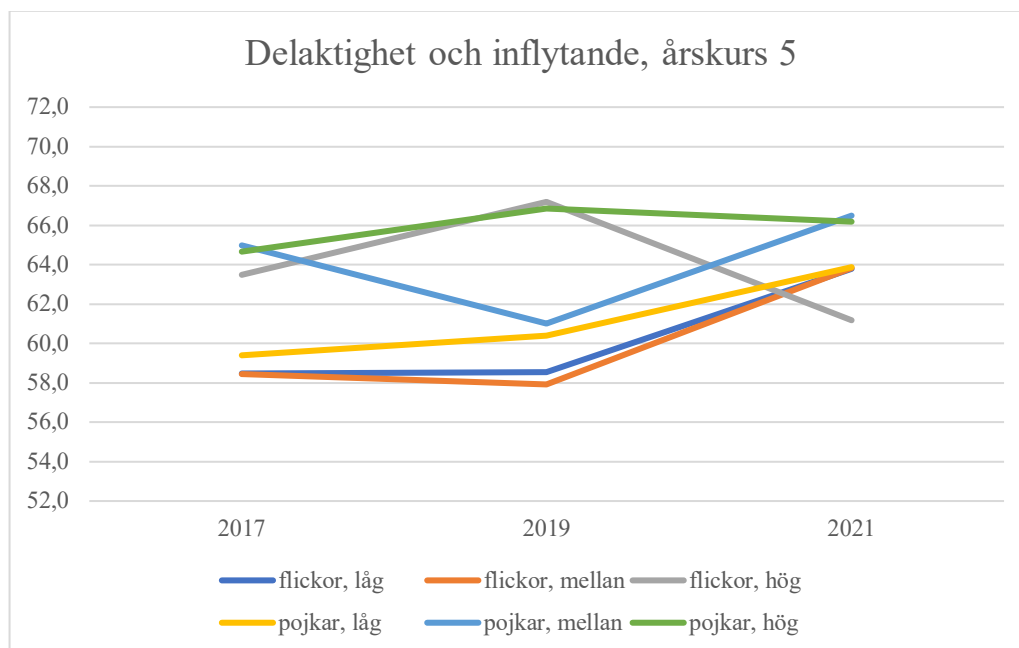

Figur 21. Jämförelse av elevgruppers upplevelser inom ramen för hälsosamtalen i årskurs fyra.

GR-enkäten genomförs vartannat år³². I klustret för årskurs fem ingår påståendet ”På lektionerna är vi elever med och påverkar på vilket sätt vi ska arbeta med olika skoluppgifter”. De flesta elevgrupper upplever en större delaktighet jämfört med 2019 (då enkäten senast genomfördes). En avvikelse från denna tendens uppvisar dock flickor i högindexskolor. (Eleverna i denna årskull (födda 2009) uppvisade dock förra läsåret ett positivt resultat för hur de värderat

³² Svarsfrekvensen 2021 var cirka 74%, vilket kan jämföras med 2019 då den var 82%.

sin delaktighet inom ramen för hälsosamtalen när de då gick i årskurs fyra.)
Pojkar upplever generellt en större delaktighet än flickor.

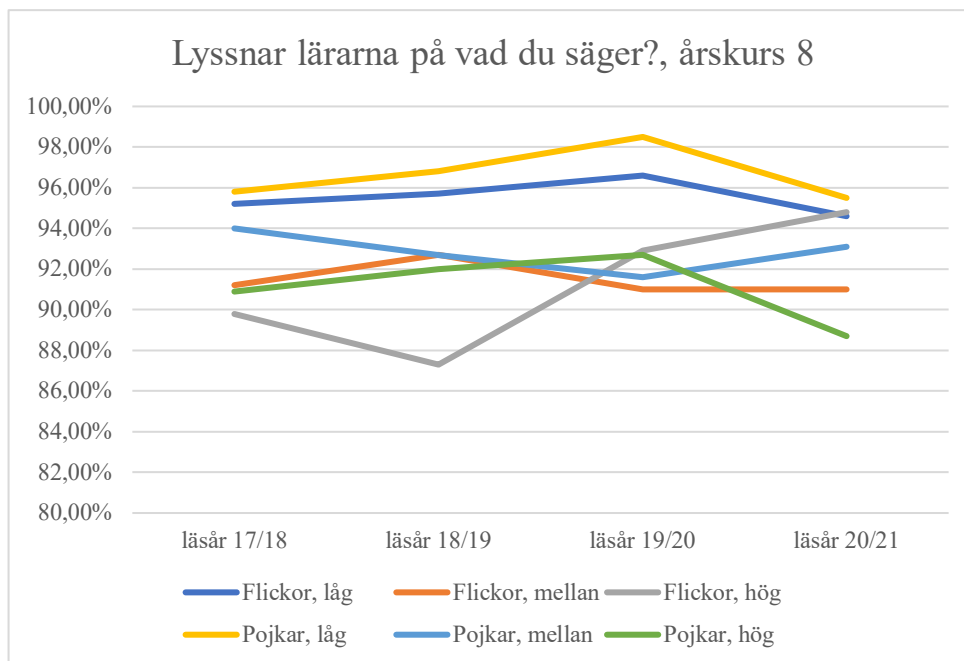

Figur 22. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av delaktighet och inflytande i årskurs fem.

För klustret *Argumentation och kritiskt tänkande* följer resultatet samma tendens, det vill säga de flesta elevgrupper upplever en större möjlighet till debatt och diskussion än tidigare år. För årskurs fem ingår påståendet ”På lektionerna får vi diskutera och debattera olika frågor”. Undantaget är pojkar i högindexskolor, som istället har en något vikande trend. Det verkar också som att upplevelserna av argumentation och kritiskt tänkande blivit mer utjämnade mellan flickor och pojkar över tid.

4.6.7 Högstadiееlevers upplevelser

Hälsosamtalen i årskurs åtta visar sammantaget att elever i lågindexskolor har en mer positiv upplevelse av att lärarna lyssnar på dem, sett över tid. En viss utjämnning mellan elevgrupperna verkar dock ha skett under det senaste läsåret, med undantag för pojkar i högindexskolor där mer än var tionde elev upplever att han inte blir lyssnad på.

Figur 23. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av att lärarna lyssnar på vad de säger, årskurs åtta.

För GR-enkätens kluster *Delaktighet och inflytande* i årskurs nio³³, ingår påståendena ”På lektionerna är vi elever med och påverkar på vilket sätt vi ska arbeta med olika skoluppgifter”, ”Vi elever har inflytande över undervisningens innehåll”, samt ”I min skola är vi elever med och påverkar vår skolmiljö”. Resultaten är jämna över tid och endast en svagt positiv tendens för flickor i högindexskolor kan utläsas sedan förra mätningen (2019). Pojkar har även i denna årskurs en generellt högre delaktighetsupplevelse över tid än flickor, och högindexelever en mer positiv upplevelse än lågindexelever.

När det gäller klustret *Argumentation och kritiskt tänkande* ingår påståendena ”På lektionerna får vi diskutera och debattera olika frågor”, ”Mina lärare uppmuntrar oss elever att reflektera över vad vi hör och vad vi läser”, samt ”I min skola får jag lära mig att argumentera för min sak”. I årskurs nio är resultaten mycket jämna över tid i alla elevgrupper – enda positiva undantaget är flickor i högindexskolor som skattar dessa påståenden något högre än de gjorde 2019. I övrigt skattar de övriga grupperna flickor sina upplevelser lägre än pojkar över tid. Högindexelever är generellt mer positiva än lågindexelever.

Utifrån vad Forum för levande historia lyfter om demokratifrämjande insatser, är det alltså glädjande att elevenkäten visar att det är denna elevgrupp som i högst utsträckning upplever att de har möjligheter att påverka, även om resultatet kan vara osäkert på grund av den lägre svarsfrekvensen. Förvaltningen bedömer att stöd till skolor i socioekonomiskt utsatta områden är en riktig prioritering och bör fortsätta, inte minst mot bakgrund av aktuell

³³ Svarsfrekvensen 2021 var cirka 52%, vilket kan jämföras med 2019 då den var 73%.

demokratiforskning som synliggör att unga idag inte uppskattar demokrati i samma utsträckning som förr³⁴.

4.6.8 Ett exempel från Önneredsskolan

På Önneredsskolan har man deltagit i projektet *Charta för demokrati*, som leds av Center för skolutveckling. Grundprincipen i projektet är att demokrati manifesteras i vardagliga handlingar, det är i interaktionerna mellan lärare och elever och mellan elever som demokrati görs. Man har i projektet identifierat ett antal områden i skolans verksamhet där det finns stora möjligheter att jobba med demokrati och delaktighet, till exempel vid beslutsfattande, vid konflikter och vid planering av undervisningen. Genom att förstå att dessa områden är utmärkta tillfällen att arbeta med det demokratiska uppdraget och genom att som lärare fått chans att öva på sitt demokratiska förhållningssätt har Önneredsskolan möjliggjort för elever att vara delaktiga och få inflytande.

Tinna Karlsdotter, fritidsledare på skolan, menar att konceptet är enkelt att tillämpa även i mindre skala; ”Kolla in Chartas sju områden och välj ut två. Arbeta efter dessa i en termin eller två och utveckla arbetssättet. Våga pröva och misslyckas!”

Tinna menar att trygghet är grunden för elevers delaktighet, och kan åstadkommas genom ett aktivt relationsskapande arbete. Detta ger i sin tur ett positivt lärandeklimat vilket är en förutsättning för elevers delaktighet och inflytande. Hon får medhåll av kollegan och läraren Johanna Essman, som också omvänt menar att elevinflytande ger mer engagerade elever. Trygghet och studiero är grunden för detta. Men delaktighet är också en fråga om ansvarstagande – elever ska utvecklas till att ta större ansvar för sitt eget lärande, i takt med stigande ålder och mognad.

Johanna och Tinna menar att elevinflytande i själva undervisningssituationen kan skilja sig åt mellan grundskolans och fritidshemmets verksamheter. I grundskolan kan elever inte påverka undervisningens innehåll – det är styrt av läroplanen – men däremot kan de få frihet att utforma *hur* de ska arbeta med olika områden. Inledningsvis presenteras det centrala innehållet och kunskapskraven av läraren, varpå eleverna involveras i nästa steg. Arbetssättet kräver dock noggrann planering så att det verkligen finns tid och utrymme för eleverna att vara delaktiga, och det måste tas höjd för flexibilitet. Inom

³⁴ Läs exempelvis demokratiforskaren Thomas Carothers, som bland annat uttrycker att samhället håller på att återvända till en värdediskussion om demokrati. Dess varande är ifrågasatt på många olika sätt och de skillnader i livsvillkor och förutsättningar som vi ser i Sverige tex gynnar inte heller en god demokratiutveckling. Undersökningar visar också att unga människor inte längre uppskattar demokrati i en lika stor utsträckning som förut, säger Carothers. En växande andel tycker att den demokratiska processen är för krånglig, tidskrävande, en oroväckande stor andel unga svarar i en undersökning att de skulle föredra att experter fattade viktiga beslut eller att de skulle föredra ett mer auktoritärt samhällssystem. Attitydförändringen är inte drastisk, men oroväckande, och något vi behöver ta på stort allvar. Webblänk: [Expert: Demokrati inte lika uppskattat av unga längre | SvD](#)

fritidshemmet däremot finns större utrymme för eleverna att välja *vad* de vill arbeta med. På Önneredsskolan finns den så kallade ”aktivitetsbanken” där eleverna väljer aktiviteter och också ansvarar för att planera och genomföra dessa. På så sätt styr de själva innehållet inom vissa givna ramar.

4.7 Främjande av skolnärvaro

Elever i förskoleklass, grundskola och grundsärskola omfattas av skolplikt, såvida inte giltiga skäl finns att utebli, exempelvis sjukdom eller beviljad ledighet vid särskilda skäl. Att elever deltar i undervisningen är en grundförutsättning för allt lärande i skolan. Elever med problematisk frånvaro riskerar sämre skolresultat, och arbetet för att förhindra att denna situation uppstår måste ske långsiktigt genom ett förebyggande och främjande trygghetsarbete liksom genom utveckling av undervisningens kvalitet så att alla elever kan ta till sig denna.

4.7.1 Faktorer som främjar skolnärvaro

IFOUS³⁵ beskriver de huvudsakliga gemensamma nämnarna för ett arbete som främjar elevnärvaro. Framför allt krävs att skolan bedriver ett långsiktigt, strategiskt och målmedvetet arbete med proaktiva insatser inom flera olika områden och som involverar hela skolans organisation. I forskningen tonar tre områden fram som viktiga för att främja närvaro; *Elevers upplevelse av trygghet och delaktighet*, vilket innefattar trygghet och goda kamratrelationer men också tillhörighet, delaktighet och engagemang. *Goda lärmiljöer*, vilket innebär undervisningskvalitet och gott ledarskap i klassrummet positiva förväntningar på eleverna och goda relationer elev-lärare, samt organisatorisk medvetenhet, vilket handlar om helhetsperspektiv och systematik i arbetet med skolnärvaro. *En god skolkultur* handlar om förebyggande och proaktivt elevhälsoarbete, trygga övergångar och dialog och samverkan inom och utom skolorganisationen.

Till stor del kan alltså förvaltningens resultat inom så gott som samtliga områden inom föreliggande kapitel (*Verksamhetens processer*) även sägas gälla för det främjande närvaroarbetet. Läsaren uppmanas därför att läsa relevanta avsnitt kring dessa aktuella resultatområden i denna rapport även utifrån perspektivet främjande av skolnärvaro.

Forskning³⁶ har också kunnat belägga att ett tidigt uppmärksammande av ströfrånvaro har betydelse för att sätta in adekvata åtgärder i tid, eftersom långvarig problematisk frånvaro ofta börjar med att eleven är borta strövis. Riskfaktorer för långvarig frånvaro kan bero på individuella faktorer, familjeförhållanden och skolförhållanden. Det är skolförhållandena som skolan kan påverka, och det är långt mer effektivt att arbeta närvarofrämjande än att sätta in stöd när problematisk frånvaro redan är ett faktum. Sammanfattningsvis

³⁵ IFAU (2019) Rapportstudien *Skolnärvaro – en översikt av forskning om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan*, IFOUS, rapportserie 2019:3, på uppdrag av Uppdrag psykisk hälsa Stockholms län

³⁶ Högskolan Väst *Främjande och förebyggande insatser för elever i riskzon att inte fullfölja sina studier*, s. 9

visar forskningen att professioners främjande och förebyggande arbete med elever i behov av särskilt stöd och som är i risk att inte nå måluppfyllelse är mycket betydelsefullt. Att skapa tid och möjlighet för professioners lärande genom interventioner och utbildningsinsatser är därför av största vikt för att kunna stödja elever att fullfölja skolan. Forskning visar vidare att lärandet behöver ske i ett kollegialt samarbete, med aktiviteter som har nära koppling till undervisningen och att det måste ges tid för att ge effekt på den professionella utvecklingen och utvecklingen av den pedagogiska praktiken i arbetet med elever i riskzon.

4.7.2 Förvaltningens arbete

I föregående läsårs kvalitetsrapport bedömdes närvaroarbetet fortsatt vara prioriterat att komma tillrätta med, utifrån att det strategiska närvaroarbetet tidigare inte varit samordnat och systematiskt. Tre delprocesser identifierades: närvarouppföljning i det systematiska kvalitetsarbetet, arbetsgång vid elevs frånvaro samt skolpliktsbevakning. Förvaltningen tog fram stödmaterial, rutiner och anvisningar som implementerades med start i september 2020.

Under läsåret har förvaltningen tillsammans med rektorerna arbetat med delaktighet och inflytande, relationsskapande och vad som kännetecknar en god undervisning – faktorer som i sig indirekt stödjer närvaro i skolan. Förvaltningen har också arbetat vidare med de tre delprocesserna som identifierades ovan.

När det gäller delprocessen närvarouppföljning har en systematik kring när och hur närvaro ska följas upp tagits fram på förvaltningsnivå, och ingår nu i det systematiska kvalitetsarbetet på förvaltnings- och enhetsnivå. Ett verktyg har tagits fram där utbildningschefer, elevhälsochefer och andra nyckelpersoner kan få en bild över registreringsfrekvens, närvaro och frånvaro (även nedbruten på giltig/ogiltig samt indelad i olika intervaller). Närvaron mäts fyra gånger per år och datan publiceras i systemet PowerBI, där varje rektor kan se aktuell registreringsfrekvens för sin skola. Eftersom många skolor fortfarande brister i att registrera närvaro har förvaltningen ännu inte valt att göra elevnärvaron synlig för rektorerna, eftersom det därmed finns stor risk att den inte är tillförlitlig på enhetsnivå. Vidare har insatser gjorts på rektorsmöten för att öka registreringsnivån. Skolor med hög andel ej registrerade lektioner har fått stöd i att identifiera orsaken till att lektioner inte registreras. Detta handlar ofta om tekniska orsaker, brist på rutiner vid lärares frånvaro eller otydlig styrning och ledning som visar på vikten av registrering. Insatserna har på flera skolor givit effekt men fortfarande återstår 72 skolenheter (förskoleklass och grundskola) respektive 18 skolenheter (grundsärskola) där registreringsfrekvensen fortfarande inte övergår 90% av den totala timplaneförlagda tiden. De flesta av dessa registrerar dock minst 85%. Ett antal skolor upplever svårigheter med att hantera schema och närvaro för elever som har anpassad studiegång eller placering i SU-grupp. Utbildningar och workshoppar har genomförts för att stödja skolorna i schemaläggning, vilket är en teknisk förutsättning för att registrera närvaro. Förvaltningen ser också att det saknas en gemensam riktning när det handlar om schemapositioner, så som exempelvis rast, lunch,

ämneskombinationer med mera. Skevheter uppstår eftersom alla dessa schemapositioner inte är timplaneförlagd undervisning och närvarodatan blir mer svårtolkad.

Den andra delprocessen, *Arbetsgång vid elevs frånvaro*, har tagits fram och rektorerna har fått ett stödmaterial med information om hur den stödjer deras arbete att främja skolnärvaro och tidigt identifiera elever med frånvaro. Under hösten 2021 påbörjades implementering av arbetsgången genom professionsutvecklare inom elevhälsan så att rektorer och elevhälsopersonal kan föra det vidare på skolorna. Det har identifierats vara en framgångsfaktor att alla arbetar på samma sätt i frågan. Visst utvecklingsarbete kvarstår fortfarande, exempelvis vad gäller att utforma rutiner för samverkan med socialtjänsten.

Som hemkommun har grundskolenämnden skyldighet att bevaka så att alla barn som är folkbokförda i Göteborgs kommun verkligen går i skolan och får den utbildning de har rätt till. En skolpliktsutredning ska därför påbörjas för de barn som är folkbokförda i Göteborgs kommun men saknar skolplacering, men också för de elever som har en skolplacering men där eleven inte är i skolan och skolan är osäker på var eleven befinner sig.

Under hösten 2020 fastställde grundskoleförvaltningen anvisningar för skolpliktsbevakning. Samtidigt beslutades att all bevakning av elever som inte har någon skolplacering ska utföras centralt. För de elever som har en skolplacering ska respektive skola sköta bevakningen av elevernas skolplikt, det vill säga säkerställa att de har en skolgång. Som ytterligare stöd fastställdes en dokumentationsmall. I den ska alla kontakter och uppgifter under skolpliktsutredningen dokumenteras. Dokumentationen kan ligga till grund för eventuella beslut av utbildningschefen (gäller framför allt utlandsärenden).

Inom ramen för den interna kontrollen 2021 har rutinen för skolpliktsbevakning följts upp. De flesta intervjuade handläggare, rektorer och skoladministratörer känner till den nya anvisningen och var den är publicerad. Anvisningen upplevs av de flesta intervjuade stödja utredning och dokumentation vid skolpliktsbevakning. Dock uppger några av de intervjuade att det finns otydlighet i vem som har ansvar för vad inom skolpliktsbevakningen, vad som ska ske centralt i förvaltningen och vad som ska utföras lokalt på en skola. Intervjuade upplever att det är svårt att veta vem som har ansvaret för den generella skolpliktsbevakningen, exempelvis när elever flyttar in i närområdet. Otydlighet upplevs också gällande ansvar vid avslut av elev som befinner sig utomlands.

Arbetet med skolpliktsbevakning har visserligen blivit betydligt tydligare i och med att anvisningarna fastställdes men det finns ett behov av ytterligare implementering samt uppföljning. Detta märks då centrala förvaltningen får många frågor om området som är komplicerat, inte minst när det gäller skolplikten för en elev som vistas längre tid utomlands. Anvisningen minskar risken för att barn i skolpliktig ålder saknar skolplacering och därmed inte kan fullgöra sin skolplikt men ytterligare arbete kvarstår för en helt säkrad process. Eftersom nämnden ansvarar för att säkerställa skolplikten för alla elever krävs

dock fortsatta insatser för att säkra skolpliktsbevakning och uppföljning till huvudman.

Sammantaget bedömer förvaltningen att det utvecklingsarbete som genomförts och det arbete som nu pågår med att införa framtagna rutiner och anvisningar kommer att ge förutsättningar för ett ytterligare samordnat och systematiskt arbete för ökad närvaro och uppföljning. Det finns dock fortfarande ett återstående utvecklingsarbete när det gäller närvarohanteringen som förvaltningen hanterar, till exempel rutiner för vikariers närvarohantering och förutsättningar för närvaroregistrering och -uppföljning när elever är placerade i särskilda undervisningsgrupper. Det nya elevsystemet (IST) ger bättre förutsättningar att arbeta vidare med dessa utmaningar än tidigare system.

4.7.3 Registreringsfrekvens

Ett stort problem i närvaroarbetet över tid har varit brister i registreringsfrekvens bland lärare. För att över huvud taget kunna dra slutsatser om närvaron, behöver det finnas ett dataunderlag som är tillförlitligt. Under höstterminen 2019 registrerades 85 procent av den timplaneförlagda tiden i grundskolan, grundsärskola och förskoleklass, och en ytterligare förbättring skedde vårterminen 2020 med nära 86 procent registrerad tid. Detta är en förbättring över tid – för fem år sedan nådde den registrerade tiden cirka 80 procent. Förvaltningen kan konstatera att registreringsfrekvensen ökade ytterligare under läsåret 20/21, till dryga 87 procent, vilket antyder att arbetet givit effekt och att förvaltningen är inne på rätt väg. I synnerhet mot bakgrund av pandemins påverkan på personalsituationen, där fler vikarier arbetade i klassrummen, kan detta tolkas positivt. Det är dock en långt ifrån tillfredsställande frekvens och förvaltningen arbetar löpande med schemautbildning för schemaläggare som ett led i att öka registreringsfrekvensen.

Termin	Ht19	Vt20	Ht20	Vt21
Registreringsfrekvens, lärare, all timplaneförlagd tid	85%	86%	87,3%	87%

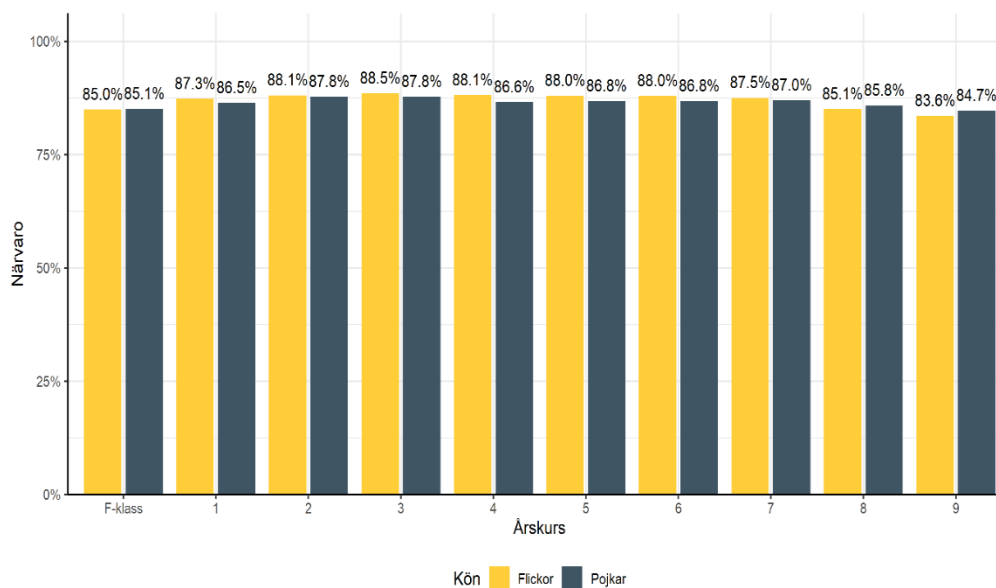
Figur 24. Utveckling av registreringsfrekvens över tid

Dock uppgår fortfarande antalet skolenheter som har över 10 procent oregistrerad tid till 72 stycken, vilket är problematiskt och något som dessa rektorer behöver arbeta mer för att komma tillrätta med.

4.7.4 Elevnärvaro

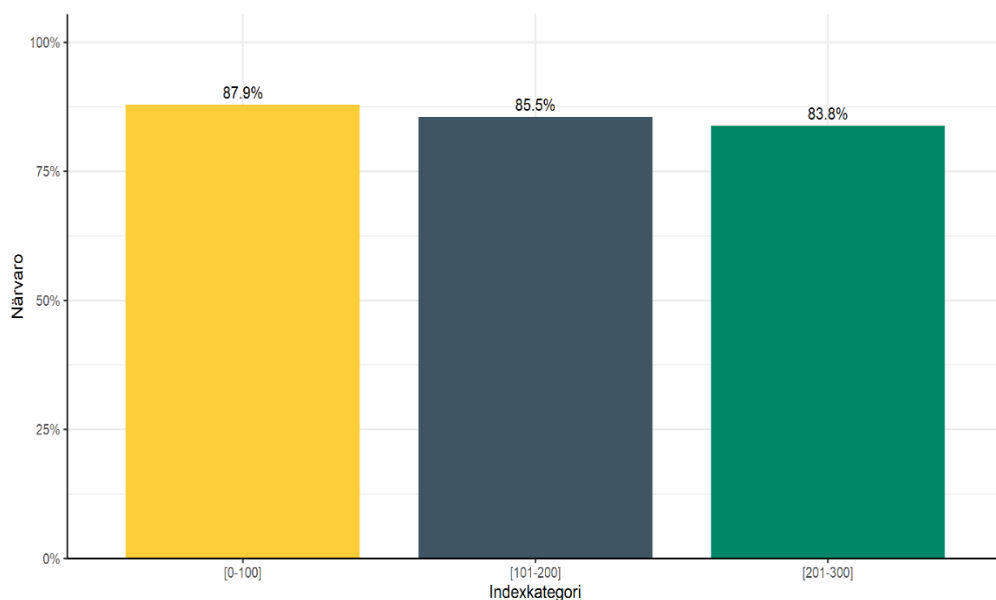
Den något högre registreringsfrekvensen möjliggör en försiktig blick på den faktiska närvaron i skolan, för första gången sedan förvaltningens kvalitetsrapporter började tas fram. Mot bakgrund av att registreringsfrekvensen fortfarande har brister bör denna dock tolkas som mycket preliminär. En jämförelse mellan årskurser visar att flickor är närvarande i något högre utsträckning än pojkar fram till och med årskurs sju, då pojkar istället har en

högre närvaro. Förvaltningen vill dock inte dra några slutsatser av detta eftersom datan är preliminär, och eftersom många högstadiel elever haft distansundervisning under läsåret.

Figur 25. Närvaro i förskoleklass och grundskola läsåret 20/21, jämförelse mellan årskurser och kön

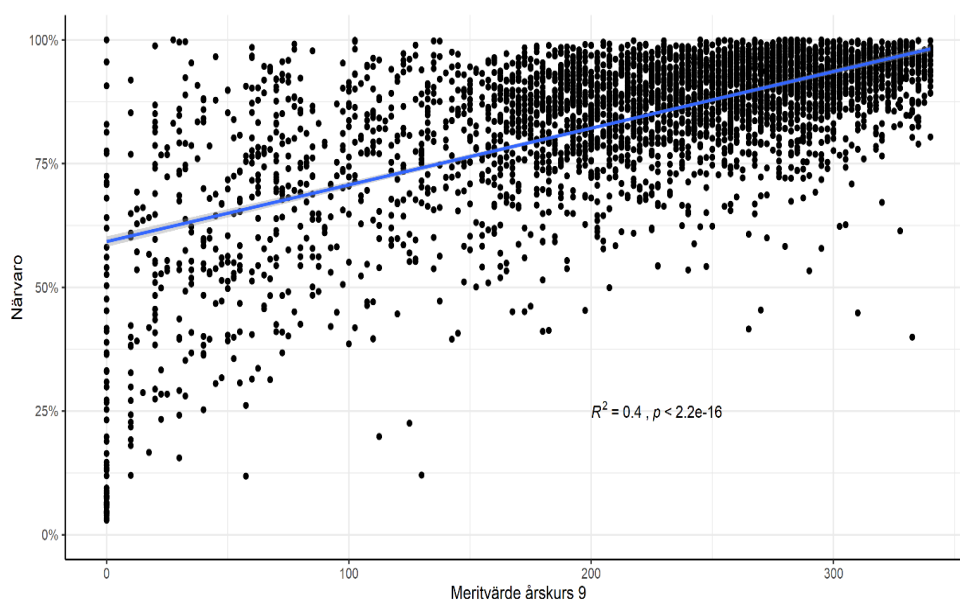
En jämförelse av elever i olika indexkategorier visar vidare i genomsnitt att skolnärvaron sjunker med högre socioekonomiska index. På högstadiet är skillnaden mellan lågindex- å ena sidan, och mellan/högindex- å den andra, större än på låg- och mellanstadiet.

Figur 26. Jämförelse av närvaro mellan elever i låg-, mellan- respektive högindexskolor, alla årskurser, läsåret 20/21

Förvaltningen kan också belägga sambandet mellan en hög skolnärvaro och ökade möjligheter att klara grundskolan. Medelmeritvärdet i årskurs nio ökar

kraftigt ju mer eleven varit i skolan, statistiskt sett, även när datan är rensad från andra påverkande faktorer så som kön, utrikes född etcetera.

Figur 27. Samband mellan närvaro i skolan och medelmeritvärde i årskurs nio, alla elever, läsåret 20/21.

4.7.5 Frånvar oanmälningar till huvudman

I samband med att rektor startar en utredning för att ta reda på orsakerna till varför en elev har upprepad eller längre frånvaro ska rektorn anmäla frånvaron till huvudmannen. Syftet med anmälan är att huvudmannen, det vill säga grundskolenämnden, ska få en lägesbild av skolornas frånvarohantering. Huvudmannen får möjlighet att stödja skolorna i arbetet med att tillgodose elevers rätt till utbildning.

Antalet anmälningar ökar sakta. Under läsåret 2019/20 kom 350 anmälningar in, hittills under läsåret 2020/21 har 498 anmälningar om elevs frånvaro kommit in till huvudmannen. Sannolikt beror ökningen på att området elevs frånvaro har uppmärksamrats alltmer både i grundskoleförvaltningen och i omvärlden. Skolorna har också fått bättre stöd i form av en vägledande arbetsgång samt därtill hörande stödmaterial vilket bör ha bidragit även till ökat antal anmälningar. Vägledningen beskriver både situationer där elever varit olovligt frånvarande, men också återkommande anmält frånvarande (till exempel ofta sjuk).

Under nuvarande läsår kommer fokus att läggas på att ta fram statistik för respektive utbildningsområde. Varje utbildningsområde kan då få en överblick av hur frånvarorapporteringen ser ut på skolorna i området.

4.8 Summering

Det ligger nära till hands att koppla samman de negativa trenderna för elever i årskurs två med coronapandemins påverkan på personalsituationen. Denna får

antas drabba elever i högindex hårdare än andra, eftersom skolan har ett ytterligare kompensatoriskt uppdrag där. Elever i de yngre åldrarna är mer beroende av nära relationer till vuxna i skolan, och när kontinuiteten brister finns hög risk att studiero, trygghet, delaktighetsupplevelse och anpassning av undervisningen påverkas negativt.

Nedan följer en kortare summering för vart och ett av avsnitten i kapitlet.

4.8.1 Undervisningens kvalitet

Förvaltningens huvudsakliga strategi för utveckling av undervisningen är att möjliggöra utrymme för kollegialt lärande, både inom skolenheter men också genom etablerade nätverk för utvecklare inom förskoleklass, fritidshem, grundsärskola, läs- och skriv, matematik och förstelärare.

Elever i årskurs två upplever över tid en sämre upplevelse av att veta vad som krävs av dem i undervisningen och i fråga om att uppleva undervisningen som stimulerande, men högindexeleverna har mer positiva upplevelser än övriga. För övriga årskurser är resultaten blandade, men det finns positiva tecken på att elever i årskurs nio upplever att undervisningen innehåller mer utmaningar än tidigare och att elever i årskurs fem i högre utsträckning vet vad som krävs nu i jämförelse med 2019.

Förvaltningen har undersökt elevers erfarenheter av god undervisning. Resultaten ligger i linje med etablerad forskning, och pekar på vikten av att en lärare

- skapar en tydlighet kring mål, innehåll och förväntad utveckling,
- regelbundet återkopplar elevens utveckling,
- ger elever så mycket kraft att de får en vilja att ansvara för det egna lärandet,
- låter elever ha ett inflytande över undervisningen,
- ser till att det finns en variation i arbetssätt, -former och uppgifter,
- organiserar sin undervisning så den passar den aktuella elevgruppen,
- är engagerad, både i sitt ämne och i sina elever, samt
- inte förskjuter ansvaret att lära och utvecklas enbart till eleverna, utan betraktar det som ett gemensamt ansvar mellan elev och lärare.

4.8.2 Studiero

Studieron upplevs i genomsnitt som bättre 2021 än 2019, sett till hur elever i årskurs fem och nio besvarat Göteborgsregionens elevenkät. Vad gäller de yngre åldrarna finns dock skillnader mellan låg- och mellanindexelever å ena sidan, och högindexelever å andra sidan, där högindexeleverna upplever en försämrad studiero i jämförelse med förra året.

4.8.3 Extra anpassningar och särskilt stöd

Läsa-skriva-räkna-garantin har delvis implementerats, men det finns fortfarande brister i att relatera identifierade stödbehov till konkreta stödinsatser.

Satsningen på utökad timplan i årskurs fyra har givit positiva resultat för studiesvaga elever.

Elever i årskurs två upplever en försämring över tid i fråga om att undervisningen anpassas tillräckligt efter dem, detta gäller i synnerhet för flickor i högindexskolor det senaste läsåret. I årskurs fyra finns en identifierad utjämning mellan elever i hög- respektive lågindexskolor över tid i fråga om upplevda skolsvårigheter, medan mellanindexelever nu utmärker sig med högst upplevda skolsvårigheter. I årskurs fem upplever samtliga elever en förbättring 2021 jämfört med 2019 i fråga om anpassning av undervisningen. På högstadiet (liksom i årskurs fem) finns tydliga socioekonomiska och genusrelaterade skillnader i elevers upplevelser; flickor i mellanindexskolor upplever i högst utsträckning att undervisningen inte anpassas efter dem och att de har skolsvårigheter, medan pojkar i lågindexskolor är mesta nöjda.

Klagomålsärenden om rätten till särskilt stöd har ökat i antal, men detta beror sannolikt på en förbättrad anmälningsrutin. Andelen upprättade åtgärdsprogram ökar med elevernas ålder, och det finns en ökad skillnad det senaste läsåret mellan andelen elever som inte når kunskapskraven i årskurs tre och andelen elever som får åtgärdsprogram, vilket tyder på en negativ utveckling för de yngre åldrarna. Denna utveckling syns inte för årskurs sex och nio.

För att elevhälsan ska bli hela skolans angelägenhet, hävdar rektorerna att organiserade, strukturerade möten med tydliga mål och uppföljningar är grunden, där hela skolan präglas av ett gemensamt ansvarstagande för eleverna. Hinder för detta kan vara hög personalomsättning eller låg tilldelning av elevhälsoresurs. Elevhälsopersonalens kompetens varierar. Specialpedagogerna menar vidare att ledningen och styrningen av elevhälsoarbetet måste vara tydlig, och en prioritering för rektor. Hinder idag är att lärare och specialpedagoger ofta har olika uppfattningar om ansvar och rollfördelning och att förutsättningarna för elevhälsan inte är likvärdiga. En kartläggning visar också att kompetensen inom tillgänglig lärmiljö och NPF varierar inom elevhälsan, att styrning och ledning är otydlig och att samverkan ofta brister på grund av små tidsmarginaler.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning visar att granskade skolor med långvarigt låga kunskapsresultat brister i överlämning av dokumentation och analyser av tidigare gjorda insatser. Rektorsbyten har lett till att utvecklingsarbete avstannat, och de insatser som huvudmannen gjort har varit generella och inte skraddarsydd.

4.8.4 Tidiga insatser

Förvaltningens rektorer ser behovet av tidiga insatser och uttrycker en vilja att utveckla arbetet. För att åstadkomma detta är man medveten om vikten av organiserad och kontinuerlig uppföljning, till exempel i form av konferenser där skolans olika professioner deltar, liksom tidig kartläggning av elevers resultat, att det finns en flexibilitet i att justera stödet utifrån behov och att ta tillvara viktig information från övergångar och olika former av samverkan. Utmaningar i att komma vidare beskrivs som att det främjande arbetet är svårt, att det

långsiktiga perspektivet är svårt att upprätthålla, och att bättre samarbete krävs mellan skolans olika professioner.

Specialpedagogernas bild av läget är delvis liknande rektorernas.

Utgångspunkten måste vara en systematisk analys av elevers resultat och behov, där åtgärder kan utformas på såväl individ-, som på grupp- och skolnivå. Att utveckla ett arbetssätt där extra anpassningar blir basen i verksamheten och där behoven styr stödet är mycket framgångsrikt. För att främja läsning i de yngre åldrarna har skolbiblioteket också en viktig funktion. Utmaningar identifieras i form av att bedömningsstöden idag inte är så finmaskiga, i synnerhet för språkbedömningen av elever med annat modersmål än svenska. Analysarbete tar tid, vilket alla rektorer inte alltid har förståelse för. Man efterfrågar också en större likvärdighet i arbetssätt över hela staden.

4.8.5 Trygghet och frihet från kränkande behandling

Elever i årskurs två upplever en minskad trygghet över tid, i synnerhet i högindexskolorna sedan förra året. I årskurs fyra ökar upplevelsen av att vara utsatt för mobbning i lågindexskolor, medan omvänd trend kan utläsas för mellan- och högindexskolor. I årskurs fem upplever flickor en större otrygghet än pojkar, i synnerhet från mellanindexkategorin. Alla flickor i årskurs åtta upplever alltså en alltför hög nivå av stress, och elever i högindexskolor i årskurs nio upplever en större trygghet än låg- och mellanindex.

Av anmälda kränkingsärenden ser bilden liktydig ut med föregående år – kränkingsärenden är vanligast i årskurs fyra, och etnicitet är den vanligast förekommande diskrimineringsgrunden, samtidigt som sexuella trakasserier är den mest förekommande kränkingskategorin. Trots detta är skolornas planer mot kränkande behandling och diskriminering mest inriktade på insatser för ökad jämställdhet, möjligen som en följd av att förvaltningen genomfört insatser för ett stärkt jämställdhetsarbete.

Klagomål som är relaterade till kränkningar har ökat, men det beror sannolikt på att förvaltningens rutin för klagomål har blivit mer känd och etablerad.

4.8.6 Delaktighet och inflytande

Förvaltningen har under läsåret prioriterat delaktighetsarbetet, bland annat genom att implementera en riktlinje och ett förväntansdokument samt genom projektet Charta för demokrati. Rektorer upplever alltså att det formella inflytandet (exempelvis elevråd) fungerar bäst på skolorna, av tradition men också eftersom det inte utmanar etablerade arbetssätt kring undervisning på samma sätt. Elevdeltagande inom ramen för planer mot kränkande behandling och diskriminering är mest fokuserade kring genomförande av aktiviteter, men inte planering och uppföljning i tillräcklig utsträckning.

Elever i årskurs två upplever ett försämrat deltagande i undervisningen, i synnerhet elever i högindexskolor. I de äldre åldrarna är upplevelsorna mer blandade. I årskurs fem ökar elevernas positiva upplevelser i alla elevgrupper utom för flickor i högindexskolor (avseende påverkansmöjligheter inom ramen

för lektionerna), medan lågindexelever i årskurs åtta generellt har mer positiva erfarenheter av att bli lyssnade på av sina lärare än i synnerhet pojkar i högindexskolor. Det omvända gäller för årskurs nio, där flickor och pojkar i högindexskolor har mer positiva upplevelser över tid av att delta i undervisningen och av att argumentera och tänka kritiskt inom ramen för undervisningen.

4.8.7 Främjande av skolnärvaro

Förvaltningen har under läsåret prioriterat närvaroarbetet genom tre delprocesser: närvarouppföljning, arbetsgång vid elevs frånvaro samt skolpliktsbevakning. Insatser för att öka registreringsnivån har genomförts, en vägledning vid elevfrånvaro har tagits fram liksom en anvisning för skolpliktsbevakning med tillhörande dokumentationsstöd. Förvaltningen arbetar vidare med att implementera åtgärderna, liksom med att fortlöpande utbilda schemaläggare.

Förvaltningen kan se att registreringsnivån över den timplaneförlagda tiden har ökat marginellt, trots coronapandemins effekter på personalsituationen. Preliminära data visar att flickor har en högre skolnärvaro än pojkar fram till och med årskurs sju, och att skolnärvaron sjunker med högre socioekonomiska index, i synnerhet på högstadiet. Det finns ett belagt samband mellan skolnärvaro och kunskapsresultat.

5 Verksamhetens resultat

Skolans uppdrag enligt läroplanen är att ansvara för att eleverna tar till sig och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Enligt Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11) ger dessa också en grund för fortsatt utbildning.

Grundskoleförvaltningen behöver ha god insikt i utbildningens resultat. På aggregerad nivå, samtliga skolor, sammanställs idag studieresultaten per skola för förskoleklass, årskurs ett, tre, sex och nio. Därtill finns provresultaten för nationella proven tillgängliga för år tre och sex. För årskurs tre finns idag uppnåendemål och där varje skola ska ansvara för att rapportera in en dokumentation över elevernas måluppfyllelse. Från och med hösten 2016 har också ett obligatoriskt bedömningsstöd införts i årskurs ett för läs- och skriv och taluppfattning. Från läsåret 2019/2020 är Skolverkets kartläggningsmaterial obligatoriskt att använda i förskoleklass.

I kapitlet nedan redovisas följande studieresultat:

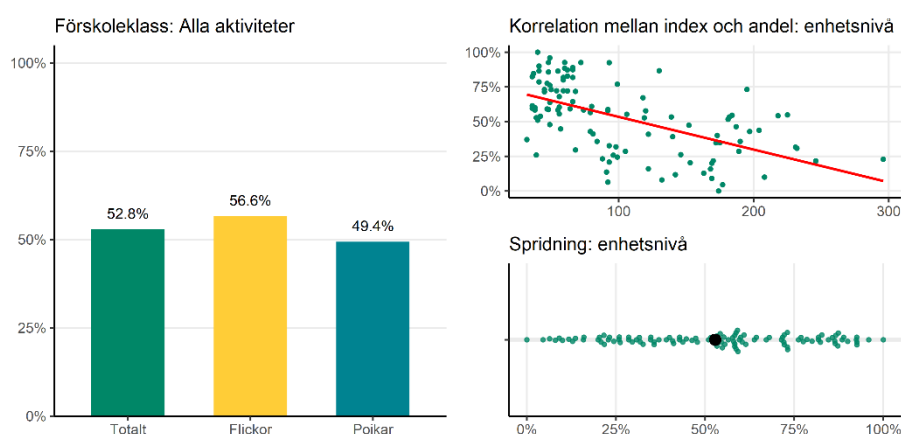
- Språklig medvetenhet och matematiskt tänkande i förskoleklass
- Läs- och skrivförmåga i årskurs ett
- Uppnådda kunskapskrav i årskurs tre
- Uppnådda kunskapskrav i alla ämnen i årskurs sex
- Behörighet till gymnasiets yrkesprogram
- Genomsnittligt meritvärde i årskurs nio
- Uppnådda kunskapskrav i alla ämnen i årskurs nio

Utöver kommentarer och analyser kring dessa resultat kommer en fördjupande analys att redovisas avseende studieresultaten i årskurs sex.

5.1 Bedömning i förskoleklass

Elevers läs- och skrivförmåga är avgörande för hur väl de lyckas sina i fortsatta studier. Det är också avgörande för deras möjlighet till att vara en aktiv samhällsmedborgare. Matematik har en grundläggande betydelse för elevers utveckling av bland annat logiskt tänkande, men utgör också grund för andra skolämnen i fortsatt utbildning.

Från läsåret 2019/2020 är Skolverkets kartläggningsmaterial obligatoriskt att använda i förskoleklass. De utgör en del i Läsa, skriva räkna – en garanti för tidiga stödinsatser. Garantins syfte är att ge lärare stöd att tidigt identifiera elever som behöver ges stöd för att kunna nå kunskapskrav i kommande årskurs eller elever som behöver ges extra utmaningar. Kartläggningens resultat ska också utgöra ett stöd för lärare att få syn på vad den fortsatta undervisningen behöver fokusera. Garantin syftar även till att öka likvärdigheten avseende elevers möjlighet att utvecklas inom det språkliga och matematiska området. Behov av stöd ska upptäckas och åtgärder sättas in så tidigt som möjligt. På sätt berör garantin även jämställdhetsaspekter, då den antas gynna både flickor och pojkar.

Figur 28. Bedömning utifrån kartläggningsmaterial i förskoleklass

Bilden visar andel elever som uppvisat intresse/förmåga i samtliga nio aktiviteter som ingår i kartläggningsmaterialet förskoleklass. Därtill visas sambandet mellan kartläggningsmaterialets resultat och skolans index samt spridningen i resultat på stadennivå mellan skolors resultat på kartläggningsmaterialet.

Grundskoleförvaltningen har i kartläggningsdelen, som utgår från observationspunkter i materialet Hitta språket, valt att särskilt följa upp de punkter som avser elevers läsförmåga. 2021 är första året grundskoleförvaltningen följer upp denna bedömning på stadennivå.

I diagrammen går det att utläsa att korrelationen mellan socioekonomiskt index och elevers förmåga är tydlig redan i förskoleklass. Det finns ett mönster att lägre index ofta resulterar i högre måluppfyllelse. Ett annat vanligt mönster som finns även i förskoleklass är skillnaden mellan pojkar och flickors resultat där flickorna ligger ca 7% över pojkarnas resultat.

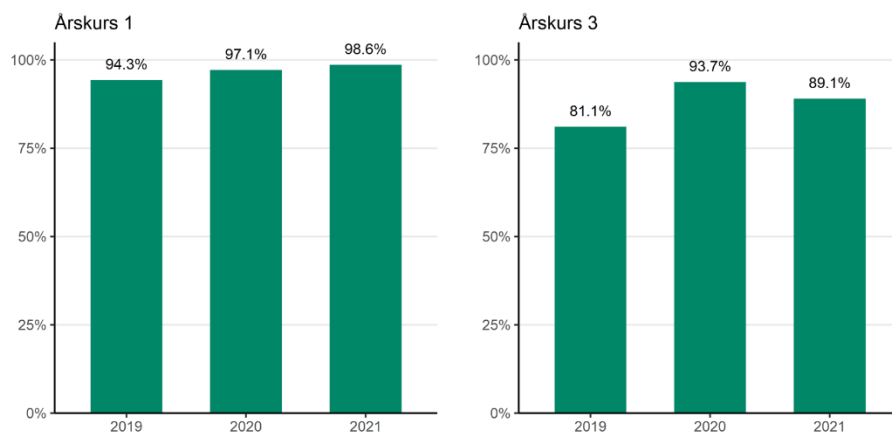
Det finns en påtaglig spridning gällande detta mått inom staden och som bilden ”Spridning: enhetsnivå” visar finns det enheter med noll procent av eleverna som uppvisat intresse/förmåga i samtliga nio aktiviteter medan det också finns enheter med 100 procent. Detta mått är det enskilda mått i stadens resultat med störst spridning.

Det är svårt att värdera detta resultat då det är första gången det rapporteras in i hela staden vilket gör att det saknas jämförelsedata. Grundskoleförvaltningen avser fortsättningsvis att årligen följa upp detta resultat för att kunna följa resultatutvecklingen.

5.2 Studieresultat i grundskolan

Det har sedan några år bedrivits ett utvecklingsarbete för att möjliggöra för skolor att sammanställa studieresultaten i lägre årskurserna. Det innebär idag att skolorna för årskurs ett och tre rapporterar in resultaten gällande hur deras elever når kunskapskraven. Det har varit ett utvecklingsområde att säkerställa

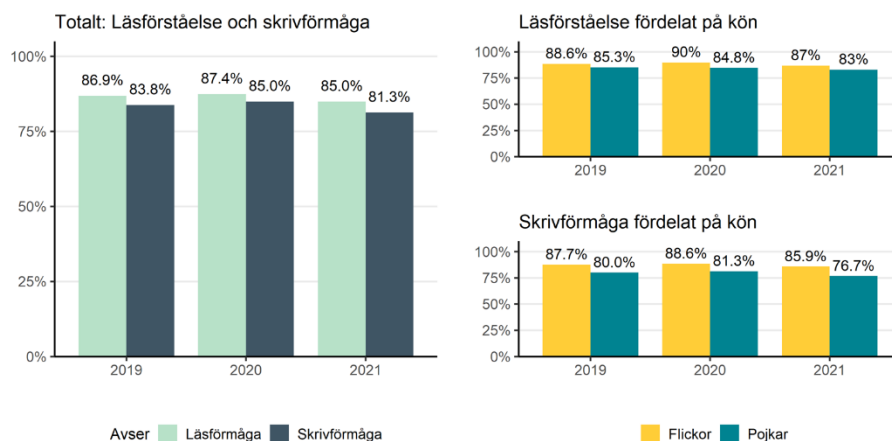
kvaliteten i inrapporteringen så att datamassan som förvaltningen har tillgång till håller så hög kvalitet som möjligt. Från början var graden av inrapportering för låg för att det skulle kunna betraktas som tillförlitlig data. Diagrammet nedan visar att Göteborgs Stad framgångsrikt arbetat med strukturer för detta, och att resultaten nu i större utsträckning är på en tillfredställande nivå. Samtidigt kan det konstatera att detta är något som fortsatt behöver säkerställas och utvecklas då årskurs tres inrapportering minskade med 4,6 procent 2021.

Figur 29. Graden av inrapportering av studieresultat i årskurs ett och tre

5.2.1 Läs- och skrivförmåga i årskurs ett

Läsning är ett kunskapskrav för godtagbara kunskaper i läsförståelse i slutet av årskurs ett. Från förste juli 2016 är bedömningsstödet i läs- och skrivutveckling obligatoriskt att använda i årskursen. Det är skolans huvudman som ansvarar för att materialet används för att följa upp elevernas kunskaper tidigt. Läsförmåga definieras som två samspelande övergripande processer – god avkodningsförmåga och god läsförståelseförmåga. Avkodningsförmåga handlar om läsningens tekniska sida medan läsförståelseförmåga handlar om tolkandet och meningsskapandet. Dessa bör stå i balans med varandra, vilket innebär att olika läsfärdigheter har automatiserats. Diagrammet nedan visar resultaten av elevernas läsförståelse.

Figur 30. Andel elever i årskurs ett som uppnått skrivförmåga och kunskapskraven i läsförmåga

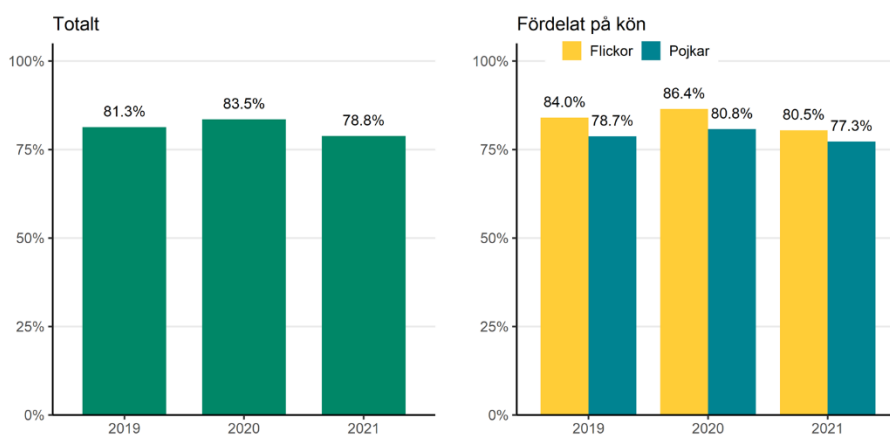
Det syns i diagrammet att läsförmågan är ganska stabil och rör sig upp och ner med ett par procentenheter. Gällande skrivning så är skillnaden större dock där skrivförmågan minskade nästan fyra procent från 2020 till 2021.

Diskrepans finns mellan flickor och pojkar. Där flickorna kontinuerligt presterar bättre inom både läsning och skrivning. Denna diskrepans är som störst när det gäller skrivförmågan där pojkar har minskat tre år i rad nu. Skrivning är inte ett kunskapskrav i årskurs ett men det är fortfarande ett viktigt mått som påverkar elevernas skolframgångar. Vid behov följs detta upp på enhetsnivå i exempelvis de enskilda kvalitetsdialogerna och orsaker problematiseras tillsammans med rektor och annan skolpersonal.

5.2.2 Uppnådda kunskapskrav i årskurs tre

I årskurs tre gör lärarna en kunskapsbedömning av elevernas kunskaper i matematik, svenska eller svenska som andraspråk, samhällsorienterade ämnen och naturorienterade ämnen.

Från 2019 till 2020 höjdes resultatet något för årskurs tre med avseende på om eleverna uppnått kunskapskraven i alla ämnen. I år har detta resultat minskat med 4,7 procent. Denna nedgång visar sig också när förvaltningen analyserar resultaten på de nationella proven i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk.

Figur 31: Kunskapskrav årskurs tre. Andel elever som har uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen

Vid närmare analys av de bedömningar som gjorts i årskurs tre i respektive ämne över tid, så kan det konstateras att det är i matematik och naturorienterade ämnen som tappet har skett i årskurs tre jämfört med 2020. Detta mönster kan kännas igen ända upp till betygsfördelningen för årskurs nio där de ämnen som har lägst måluppfyllelse i staden bland annat är matematik, teknik, kemi och fysik. Det är således samma ämnen genom skolåren som skolorna har svårt att få sina elever att nå målen i.

Detta har grundskoleförvaltningen med sig i sitt vidare arbete och kommer fortsätta analysera. Det förekommer insatser gällande matematik exempelvis de budgeterade medel för att kunna fortsätta driva matematiknätverk i staden med matematikutvecklare i varje utbildningsområde och arbeta kompetensutvecklande.

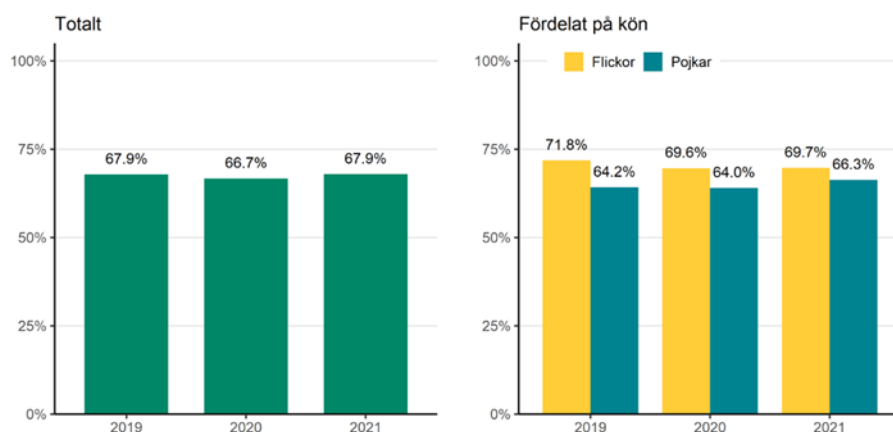
Man kan se i diagrammet att det är flickorna som står för det största tappet med nästan sex procent lägre resultat 2021 än 2020. Detta innebär att skillnaden mellan pojkar och flickors resultat minskar i årskurs tre men mönstret att flickorna presterar bättre än pojkarna kvarstår då även pojkarnas resultat sjunkit detta år om än något mindre.

Precis som konstaterades i kvalitetsrapporten 2020 så är resultatskillnader mellan pojkar och flickor ett utvecklingsområde för Göteborgs Stad liksom nationellt. Könsskillnaden är något som följs upp på varje enhet och arbetas med lokalt på skolorna i staden. Att analysera skillnader i resultat sett utifrån kön är även en del av stadens systematiska SKA-rutiner på huvudmannanivå.

I 2021 års kvalitetsdialoger med skolorna så har grundskoleförvaltningen valt att uppmärksamma just årskurs 3 och dess utmaningar/framgångsfaktorer. En skola som deltog i kvalitetsdialogen avseende matematik i årskurs tre hade minskat måluppfyllelse i matematik. Skolan angav elevernas språkliga förmåga som den största utmaningen för att kunna tillgodogöra sig matematiska begrepp; att kunna läsa, förstå och lösa uppgifter. I dialogen framkom perspektivet/kunskapen att det är genom språket som lärandet sker. Det vill säga att eleverna kan ha en god matematisk förmåga oavsett språkkunskaper i svenska men att undervisningen behöver stärka språket så att detta kan användas som verktyg, också för att lära matematik. Det innebär, menar skolans företrädare och förstelärare i matematik, att lärarna behöver utveckla strategier för att lära eleverna matematiska begrepp.

5.2.3 Uppnådda kunskapskrav i årskurs sex

Betyg i årskurs sex infördes höstterminen 2012 i syfte att höja kvaliteten i utbildningen och öka elevernas kunskaper. Det fanns ett identifierat behov av att tidigt kunna följa upp elevernas kunskapsutveckling och därtill eventuellt sätta in stödinsatser. Kursplanerna för årskurs sex revideras 2019 i syfte att ge ämnets syfte och centrala innehåll ett tydligare fokus i lärares undervisning och för att kunskapskraven ska bli ett bättre stöd för betygssättning. Revideringen ska stärka kvaliteten och likvärdigheten i undervisningen och skapa förutsättningar för mer rättvisande och likvärdiga betyg (Skolverket, 2019).

Figur 32: Kunskapskrav årskurs sex. Andel elever som har uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen

Andelen elever som uppnått kunskapskraven i årskurs sex har kontinuerligt minskat under ett flertal år och vi ser glädjande att denna långvariga trend till slut är bruten i år. Det är mycket glädjande att årets höjning i årskurs sex inte bara kan spåras till något enstaka ämne utan att det är ett resultat av framgångar i samtliga ämnen ovan. Just matematik, engelska, svenska och svenska som andraspråk har särskilt stor bäring på elevernas kommande resultat när de går ur grundskolan och får sina betyg i årskurs nio och med fokus på elevernas kommande gymnasiebehörighet kan vi då konstatera att denna utveckling är mycket positiv.

Vid närmare analys av skillnader mellan skolor visar det sig att de skolor med låg måluppfyllelse blivit färre vilket är väldigt bra men samtidigt så har de toppresterande skolor med över 90 procents måluppfyllelse, blivit färre. Stadens resultat ligger nu mer i linje vad det var 2019 igen vilket även är representativt sett utifrån ett nationellt perspektiv.

En något negativ utveckling dock kan skönjas i det faktum att det finns fler skolor med påtagligt låga resultat bland skolor med lägst med resultat. Det tyder på en än mer polariserad representation i resultaten 2021 där det förvisso finns mindre enheter med en måluppfyllelse under 60 procent men bland de som ligger under är fler långt under. Detta är något grundskoleförvaltningen uppmärksammar och arbetar vidare med för att ge så bra stöd som möjligt till berörda verksamheter. Ett sådant exempel är via HEIS, huvudmannens extraordinära insatser, som specifikt stöttar skolor i mycket stora behov genom bland annat ledningsstöd.

En glädjande nyhet i resultaten är att det till störst del är pojkarna som står för upphämtningen i resultat. Pojkarna har kontinuerligt legat långt under flickorna i resultat och denna upphämtning i måluppfyllelse kommer inte på bekostnad av att flickorna i år presterar sämre (flickor ökar 0,1) utan helt på grund av att pojkarna har så mycket bättre måluppfyllelse. Det finns dock fortsatt en diskrepans mellan könen på 3,4 procent men skillnaden är som sagt mindre än vanligt. Detta är ett viktigt mått då vi statistiskt ser hur mycket resultaten i årskurs 6 påverkar elevernas kommande resultat i årskurs nio.

Grundskoleförvaltningen arbetar vidare på att analysera och tolka anledningen till denna goda utveckling för att kunna bevara och framgent fortsätta förädla den. Det görs bland annat genom att dessa resultat och arbetet bakom dem följs upp i årets kvalitetsdialog i grupp.

Grundskoleförvaltningen valde 2020 att fokusera sina kvalitetsdialoger i grupp på just årskurs sex resultatutveckling med fokus på enheter som har en positiv trend i svenska/svenska som andraspråk och matematik. Detta för att fördjupa analysen och lärandet kring hur skolor arbetar med sina elever och organiserar kring dessa ämnen som därefter resulterat i en positiv trend. I 2021 års kvalitetsdialog i grupp kommer grundskoleförvaltningen följa upp dessa skolor för att se hur de fortsatt arbeta för att stärka och stötta utvecklingen gällande årskurs sex. Detta framförallt i ämnena matematik och svenska/svenska som andraspråk då dessa tidigare stuckit ut som ämnen med lägst måluppfyllelse.

I årskurs sex kan man se att även bland de elever som ej nådde alla kunskapskrav så sker det en positiv utveckling vilket är mycket glädjande. Det innebär att det är i en stor del av elevunderlaget som en positiv resultatutveckling sker. Även om elevunderlaget 2021 är mindre än 2020 så kan vi se att antal elever som är långt från kunskapskraven med fem eller fler ämnen där kunskapskraven ej nåtts har minskat jämfört med 2020. Vi kan också glädjande konstatera att elever som endast saknar godkänt betyg i ett ämne ökar i antal och därmed har närmare till att nå kunskapskraven och en lättare resa mot godkända betyg under årskurs sju till nio. Denna utveckling är mycket viktig då vi statistiskt sett vet att elevens chanser att nå gymnasiebehörighet efter år nio stadigt ökar för varje extra ämne med godkända betyg. Särskilt sett till matematik, engelska, svenska och svenska som andraspråk.

5.2.3.1 Fördjupad analys av undervisningens kvalitet

Grundskoleförvaltningen resultatanalys 2020 visade att det framförallt är studieresultaten i matematik och svenska i årskurs sex som stack ut i negativ mening och därmed låg bakom sjunkande studieresultat i årskurs sex. I syfte att fortsätta att följa och fördjupa förståelsen kring studieresultaten i årskurs sex har kvalitetsdialoger genomförts med samma urval av skolor också detta år. De ursprungliga urvalsfaktorerna var skolor i årskurs sex där färre än 50 procent av eleverna når målen i samtliga ämnen men där resultaten i matematik, svenska och svenska som andraspråk utvecklats positivt de senaste tre åren. Kvalitetsdialogen riktades i år främst till biträdande rektorer, men även rektorer och förstelärare fick möjlighet att delta.

Årets kvalitetsdialoger avsåg att bygga vidare på föregående års analys men med ökat fokus på undervisningens kvalitet i respektive ämnen snarare än att dialogen skulle fokusera skolornas strukturella förutsättningar.

Frågeställningarna som resultatanalysen hade fokus på handlade detta år om hur skolan organiserar för ökad måluppfyllelse, vilka framgångsfaktorer skolorna kunnat identifiera för skolans resultat samt vilka insatser som genomförts och med vilka effekter. De skolor som haft en negativ resultatutveckling fick frågor som handlade om vad som varit utmanande i undervisningen och föranlett årets lägre resultat.

Matematik årskurs sex

Föregående års analys visade på vikten av ledning och stimulans i undervisningen och i synnerhet vikten av interaktion och inte enbart lärobokstyrd undervisningen. Den mest framträdande orsaken till de låga matematikresultaten handlade emellertid om att många elever samtidigt har ett behov av att tillägna sig kunskaper i svenska språket, varför språkutvecklande undervisning lyftes fram som en väsentlig del för att öka måluppfyllelsen.

Detta år pekar en utav skolorna på en lässatsning som bedöms ha påverkat måluppfyllelsen mycket positivt. Syftet med den riktade insatsen i läsning var att öka läsförmågan hos yngre elever. Satsningen innebar att samtliga lärare fick kompetensutveckling inom lässtrategier och vikten av elevers läsförmåga som grund i samtliga ämnen. Screeningstest (DLS) genomfördes i början av terminen och resultaten omhändertogs och riktade insatser kunde göras utifrån elevernas förmåga. Vidare stärkte rektorerna undervisningen i matematik genom ökad resursfördelning i form av dubbelbemanning och fler timmar i ämnet. Det senare kunde genomföras med hjälp av utökad timplan i matematik. En uppnådd effekt av lässatsningen är att en större andel elever som tidigare haft relativt goda kunskaper i matematik nu ökat sina resultat ytterligare.

En annan framhåller tvåläraresystemet i matematik som den huvudsakliga förklaringen till de ökade resultaten i matematik. Genom att vara två lärare på matematikpassen ökar samarbetet mellan lärare, som också har en kontinuerlig dialog om elevernas lärande. Dubbelbemanningen möjliggör också gruppindelningar som anpassas till det moment som går igenom. Vidare stärkts relationen till eleven då läraren har möjlighet att möta upp de elever som behöver och uppmuntra eleven att våga berätta och visa sina resonemang. En effekt av tvåläraresystemet som skolans sett är, förutom ökad måluppfyllelse, bättre studiero och ökad lust att lära.

Därtill nämns matematiska digitala verktyg så som NOMP och Bingel som givande komplement till undervisningen.

Svenska årskurs sex

När förvaltningens representanter samtalar med en grupp rektorer lyfts några delar fram som avgörande för kvaliteten i undervisningen. För det första synen på flerspråkighet, att eleverna uppmuntras att använda alla sina språk. Ett exempel som nämns är att eleverna får börja ett skrivarbete på sitt starkaste språk, när de ska träna en specifik genre, för att sedan få hjälp att föra över texten till svenska. Det är också en fördel att lärarna på skolan har en flerspråkig bakgrund.

En annan framgångsfaktor är att utgå från elevens behov som det syns i de screeningar skolorna genomför. Utifrån elevernas behov formar därefter skolorna riktat stöd eller grupper.

När det gäller organisering av undervisningen tycks rektorerna tänka lite olika, på en av skolorna har man en studieverkstad och kontinuerliga resonemang om vilka elever som ska delta och vad de behöver träna. Om det till exempel är läshastighet som behöver tränas erbjuds eleven 10–15 minuter per dag i flera

veckor. På en annan av skolorna använder man läsgrupper, där det i varje läsgrupp finns några elever som kommit längre än de andra i sin läsutveckling. Dessa läsgrupper kompletteras med speciallärare som arbetar aktivt med ett fåtal elever. I dessa fall beskrivs det som att även om metodiken är något annorlunda så verkar det som en framgångsfaktor att arbeta riktat och medvetet för att stärka förmågor relaterat till läsning.

Tydliga rutiner kring övergångar framstår som betydelsefullt för att undervisningen ska kunna utformas efter elevernas olika behov. Den mottagande läraren behöver få kännedom om tidigare undervisning från den avlämnande förskolläraren/läraren. Det ger läraren möjlighet att bygga vidare på den undervisning som eleven tagit del av i tidigare skolform, stadie eller på annan skolenhet. En av rektorerna nämner också vikten av att undervisningen utgår från elevernas erfarenhetsvärldar.

Vidare fördes samtal om de utmaningar det innebär att lärare bedriver undervisning i båda svenskämnen i ett och samma klassrum. Det är dessutom så att elever som läser svenska som andraspråk kan befinna sig mycket olika långt i sin andraspråksutveckling. Dessutom har eleverna som läser svenska som andraspråk ofta olika skolbakgrund. Det blir då en utmaning att differentiera uppgifterna, även om läraren är van att differentiera. Att undervisa båda ämnen i ett och samma klassrum ställer alltså höga krav på pedagogerna om det ska göras framgångsrikt.

Att ha möjlighet att erbjuda eleverna mer tid identifieras som en framgångsfaktor, en av skolorna har till exempel fått möjlighet att arbeta med utökad timplan, och man nämner också läxhjälp som ett sätt att ge eleverna mer tid.

När det gäller kompetensutveckling pekar rektorerna på vikten av att lärarna verkligen ges möjligheter att omsätta lärdomar i praktiken. När lärarna till exempel deltar i en föreläsning om språk- och kunskapsutvecklande undervisning är det viktigt att de ges möjlighet att arbeta vidare med innehållet i sin vardag.

Samarbete mellan lärare inom skolan. Det är rektors ansvar och roll att organisera så att det finns ordentligt med tid för och ett klimat som gynnar kollegialt samarbete och att lärarna behåller rätt fokus. En av skolorna har en koppling till ett forskningsprojekt, och rektor beskriver den nytta de har av att få hjälp med systematiken i lärares gemensamma lärande.

Ett annat sätt att stärka kompetens som lyfts fram är samarbete mellan skolor. Att personal kan få möjlighet att lära av varandra. Till exempel genom att man får delta i samma kompetensutvecklingsinsatser. En skola som inte kommit lika långt i sin utveckling kan dra lärdomar av skolor som kommit längre.

En generell utmaning upplevs vara rörligheten bland personalen, det upplevs som svårt att få till en samsyn när lärarna byts ut med jämna mellanrum.

Rektorerna lyfter samarbete med vårdnadshavare på olika sätt, till exempel vikten av att få dem att förstå och acceptera rektorers beslut om att en elev ska läsa svenska som andraspråk.

Även kompetens kan vara en utmaning, en av rektorerna nämner särskilt att studiehandledarnas utbildningsbakgrund är skiftande. Det kan leda till att blir svårt att hålla fokus som nämnts ovan. Vidare kan kompetenser hos personal med behörighet i svenska som andraspråk variera stort, bland annat beroende på när utbildningen genomfördes. En rektor beskriver att mycket av den gemensamma konferenstiden går åt för handledning av obehöriga lärare i svenska som andraspråk. Det är därför viktigt med fortsatt kompetensutveckling inom kunskapsfältet.

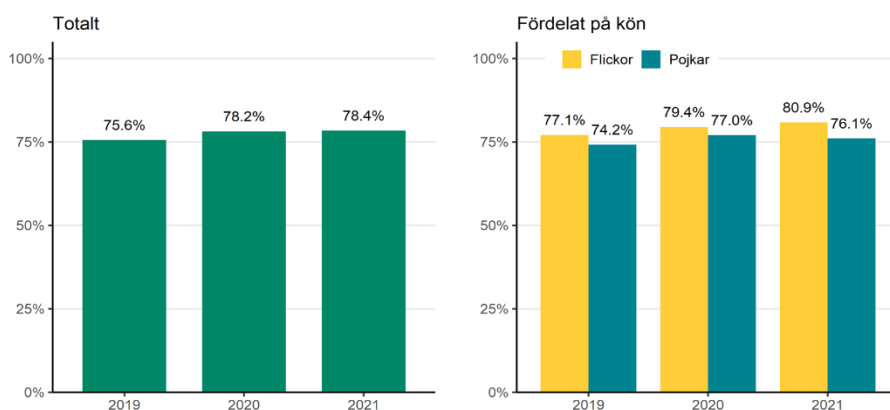
5.2.4 Gymnasiebehörighet i årskurs nio

Diagrammet visar andel elever som blir behöriga till yrkesprogram på gymnasiet. För detta krävs att eleven har godkänt i totalt 8 ämnen varav svenska/sva, matematik och engelska måste finnas med.

Andelen elever som blir behöriga till yrkesprogram gymnasiet ökar med 0,2 procentenheter vilket är en positiv fortsättning på 2020 års utveckling. Vi ser tyvärr att pojkarnas resultat minskat och skillnaden mellan pojkar och flickor sett till gymnasiebehörighet åter ökar vilket innebär att årets höjning kan tillskrivas flickorna som elevgrupp.

Diskrepansen mellan pojkars och flickors resultat är 4,8 procentenheter i år jämfört med 2,4 procentenheter 2020.

Grundskoleförvaltningen fortsätter att analysera dessa resultat och skillnaden mellan flickor och pojkars resultat. En tänkbar effekt kan vara covid-pandemin och de distansstudier som den gett upphov till. Det finns teorier om att flickor generellt klarar distansstudier bättre än pojkar men detta är något grundskoleförvaltningen framgent får titta närmre på.

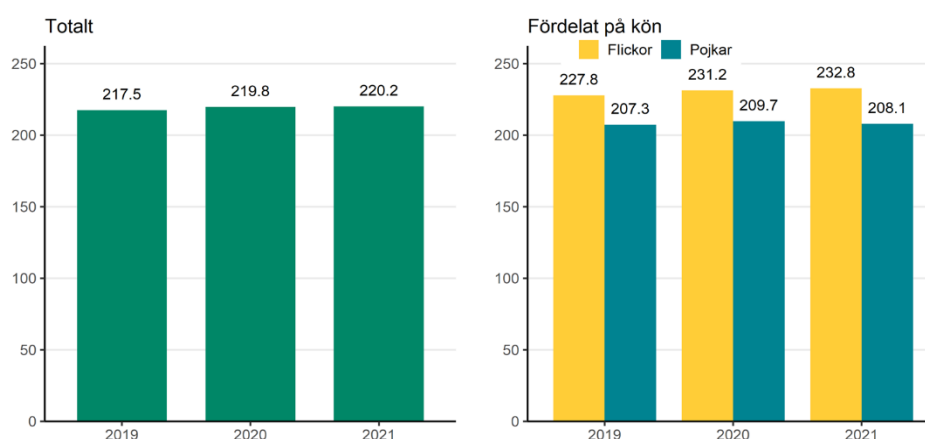
Figur 33: Behörighet till gymnasiets yrkesprogram i årskurs nio

Det går att utläsa matematikens stora påverkan på om elever når behörighet eller ej. Enbart matematik som saknat ämne är den näst största kategorin med ca 150 elever jämfört med endast svenska som är cirka 25 elever. Svenska som andraspråk är en något större grupp. Enbart engelska som saknat betyg är också en relativt liten grupp på cirka 50 elever.

Störst utmaning är de nästan 200 elever som saknar betyg i både matematik, engelska och svenska som andraspråk. Ser man till enskilt ämne så fortsätter matematik vara det ämne som är mest utslagsgivande och därmed också viktigt att stötta utveckling inom för grundskoleförvaltningen. Det görs bland annat genom budgetering och fortsatta ekonomiska satsningar på matematikutvecklare i staden som har 20 procents nedsättning i tjänst för att hjälpa till att utveckla och höja kvaliteten på matematikundervisningen i stadens fyra utbildningsområden.

Sett till spridningen mellan skolor kan det i motsats till utvecklingen gällande studieresultat i årskurs sex ses en ökad spridning avseende behörighet till gymnasiet. Det är fler skolor 2021 där en stor andel (under 60 procent) av eleverna inte uppnår behörighet till gymnasiet i årskurs nio. Samtidigt blir det fler skolor där eleverna uppnår särskilt hög behörighet (90 procent) högre snittbehörighet än 2020 även om det är fler som halkat under 60 procent gymnasiebehörighet.

Det kan tyda på en allt mer segregerad och polariserad indelning av skolenheter i staden och ytterligare försvåra en jämlik utbildning i Göteborgs stad.

Figur 34: Årskurs nio, genomsnittligt meritvärde

Det genomsnittliga meritvärdet beräknas som summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg, och för 17 ämnen för elever som läst moderna språk som språkval. Elevens betyg omvandlas till betygsvärden och de bästa 16 ämnena summeras. Om eleven har godkänt betyg i modernt språk som språkval är det ett 17:e ämne i meritvärdet.

Det finns en pågående trend med stigande resultat i genomsnittligt meritvärde överlag som fortsätter även 2021 medan resultaten sett till kön följer samma mönster som de andra måtten gällande årskurs nio, det vill säga att flickorna ökar sina resultat som grupp medan pojkarna minskar. Vi kan alltså konstatera att detta mönster håller i sig vad gäller både meritvärde, kunskapskrav och gymnasiebehörighet. Detta mönster gör att övergripande förklaringsmodeller och orsaker såsom pandemi-effekten blir än mer intressanta att titta på framgent.

Det genomsnittliga meritvärdet är ett mått som sällan diskuteras så mycket men man kan se på statistiken av elevers framgångar i gymnasiestudier att det är ett mått med relativt stor effekt på elevernas kommande studieframgångar och deras chanser att lämna gymnasiet med examen inom tre till fyra år. Om man ser på måttet statistiskt kan man identifiera att det finns en brytpunkt vid ungefär 200 meritpoäng som krävs för att ha goda chanser att klara gymnasiestudier. Detta särskilt sett till högskoleförberedande program men samma påverkan kan ses på chanserna att klara yrkesprogram men med något mindre skillnader i chans att klara programmet. Även för introduktionsprogram blir skillnaden avsevärd om eleven har ca 200 meritvärde när man ser på chansen att ta examen inom fyra år medan sett till tre år så är det relativt oförändrat låg chans.

5.3 Studieresultat i grundsärskolan

Under föregående år togs kvantitativa indikatorer fram för grundsärskolans ämneselever. Uppföljningen avsåg kunskapskraven i åk tre, sex och nio inom ämnena matematik, svenska, naturorientering och samhällsorientering, det obligatoriska bedömningsstödet i svenska för årskurs ett samt betyg i årskurs sex och nio. I grundsärskolan kan ämneselever i sex till och med nio få betyg på begäran av vårdnadshavare eller eleverna själva. Vårens uppföljning påvisar att andelen utfärdade betyg har ökat från föregående år. Tidigare har gemensamma rutiner för att informera om denna rättighet saknats i förvaltningen men under året har frågan diskuterats i rektorernas/biträdande rektorernas nätverk vid flertalet tillfällen och en gemensam blankett har utarbetats. Förhoppningsvis har dessa insatser gett effekt på antalet utfärdade betyg. Inom grundsärskolan är antalet ämneselever så låg i vissa årskurser att analysens tillförlitlighet påverkas. Därmed blir det också svårt att dra slutsatser på generell nivå. Eventuella mönster kan, med stor försiktighet, skönjas på förvaltningsövergripande nivå. Exempelvis kan noteras att det är betydligt fler elever som fått betyg i årskurs nio än i årskurs sex. Andelen elever som fått betygen A och B är påfallande låg i samtliga ämnen, vilket gäller i både årskurs sex och nio. Under 2021 har måluppfyllelsen ökat samtidigt som betygsspridningen har minskat i jämförelse med 2020. Inom vissa ämnen får en högre andel elever betyg. Under våren var det inom ämnena hemkunskap, slöjd och bild. Måluppfyllelsen i svenska ser ut att dippa över tid och över årskurser oavsett om vi talar om betyg eller kunskapskrav.

För att kunna identifiera trender och tendenser i elevernas kunskapsutveckling på huvudmannanivå krävs ett rimligt stort elevunderlag inom respektive årskurs och ämne. På grund av det låga elevantalet måste också analysen av elevernas måluppfyllelse sättas i relation till individens procentuella påverkan på statistiken. Jämförelser behöver göras över flera års tid och företrädesvis följa samma elevgrupp. En ytterligare osäkerhetsfaktor är att grundsärskolans verksamhet är utpräglad individanpassad och att det kan vara svårt för lärarna att bedöma elevernas kunskapsutveckling beroende på deras typ av funktionsnedsättning. På förvaltningsövergripande nivå är det av stor vikt att fortsatt hitta och utveckla former för att följa upp grundsärskoleelevernas

kunskapsutveckling, vilket också inkluderar lärarnas behov av stöd när det gäller bedömning. För att kunna säkerställa en rättssäker bedömning och betygsättning behöver grundsärskolans bedömningspraktik utvecklas vidare, bland annat inom ramen för grundsärskolans rektorsnätverk och lärarnas mötesplatser. I Riksrevisionens granskning (Grundsärskolans kunskapsuppdrag, 2019) framgår tydligt att grundsärskolans behov inte tillgodosetts tillräckligt i de statliga insatserna för att styra, stödja och följa upp de obligatoriska skolformerna. Detta påvisar att grundsärskolans utvecklingsarbete vad gäller bedömningsfrågorna inte bara är en kommunal angelägenhet utan också en nationell.

5.4 Summering

I förra årets kvalitetsrapport finns ett antal utmaningar för elevernas kunskapsresultat beskrivna. En av de utmaningarna var att stärka förutsättningarna för ökad likvärdighet och att åtgärda de stora skillnaderna bland elevernas kunskapsresultat. I år kan vi fortsatt se att det finns utmaningar gällande detta. Vi ser bland annat att det finns tydliga kopplingar mellan kunskapsresultat och elevernas kön samt socioekonomiska bakgrund. Detta gäller för samtliga mättillfällen från årskurs 1 till och med årskurs 9. Sett till de tre senaste åren märks ingen tydlig trend/förändring i skillnaden mellan skolors studieresultat med avseende på socioekonomi.

- En summering visar att lite mer än hälften av stadens förskoleelever (52,8 procent) kan uppvisa intresse/förmåga i samtliga aktiviteter i kartläggningmaterialet
- Andelen elever som uppnått kunskapskraven i årskurs ett (bedömningsstöd läsförståelse) minskar (2,4 procentenheter)
- Andelen elever som når kunskapskraven i årskurs tre (matematik, svenska, svenska som andraspråk, samhällsorienterade ämnen och naturorienterade ämnen) minskar (4,7 procentenheter)
- Andelen elever som når målen i alla ämnen i årskurs sex ökar (1,2 procentenheter)
- Andelen elever som når målen i alla ämnen i årskurs nio minskar (1,3 procentenheter)
- Andelen behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram ökar (0,2 procentenheter)
- Det genomsnittliga meritvärdet i årskurs nio ökar (0,2 meritpoäng)

Det här kapitlet har handlat om verksamhetens resultat. Som tidigare har beskrivits kan det med referens till forskningen konstateras att när det kommer till skolors resultat så har kvaliteten i skolors undervisning stor betydelse. Detta leder oss in på frågor som har att göra med hur skolor lyckas skapa förutsättningar för elevernas lärande. Det handlar om skolans inre arbete och det som inte kan förklaras med hjälp av olika bakgrundsvariabler.

I avsnittet verksamhetens kvalitet har vi tittat närmare på de variabler som ligger närmare den sfär av faktorer som påverkar förutsättningarna för elevers

lärande och som skolor, mer eller mindre, kan påverka i sitt arbete med att ge varje elev likvärdiga förutsättningar att utvecklas. Vi kunde där utifrån olika underlag kunnat konstatera att undervisningen behöver utvecklas i olika avseenden.

I årets rapport har vi fört dialog med några rektorer för att ringa in vilka olika framgångsfaktorer och utmaningar de ser med avseende på undervisningens kvalitet i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. I dessa dialoger kunde det identifieras några faktorer som handlar om lärares kompetens, organisering av undervisning, förmågan till anpassning av undervisningen till elevers olika behov, omfattning av undervisningstid. Gemensamt för många av dessa faktorer är skolorna rår över dem själva. De går att påverka i en riktning till det bättre.

Utifrån ett verksamhetsutvecklingsperspektiv är det därför av central betydelse att skolor har förmåga att analysera elevernas utveckling med spegling mot hur väl skolan gett eleverna förutsättningar att utvecklas. En sådan analys sker bäst i det sammanhang där resultaten produceras och behöver sätta fokus på frågor som ger förståelse för varför resultaten ser ut som de gör och där huvudfrågan är att bedöma effekten av skolans undervisning och stödinsatser.

6 Analys, slutsatser och vägen framåt

6.1 Ett ovanligt läsår

Covid 19-pandemin har haft stor påverkan på grundskolans verksamhet under läsåret 20/21. En stor del av undervisningen under vårterminen 2021 fick förläggas på distans för de äldre eleverna, och genomgående har personalen i skolan haft en större sjukfrånvaro än vanligt – inte bara på grund av faktiska insjuknanden i covid, utan också på grund av den större försiktighet som har fått iakttagas vid minsta sjukdomssymtom. Rektorer, elevhälsa och pedagoger har också fått lägga mycket av sitt fokus på uppdateringar kring smittoläge, kommunikering med vårdnadshavare, genomförande av tillfälliga, smittsäkrare lösningar vid trängsel med mera, vilket troligtvis har lett till att viktigt utvecklingsarbete delvis har fått stå tillbaka under läsåret.

Den växelvisa distansundervisningen har fungerat väl rent tekniskt men det har också funnits omfattande utmaningar, har Center för Skolutveckling (CfS) visat. Lärarnas arbetsbelastning ökade kraftigt och de kände oro inför elevernas möjligheter att klara kunskapsmålen. En del elever mådde inte bra av att undervisas på distans och undervisningsformen gjorde att genomslaget av sociala faktorer eventuellt fick ökad betydelse. Positiva erfarenheter som beskrivs i uppföljningen är dock att både lärare och elever upplever att möten var okomplicerade att genomföra på distans, att användningen av ett synligt och tydligt lektionsupplägg blev vanligare, att lärarna blev tydligare i beskrivningarna av kunskapsmålen och att lärarna provade flera olika examinationsformer.

Desto mer oroande är elevernas upplevelse av sin skolsituation i de yngre åren. Kvalitetsrapporten har visat att elever i årskurs två genomgående upplever flertalet förhållanden i skolan som sämre än tidigare år, i synnerhet elever i högindexskolor. Detta gäller exempelvis studiero, trygghet, delaktighet i undervisningen och anpassningar till elevens behov. Trenden identifierades redan i förra läsårets kvalitetsrapport. Pandemin har sannolikt bidragit till att förstärka denna negativ trend för de yngre åldrarna, i det avseendet att undervisningen blivit mer upphackad. Dessutom har sjukfrånvaron lett till en situation med fler vikarier än vanligt, så att undervisningens ”röda tråd” i planering och genomförande, vilket är en grundförutsättning för bland annat studiero, blivit lidande. De yngre eleverna är dessutom mer beroende av trygga relationer med vuxna i skolan än äldre elever, vilket kan vara en delförklaring till att de upplever sin skolsituation som sämre i flera avseenden. För elever i socioekonomiskt utsatta områden fyller skolan en än viktigare kompensatorisk funktion än för andra – här är sårbarheten ännu större när undervisningen blir lidande.

Grundskoleförvaltningen har genomfört en kartläggning i syfte att undersöka hur covid-19 inverkat på elevernas måluppfyllelse. Ungefär hälften av stadens

rektorer besvarade enkäten. Av de som svarade på enkäten uppgav drygt 40 procent att covid-19 inte har negativ effekt på elevernas måluppfyllelse. Ungefär lika många skolor angav att covid-19 har haft viss negativ påverkan. Drygt tio procent av de som svarade uppgav att elevernas måluppfyllelse har påverkats negativt. Den huvudsakliga orsaken till den negativa påverkan på elevernas måluppfyllelse är frånvaro hos personal och elever. De elevgrupper som påverkats mest negativt är elever i behov av stöd; i synnerhet elever med särskilt stöd, elever med extra anpassningar samt elever med annat modersmål än svenska.

Den negativa effekt på elevernas måluppfyllelse som rektorerna förväntat sig kan dock inte bekräftas i förvaltningens sammanställning av betygsresultat för årskurs sex och nio för läsåret 2020/21. Denna bild bekräftas också i den nationella betygsstatistiken och Skolverket konstaterar att betygen i årskurs sex och nio i grundskolan genomgående visar på stabila resultat³⁷. Grundskoleförvaltningens sammanställning av elevers kunskapsresultat i årskurs 1 och 3 visar dock på en delvis annan utveckling vilket föranlett förvaltningen att särskilt analysera denna utveckling i relation till andra underlag. Sammantaget visar denna analys på ett behov av en fortsatt sammanhållen kvalitetshöjande insats riktad mot de yngre årskurserna. Det kommer att beskrivas nedan under rubriken *Behov av tidiga insatser*.

Flera av grundskoleförvaltningens erfarenheter kopplade till pandemin bekräftas också i den studie som Skolverket³⁸ genomfört där myndigheten sammanfattar och beskriver konsekvenserna av ett år med pandemin. Studien sammanfattas i en rapport som handlar om ökad frånvaro hos elever och personal samt omfattande distansundervisning. Det är enligt Skolverket två faktorer som riskerar att leda till ett utbildningstapp, det vill säga att elever inte får de kunskaper och färdigheter de annars skulle fått. Det har också för personalen inneburit en ökad arbetsbelastning. Sammantaget innebär detta att undervisningens kvalitet har påverkats. Under pandemin har också viss undervisning skjutits upp eller inte kunnat genomföras alls, exempelvis simundervisning, prao, studiebesök och friluftsdagar. De praktiska ämnena har också varit svåra att genomföra på distans liksom laborationer. Bedömning och betygssättning har också upplevts som svårare vid undervisning på distans. Lärarna uttrycker att det finns svårigheter med att följa progressionen i elevernas lärande.

Skolverket bedömer att pandemin har större påverkan på elever med mindre studievana och elever i behov av stöd. Skolverkets studie tyder vidare på att olika grupper har olika förutsättningar att klara av fjärr- och distansundervisning beroende på ålder, tidigare skolprestationer och familje- och hemförhållanden. Rapporten visar också att pandemin har effekter på den allmänna hälsan och välbefinnandet hos många elever.

³⁷ Skolverket (2021), Preliminär betygsstatistik våren 2021 – en jämförelse med betygen 2019 och 2020

³⁸ Skolverket (2021) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet Delredovisning 3 – Tema grund- och grundsärskolan

Skolverkets genomförda intervjuer tyder också på att det för en del av grundskolorna har varit svårt att bedriva undervisning med ett kvalitativt innehåll och att undervisning har fått stå tillbaka för ett större fokus på omvårdnad i de fall då bristen på personal har varit omfattande.

6.2 Kvalitetsarbete med fokus på undervisning

Den övergripande slutsatsen utifrån forskning är att kvaliteten i skolornas processer spelar stor roll för elevernas lärande. Det handlar om frågor som har att göra med hur skolor lyckas skapa förutsättningar för elevernas lärande. I det sammanhanget har undervisningens kvalitet stor betydelse. Det finns också en rad faktorer som påverkar skolors möjligheter att bedriva en god undervisning. Stabilitet är ett nyckelord i detta sammanhang. Personal- och elevstabilitet beskrivs ofta som en grundförutsättning. Även att rektorer stannar på skolor under längre tid som ger dem möjligheter att långsiktigt bedriva utvecklingsarbete är viktigt. Den skolenhetsöversyn som genomfördes och som resulterade i en princip om att skolor behöver ha en viss volym hade sikte på just att skapa möjligheter för en sådan stabilitet. Genom att sammanföra skolenheter skulle elever slippa byta skola så ofta. Större skolenheter förväntas också skapa större möjligheter för administrativ avlastning för rektor och att rektorer skulle få möjlighet att ingå i ledningsteam. Det förväntas leda till förbättrad arbetsituation för rektorer.

Förvaltningen arbetar på flera fronter när det gäller att skapa förutsättningar för en god undervisning. Att förändra skolenhetsorganisationen och göra rektor till chef över elevhälsans personal har haft flera syften för att ge möjligheter för en sådan undervisning. Generellt syftar dessa åtgärder till att ge skolor större möjligheter till att skapa en inre organisation som kan utveckla undervisningen. Från och med läsåret 2021/22 finns den nya organisationen på plats.

Organisatoriska förutsättningar är viktiga – men de räcker sällan enbart för att åstadkomma verkliga förbättringar. Det krävs också att nya sätt att agera och handla prövas. Det kan handla om att utmana de etablerade mönster och den skolkultur som råder på en skola. I det sammanhanget upplever sig många rektorer ensamma. Rektorerna behöver därför stöd. Större skolledningsteam kan vara en strategi som följer med större skolenheter och som kan underlätta ett kollegialt ledarskap med inriktning på förändring. Här finns anledning att lyfta fram lagets betydelse och kraften i en väl fungerande ledningsgrupp, både på en skola och mellan rektorer inom ett utbildningsområde.

I förra årets kvalitetsrapport kunde det bland annat konstateras att kvalitetsarbetet behöver ske med större delaktighet av lärarna och ha tydligare fokus på det som händer i klassrummet. Det pedagogiska ledarskapet behöver därför stärkas. Att som rektor kunna leda lärare i att utvärdera sin egen undervisning ansågs avgörande för utveckling, liksom ökat kollegialt lärande. Rektors ledarskap, kollegialt lärande och systematiskt kvalitetsarbete utgör centrala delar för att skolor ska kunna fungera som utvecklingsorganisationer som har en förmåga utvärdera och utveckla undervisningen.

Med utgångspunkt från vad som framkommit i olika underlag, som beskrivits i denna rapport, finns det fortfarande behov av att utveckla undervisningen på många enheter till att bli mer anpassad för alla elever. Ju fler elever som klarar skolan inom ramen för den ordinarie undervisningen, desto färre får behov av extra anpassningar eller i förlängningen särskilt stöd. Det finns fortfarande brister vad gäller att utveckla främjande lärmiljöer utifrån elevernas behov, samt att sätta in adekvat stöd för de elever som behöver. En kulturförändring kan behöva ske där fokus flyttas från eleven som problembärare till undervisningen som är det som skolan kan påverka. Detta utgör också själva kärnan i kvalitetsarbete – att kritiskt granska den egna undervisningen och förbättra den.

6.2.1 Utvecklingsområden

Förvaltningen bedömer att formerna för det nära rektorstödet fortsatt behöver utveckling. Som konstaterats är det av betydelse att kvalitetsarbetet på en skola griper tag i och omfattar undervisningens kvalitet på ett systematiskt sätt. En viktig utgångspunkt för att kunna formulera en strategi för utveckling av undervisning är att det finns en gedigen nulägesanalys. En sådan behöver göras av lärarna i större utsträckning och med inriktning på undervisningen, uppföljning av elevnärvaro och där delaktighet och inflytande i undervisningen prioriteras. En hjälp för rektor att kunna leda en sådan analys är att det finns olika underlag att utgå från.

Inom förvaltningen pågår sedan en tid ett utvecklingsarbete för att kunna tillhandahålla bra underlag och sammanställningar gällande olika kvalitetsmått för skolor. Kunskapsresultat sammanställs och distribueras varje termin. Genom en framtagen applikation kan skolorna analysera och bearbeta denna statistik efter egna behov. Det pågår också ett utvecklingsarbete med att ta fram spindeldiagram för varje skola som illustrerar en helhet över ett antal nyckeltal. I dagsläget finns sådana spindeldiagram framtagna för hälften av stadens skolor. Förvaltningen behöver framöver kunna erbjuda analysstöd till de skolor som efterfrågar detta, så att de underlag som finns framtagna kan användas i analys och utvecklingsarbetet.

När det kommer till skolutveckling är ensam sällan stark. Därför kan det finnas anledning att förvaltningen förutom ett nära stöd till varje rektor utvecklar former av generellt stöd till skolans så kallade mellanledare. Förvaltningen arbetar idag utifrån en nätverksstrategi, där tanken att organisera nätverk för olika personalgrupper i syfte att skapa förutsättningar för kollegialt utbyte och lärande. Förvaltningen anser att denna nätverksstrategi behöver utvecklas så att biträdande rektorer och förstelärare i hela stadens grundskolor ges möjligheter till utbyte och erfarenhetsutbyte i olika stadensövergripande forum och mötesplatser. Ett sådant arbete är påbörjat. Inom förvaltningen finns nu ett sådant nätverk för förstelärare etablerat i ett av utbildningsområdena. De nya utbildningsområdena har startat ett arbete med att utforma försteläraryorum efter områdenas behov, i samband med att övriga organisatoriska delar formas, exempelvis ledningsteam, skolområden och övriga nätverk.

Skollagen anger att undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. I detta sammanhang kan rektorer och lärare använda sig av

forskningen för att kunna utvärdera undervisningen med utgångspunkt från de faktorer som i forskningen identifierats som framgångsrika i undervisningssammanhang. Men forskningen kan också nyttjas för konkret planering och undervisningssituationer mot de generella bilder vad som fungerar enligt forskningen. Forskningen ger dock sällan möjligheten att undervisa ”på recept”, utan forskningsresultat behöver översättas lokalt. Förvaltningen arbetar idag med vissa sammanställningar som utgångspunkt i dialog med skolor om undervisningskvalitet. Förvaltningen samverkar också med olika lärosäten för att samordna olika forskningsaktiviteter där skolor deltar. Ett sådant exempel är det rektorsnätverk som samverkar med Göteborgs universitet. Förvaltningen behöver utveckla sitt arbete vidare med att ge förutsättningar för en skola på vetenskaplig grund. En samordning och organisering av detta arbete behöver utvecklas.

6.3 Kompetensförsörjning

För att kunna vara en bra skola med god undervisning är lärares kompetens och förmåga att skapa en kvalitativ undervisning av central betydelse. Detta bekräftas av pedagogisk forskning som visar att läraren spelar en avgörande roll för elevens engagemang och utveckling³⁹. I skolkommissionens betänkande⁴⁰ konstateras att det viktigaste för att öka målpuffyllelsen är att satsa på lärarna. I Skolutredningen⁴¹ var en av de föreslagna insatserna att stärka stadens strategiska arbete för att öka andelen behöriga och legitimerade lärare.

Som kunnat redovisas i denna rapport märks en viss ökning av lärares behörighet generellt. I nuläget råder det brist på behöriga lärare, framförallt gällande lärare i fritidshem, speciallärare, ma/no samt praktiskt-estetiska ämnen. Grundskoleförvaltningen kan konstatera att legitimationsgraden fortsatt generellt är lägre i skolor med högt socioekonomiskt index men inom gruppen finns flera exempel på skolor med hög andel legitimerade lärare. Skolor med högst socioekonomiskt index har generellt en högre andel visstidsanställda och därmed färre lärare med behörighet. Det har i Göteborg likt övriga kommuner med samma socioekonomisk struktur sedan länge kunnat konstaterats att de skolor som har störst utmaningar också har svårast att rekrytera behöriga lärare.⁴²

Statistiken avseende andelen behöriga lärare kan dock problematiseras vid en jämförelse mellan lågindexskolor och högindexskolor. Det faktum att högindexskolor har färre andel lärare med behörighet kan dock i reella tal innebära att antalet elever per behörig lärare kan vara färre än på lågindexskolor. Detta beror då på att lärartätheten på högindexskolor generellt är högre – alltså fler behöriga lärare sett till elevgruppen. I detta sammanhang

³⁹ Håkansson & Sundberg (2012) Utmärkt undervisning. Natur & Kultur, Hattie (2009) Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, New York: Rothledge.

⁴⁰ Utbildningsdepartementet (SOU 2017:35) Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet

⁴¹ Göteborgs Stad (2015) Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar

⁴² Se till exempel Finansdepartementet (SOU 2019:40) Långtidsutredningens bilaga 7. Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan

kan dock frågan ställas om de ökade resurser som en högindexskola erhåller genom resursfördelningsmodellen kan få full verkningsgrad då det är svårare för en sådan skola att rekrytera behöriga lärare. Svårigheterna för vissa skolor att rekrytera behöriga lärare är ur ett likvärdighetsperspektiv problematiskt eftersom det leder till pedagogisk segregation när mer kvalificerade lärare samlas på skolor med resursstarka elever och mindre kvalificerade på skolor med svaga elevförutsättningar.⁴³

Den rådande och prognostiserat ökande lärarbristen är en faktor som gör att det finns risk för att verksamheten inte kan bemannas med nödvändig kompetens framöver. Förvaltningen behöver vidta kraftfulla insatser med målet om att höja behörigheten inom grundskola, grundsärskolan och fritidshemmen. Grundskoleförvaltningen har genomfört en rad insatser i syfte att stärka kompetensförsörjningen. Trots det har grundskolorna i Göteborg inte en likvärdig tillgång till lärarresurser och flera skolor saknar behöriga lärare. I förra årets kvalitetsrapport konstaterades bland annat att strategier och aktiviteter för att stödja kompetensförsörjningen i skolor högt socioekonomiskt index behöver utvecklas ytterligare.

6.3.1 Utvecklingsområden

Grundskoleförvaltningen konstaterar därför att den strategiska styrningen av kompetensförsörjningen fortsatt behöver stärkas på såväl huvudmanna- som skolenhetsnivå. Behov och åtgärder behöver identifieras såväl på gruppnivå utifrån såväl verksamhetens behov av utveckling som utifrån varje medarbetares individuella behov av kompetensutveckling. Styrningen behöver omfatta alla delar av kompetensförsörjningen - att attrahera nya medarbetare med rätt kompetens utifrån olika uppdrag, rekryteringsprocesser, introduktion, vidareutveckling för befintliga medarbetare och attraktiva anställningsvillkor och arbetsförutsättningar.

Att stärka medarbetarnas, rektorers och biträdande rektorers förutsättningar för att utföra det arbete de en gång utbildat sig till är ett grundläggande utvecklingsområde. Det är av stor vikt för att locka unga att utbilda sig till yrken inom grundskoleförvaltningens verksamhet, och för att få befintliga medarbetare att vilja stanna och utvecklas. I beskrivningen av nuläget ser vi att personalstabiliteten har ökat det senaste året. Det är glädjande och en utveckling som är viktig att hålla fast vid framöver. De utvecklingsstrategier som förvaltningen arbetar med inom förstärkningsområdena kan i detta sammanhang inte bara ses som ett arbete för att utveckla verksamheten. De strategierna blir också en grund för att klara kompetensförsörjningen och personalstabiliteten. Det systematiska arbetet för att attrahera och få befintliga rektorer, biträdande rektorer och lärare att vilja stanna och utvecklas i förvaltningen inom ramen för Rektorsakademien och Lärarakademien behöver fortsatt utvecklas och kopplas till de nya uppdrag som den nya skolenhetsorganisationen ger.

⁴³ Lindgren (2020) Hur likvärdig var förskolelägg an och grundskolan i Göteborg 2018, och vad kan göras bättre?

Förvaltningen organiserar succesivt ett aktivt, samordnat och långsiktigt arbete för att attrahera, utveckla och behålla medarbetare ur olika yrkeskategorier. Trots det behöver insatser utvecklas för rektorer, biträdande rektorer och lärare för att såväl attrahera nya som att stödja befintliga medarbetare att vilja stanna. Ökad chefstäthet i och med den nya skolenhetsorganisationen som stärker förutsättningarna för ett pedagogiskt ledarskap behöver säkerställas och följas upp. Vidare ser förvaltningen att ett antal insatser är angelägna framöver för att attrahera nya som att stödja befintliga medarbetare i att vilja stanna och utvecklas i förvaltningen. Det handlar om vidareutveckla formerna för lärare och rektors kompetensutveckling inom ramen för nätverk, rektorsakademi och lärarakademi. Etablering av nätverk för att stödja lärarnas kompetensutveckling en annan insats som behöver fortsätta. Kompletterande insatser till den pågående elevassistentutbildningen och insatser med medel från omställningsfonden för administratörernas kompetensutveckling är andra exempel.

Det är en stor utmaning att rekrytera behöriga lärare. Därför behöver förvaltningen långsiktigt och uthålligt fortsätta med pågående insatser för ökad rekrytering och nya innovativa metoder behöver prövas. Förvaltningen kommer att fortsätta med riktade insatser med att placera lärarstudenter på högindexskolor och att fortsatt samverka med Göteborgs Universitet för matchning av utbildningsplatser som motsvarar rekryteringsbehoven. Vidare fortsätter implementeringen av riktlinjer för rekrytering av förstelärare för att öka legitimitet och tillsättning utifrån givna kompetenskrav. Kartläggning och handlingsplaner tas fram för de tillsvidareanställda olegitimerade lärarna i förvaltningen och pilotprojekt för implementering av introduktionsår för lärare genomförs hösten 2021.

6.4 Behov av tidiga insatser

Kvalitetsrapporten för läsåret 19/20 betonade att förvaltningen behöver inrikta sig mer på stöd tidigt i skolgången. Skolsvårigheter tenderar att bli mer problematiska ju längre tid som går utan att elever får rätt stöd i tid, och all tillgänglig forskning lyfter just vikten av tidiga insatser – både generellt i de yngre åren, men också mer specifikt vid tidiga tecken på att en elev inte klarar av sin skolgång. Det har historiskt i svenskt skolväsende funnits en ”vänta-och-se-kultur”, där man inte velat peka ut elever med skolsvårigheter utan istället hänvisat till mognad och hellre avvaktat för att eleven inte ska känna sig misslyckad. För Göteborgs kommunala skolor har detta bland annat bidragit till att antalet åtgärdsprogram ökar med elevers ålder, att insatser behöver bli mer omfattande längre upp i åren, men framför allt att många elevers skolgång kantats av misslyckanden, kanske till och med så allvarligt att eleven inte vill komma till skolan alls, när detta hade kunnat undvikas från början.

Grundskolenämnden har i juni 2021 tagit initiativ till att förstärka de tidiga insatserna, genom att grundligt gå till botten med vad de beror på och vad som bör göras för att bryta mönstret. Föreliggande rapport har belyst flera sakförhållanden, bland annat när det gäller rektors och specialpedagogers bild av hur arbetet ser ut idag och vilka hinder som finns. Dessa kan grovt

sammanfattas som (delvis) bristande kompetens i hur tillgängliga lärmiljöer kan utformas samt i hur elever med NPF-diagnoser bör undervisas. Det finns också en bristande styrning och ledning som visar sig genom att roll- och ansvarsfördelning mellan undervisande lärare och elevhälsa uppfattas olika och innebär missförstånd eller att elever hamnar mellan stolarna. Det systematiska kvalitetsarbetet ges heller inte tillräckligt utrymme i form av organiserad uppföljning och tid för gemensam analys, där olika kategorier av personal ingår (lärare, elevhälsa och fritidshem exempelvis). Bristande planeringstid i avtalet för lärare i fritidshem och förskoleklass bidrar ofta till att detta är svårt att genomföra. Inte minst är också den socioekonomiska sammansättningen av elever i högindexskolor en förklaringsfaktor, där många elevers kontakter med det svenska språket uteslutande sker på skoltid. Detta är inte tillräckligt för att nå upp till den grad av språkmognad som krävs för att senare klara av undervisningen på mellan- och högstadiet, med mer komplexa begrepp och så vidare.

Förvaltningen har dock sedan föregående läsår tagit viktiga steg vad gäller att synliggöra kunskapsresultat i de yngre åldrarna. Rutiner för dokumentation av kunskapsresultat i förskoleklass, årskurs ett och tre har implementerats. Läsa-skriva-räkna-garantins olika steg har genomförts med stöd av Skolverket, även om vissa delar återstår. En förvaltningsövergripande riktlinje för övergångar mellan skolformer och -stadier är framtagen sedan flera år, men behöver efterlevas bättre. Således finns de administrativa och organisatoriska förutsättningarna framtagna, och rektor har förutsättningar att identifiera utvecklingsbehov på både grupp- och individnivå. De brister som fortfarande kvarstår handlar istället till stor del om att hitta *rätt* stöd för eleven efter elevens *behov*, vilket till största del är en kompetensfråga. Likaså finns utvecklingsområden när det gäller att följa upp om stödet får rätt effekt, vilket dessutom involverar strukturer för analys, dokumentation och uppföljning.

Förvaltningen instämmer med nämndens bedömning av vikten av ett förstärkt fokus på måluppfyllelse i de yngre åldrarna. Vedertagen forskning pekar på vikten av att sätta in åtgärder så tidigt som möjligt utifrån elevens behov. Föreliggande rapport har visat på flera tendenser som sammantaget pekar på att kraftfulla, konkreta åtgärder behöver tas till för att vända en negativ utveckling. Utöver de viktiga kunskapsresultaten i årskurs tre, följer upprättandet av åtgärdsprogram fortfarande det tidigare mönstret: fler åtgärdsprogram ju äldre eleverna blir. Glappet mellan andelen elever som når kunskapskraven i årskurs tre och andelen upprättade åtgärdsprogram i årskurs tre har ökat. Dessutom finns en sedan länge identifierad tendens i enkätsvar för elever i årskurs två, där upplevelser av olika aspekter av skolmiljön och undervisningen blir allt sämre. Innevarande läsår har dessutom elever i högindexskolor en än tydligare negativ tendens, vilket dock sannolikt beror på pandemins effekter på personalsituationen. Förvaltningen kan också se att majoriteten av elever i årskurs fyra i genomsnitt över tid upplever alltmer skolsvårigheter – det positiva undantaget är dock eleverna i just högindexskolor.

6.4.1 Utvecklingsområden

För att stärka kunskapsresultaten i de yngre åldrarna skulle en rad olika satsningar kunna göra skillnad. Mot bakgrund av föreliggande rapport identifierar förvaltningen att en översyn av lärarnas lokala avtal skulle kunna medföra att viktiga personalgrupper inom förskoleklass och fritidshem skulle kunna ges mer planeringstid och på så sätt få bättre förutsättningar för sitt systematiska kvalitetsarbete och kollegiala lärande. Elevpengen för förskoleklass skulle därmed kunna skrivas upp (inom ram), i paritet med den som gäller för lågstadiet, för att kunna finansiera det första skolåret på ett ändamålsenligt sätt. Vidare skulle fler elever i skolor med höga socioekonomiska index behöva skrivas in i fritidshem bland annat för att träna sitt svenska språk ytterligare några timmar varje dag, vilket redan är på gång inom förvaltningens satsning *Utökad inskrivning i fritidshem*.

Förvaltningen har också identifierat att lärmiljöerna behöver utvecklas för att bli mer tillgängliga för alla elever, vilket möjligen är ännu viktigare redan i de första skolåren för att möta elever med olika typer av stödbehov. Förvaltningen har arbetat fram en riktlinje för tillgängliga lärmiljöer med tillhörande strategier, där kompetenshöjning är en viktig insats och systematiskt kvalitetsarbete en förutsättning. Flera av de övriga åtgärder och utvecklingsinsatser som förvaltningen redan arbetar för behöver också fördjupas och prioriteras för att få verklig effekt. Det kan handla om att fortsätta implementera samtliga delar av läsa-skriva-räkna-garantin, att följa riktlinjen för övergångar mellan skol- och verksamhetsformer för att mer noggrant uppmärksamma elever med tidigt identifierade stödbehov, och att prioritera skolbiblioteken för ökad lästräning. Att tillgängliggöra och förenkla förståelsen för hur enhetens resultat ser ut över tid och mellan grupper av elever – enkäter, kunskapsresultat, registreringsfrekvens av närvaro och faktisk elevnärvaro till exempel – är viktiga innehåll i det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhetsnivå, där rektor kan behöva stöd i att sammanställa och synliggöra relevant data.

6.5 Mot ökad likvärdighet

Skolan är en spegling av det omgivande samhället, där Göteborg är en av Sveriges mest segregerade städer. Utpräglad bostadssegregation leder till situationer där elever utan svenska som modersmål samlas i samma skolor, och dessutom behöver flytta mellan olika adresser i större utsträckning än andra. I kombination med gällande nationellt regelverk för skolplacering cementeras elevsegregationen på ett många gånger bekymmersamt vis, vilket grundskolenämnden behöver förhålla sig till och anpassa strategier efter.

Grundskolenämnden har sedan starten 2018 fördelat resurser utifrån elevers socioekonomiska förutsättningar. Strävan är att modellen ska kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och att styra resurserna dit behoven är som störst. I jämförelse med många andra kommuner har Göteborgs stad ett relativt stort inslag av kompensatorisk resursfördelning. Förvaltningen har initierat en utvärdering av

resursfördelningsmodellen för att få kunskap om vilka effekter den givit och hur rektorer väljer att prioritera sina resurser.

En omfattande organisatorisk förändring har vidare skett avseende skolenhetsorganisationen och deras organisering i utbildningsområden. Det har skett i syfte att skapa likvärdiga organisatoriska förutsättningar för stadens skolor. De organisatoriska skillnaderna mellan skolor, som är ett resultat av stadsdelarnas olika styrning av skolan under många år, har nu utjämnats.

6.5.1 Utvecklingsområden

Den omfattande socioekonomiska omfördelningen och skolenhetsöversynen är dock inte tillräckliga åtgärder för att utjämna skolmiljöer och kunskapsresultat mellan olika elevgrupper. Föreliggande rapport har visat att upplevelser av skolmiljön och undervisningen fortsätter att skilja sig åt mellan olika socioekonomiska grupper av elever, liksom mellan flickor och pojkar. Skolnärvaron är lägre i skolor med högre socioekonomiska utmaningar, och det finns likaså en motsvarande skillnad i kunskapsresultat. Förvaltningen bedömer därför att ytterligare fortsatta insatser behöver prioriteras för att i högre grad kompensera för de samhällsfaktorer som villkorar skolgången för Göteborgs Stads elever. Konkreta åtgärder kan till exempel handla om fortsatt riktad kompetensförsörjning för ökad behörighetsgrad och attraktiv arbetsgivare, som kommer skolor med höga socioekonomiska index till del (se vidare ovan under 6.3 Kompetensförsörjning). Att fortsätta rikta särskilda insatser mot högindexskolor, så som Huvudmannens Extraordinära Insatser (HEIS), rektorsnätverk för högindexskolor och utökad timplan för mellanstadiet, är därför angeläget. Likaså bör nämndens plan för meningsfull fritid fortsätta att fördjupas och implementeras på alla aktuella skolor, eftersom en fritid som innebär mer tid med det svenska språket, rörelse och kreativitet för de flesta elever också innebär bättre förutsättningar för lärande i skolan.

Andra insatser som kan ha stor betydelse kan vara en utvecklad lovskola för yngre åldrar, ett riktat värdegrundsarbete med större fokus på att förebygga elevers kränkningar av varandra på grund av etnisk tillhörighet, att ytterligare stärka det förebyggande och främjande arbetet tillsammans med socialtjänsten, samt en förstärkt studiehandledning på modersmål.

7 Referenser

- Ek, U.: *Om någon ändå märkt hur jag hade det....*, Psykisk hälsa
- Finansdepartementet (SOU 2019:40) Långtidsutredningens bilaga 7. *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*
- Forum för levande historia, *Är skolan demokratifrämjande?*, 2019
- Göteborgs Stad (2015) *Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar*
- Göteborgs stad, Grundskoleförvaltningen (2020) Kvalitetsrapport för läsåret 2019/2020
- Hattie, J (2009) *Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London, New York: Rothledge.
- Håkansson & Sundberg (2012) *Utmärkt undervisning*. Natur & Kultur,
- Högskolan Väst, *Främjande och förebyggande insatser för elever i riskzonen att inte fullfölja sina studier*
- IFAU (2019) Rapportstudien *Skolnärvaro – en översikt av forskning om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan*, IFAU
- Jarl, Blossing och Andersson, *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*, 2017, Natur och Kultur, Stockholm
- Kornhall, P (2018). *Lärare-en handbok*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lindgren (2020) *Hur likvärdig var förskolan och grundskolan i Göteborg 2018, och vad kan göras bättre?*
- Skaalvik, E och Skaalvik, S (2016). *Motivation och lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Skolinspektionen (2018) Tematisk kvalitetsgranskning *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen* s. 5.
- Skolinspektionen (2019) *Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten*.
- Skolinspektionen, *Skolors arbete med trygghet och studiero*, diarienummer: 40-2020:1360, 2020
- Skolinspektionen <https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/undervisning/>
- Skollagen (SFS 2010:800)
- Skolverket, *Delaktighet för lärande*, 2015
- Skolverket och Socialstyrelsen, *Vägledning för elevhälsan*, 2016

Skolverket (2018) Allmänna råd om betyg och betygssättning. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2021), Preliminär betygsstatistik våren 2021 – en jämförelse med betygen 2019 och 2020

Skolverket (2021) Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet
Delredovisning 3 – Tema grund- och grundsärskolan

SPSM Vägledningsverktyg för tillgänglig utbildning

Utbildningsdepartementet (SOU 2017:35) *Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet*

Utbildningsdepartementet (2021) Nationell plan för trygghet och studiero DS 2021:13

Wallberg, H (2013). *Formativ bedömning i praktiken*. Stockholm: Gothia fortbildning.

Zimmerman, F (2019). *Vad lärare och andra vuxna behöver veta för att fler pojkar ska lyckas i skolan*. Stockholm: Liber.

Grundskoleförvaltningen

Telefon: 031-365 00 00 (kontaktcenter)

E-post: grundskola@grundskola.goteborg.se

